

T.C.
NIĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU’NUN
“KİRALIK KONAK” ADLI ESERİNDEKİ SIFAT
TAMLAMALARININ İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
DEMET ATAKAN

2009 –NIĞDE

T. C.
NIĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU’NUN
“KİRALIK KONAK” ADLI ESERİNDEKİ SIFAT
TAMLAMALARININ İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
DEMET ATAKAN

Danışman
YRD. DOÇ. DR. TALİP YILDIRIM

2009-NİĞDE

ÖZET

Bu çalışmada Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun “Kıralık Konak” adlı romanındaki sıfat tamlamaları incelenmiştir. Çalışmanın amacı, incelediğimiz eserdeki sıfat ve sıfat tamlamalarını ortaya koymak ve bu konular hakkında bilgi vermektir. Bu amaçla çalışmamızda eser taranarak sıfat ve sıfat tamlamalarının türleri belirlenmiş ve sıfatlar hakkında bilgi verilmiştir. Tezin birinci bölümünde sıfatlarla ilgili genel bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde sıfat tamlamalarının özellikleri, oluşum şekilleri ve çeşitleri hakkında bilgi verilmiştir. Eser taranarak bulunan sıfat tamlaması örnekleri ilgili bölümlerde belirtilmiştir. Sonuç bölümünde ise ele alınan sıfat tamlamalarının kullanım sıklıkları sayısal verilerle belirtilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Sıfat, sıfat tamlaması, sıfat-fiil.

ABSTRACT

In this study, adjective phrases in Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU's novel named "Kiralık Konak" were investigated. The aim of the study is to determine the adjectives and adjective phrases that were used in the novel and to give information about these issues. Thus the variety of adjectives and adjective phrases was determined by scanning the novel and information about the adjectives was presented. In the first part of the thesis, information related with the adjectives were given. In the second part, characteristics of the adjective phrases, their formation and their variety were explained. In the last part of the thesis, frequencies of the adjective phrases that were showed in data.

Key Words: Adjective, Adjective Phrase, Adjective-Verb.

ÖN SÖZ

Sıfatlar isimlerden önce gelerek onları renk, biçim, büyüklük-küçüklük gibi yönlerden niteleyen, isimlerin nasıl ve ne şekilde olduklarını gösteren, çeşitli yönlerden belirten sözlerdir. Bu sebeptendir ki sıfatlar, varlıkların niteliklerini sınırlandırma, onlara farklı özellikleri kazandırma görevine sahiptir. Sıfatlar türlü özellikleriyle dilimize zengin, hoş ve sürükleyici bir anlatım olanağı sunmaktadır; bu şekilde anlatım belirli bir kalıptan kurtularak tekdüze olmaktan çıkmaktadır.

Çalışmamızda Türk dilinde sıkça kullanılan sıfatların oluşturduğu sıfat tamlamalarının Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU tarafından kaleme alınmış olan “Kiralık Konak” adlı eserde, ne şekilde ve hangi sıklıkta kullanıldığı üzerinde durulmuştur. Bu çalışmanın Türkçemize ve bu konuda yapılacak çalışmalara biraz da olsa katkı sağlaması ümit edilmektedir.

Çalışmamın her aşamasında ve çalışma sırasında karşılaştığım her türlü problemde yanımda olup destek ve deneyimlerini esirgemeyen çok kıymetli hocam Yrd. Doç. Dr. Talip YILDIRIM’a çok teşekkür ederim.

Mayıs – 2009
Demet ATAKAN

İÇİNDEKİLER

ÖZET	İ
ABSTRACT	İİ
ÖN SÖZ	İİİ
İÇİNDEKİLER	İV
0. GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	2
1. SIFAT (ÖNAD)	2
1.1. SIFATLARIN ÖZELLİKLERİ	5
1.2. SIFATLARIN SINIFLANDIRILMASI:	8
1.2.1. Kökenlerine Göre Sınıflandırma:	8
1.2.1.1. Türkçe Kökenliler:	8
1.2.1.2. Yabancı Kökenliler:	8
1.2.1.3. Karışık Kökenliler:	8
1.2.2. Yapılarına Göre Sınıflandırma:	9
1.2.2.1. Yalın (Basit) Sıfatlar:	9
1.2.2.2. Türemiş Sıfatlar:	9
1.2.2.2.1. Addan Sıfat Türeten Ekler:	9
1.2.2.2.1.1. +II / +IU:	10
1.2.2.2.1.2. +IIk / +IUk:	10
1.2.2.2.1.3. +CI / +CU:	10
1.2.2.2.1.4. +sIz / +sUz:	11
1.2.2.2.1.5. +CA:	11
1.2.2.2.1.6. +Cık / +Cuk:	11
1.2.2.2.1.7. +CII / +CUI:	11
1.2.2.2.1.8. +sI / +sU:	11
1.2.2.2.1.9. +(I)msI / +(I)msU:	11
1.2.2.2.1.10. +(I)mtırak:	11
1.2.2.2.1.11. +şIn:	12
1.2.2.2.1.12. +mAn:	12
1.2.2.2.1.13. +rAk:	12
1.2.2.2.1.15. +(I)ncI / +(U)ncU:	12
1.2.2.2.1.16. +(I)z / +(U)z:	12
1.2.2.2.1.17. +î:	12
1.2.2.2.1.18. +sAl:	12
1.2.2.2.1.19. +DA Ekiyle:	13
1.2.2.2.1.20. +Dan Ekiyle:	13
1.2.2.2.1.21. +CA Ekiyle:	13
1.2.2.2.1.22. +DA+ki Ekiyle:	13
1.2.2.2.2. Fiilden Sıfat Türeten Ekler:	13

1.2.2.2.2.1. Fiilden Kalıcı Sıfatlar Türeten Ekler:	13
1.2.2.2.2.1.1. -(A)k	13
1.2.2.2.2.1.2. -(I)k / -(U)k	14
1.2.2.2.2.1.3. -GAn	14
1.2.2.2.2.1.4. -AgAn, -AğAn	14
1.2.2.2.2.1.5. -GIn / -GUn	14
1.2.2.2.2.1.6. -I / -U	14
1.2.2.2.2.1.7. -mA	14
1.2.2.2.2.1.8. -(I)nç	14
1.2.2.2.2.2. Fiilden Geçici Sıfatlar Türeten Ekler(Sıfat-fiil Ekleri):	14
1.2.2.2.2.2.1. -Dİk / -DUk	15
1.2.2.2.2.2.2. -mİş / -mUş	15
1.2.2.2.2.2.3. -An	15
1.2.2.2.2.2.4. -r, -Ar, -Ir / -Ur	15
1.2.2.2.2.2.5. -mAz	15
1.2.2.2.2.2.6. -AcAk	15
1.2.2.2.2.2.7. -İcİ	15
1.2.2.3. Birleşik Sıfatlar:	15
1.2.2.3.1. Bileşik Sıfatların Yapıları	16
1.2.2.3.1.1. Anlamca Kaynaşmış Bileşik Sıfatlar:	16
1.2.2.3.1.2. Kurallı Bileşik Sıfatlar:	17
1.2.2.4. Pekiştirmeli Sıfatlar	21
1.2.2.5. Kelime Gruplarından Oluşan Sıfatlar	21
1.2.2.5.1. Sıfat Tamlaması Biçiminde:	21
1.2.2.5.2. Ad Tamlaması Biçiminde:	21
1.2.2.5.3. Sıfat-Fiil Grubu Biçiminde:	22
1.2.2.5.4. Tekrar Grubu Biçiminde:	22
1.2.2.5.5. Edat Grubu Biçiminde:	22
1.2.2.5.6. Bağlaç Grubu Biçiminde:	22
1.2.2.5.7. Sayı Grubu Biçiminde:	22
1.2.2.5.8. İsnat Grubu Biçiminde:	23
1.2.2.5.9. Ad Çekimi Ekleriyle Kurulmuş Kısaltma Grupları Biçiminde:	23
1.2.3. İşlevlerine Göre Sınıflama:	23
1.2.3.1. Niteleme Sıfatları:	23
1.2.3.1.1. Sıfatlarda karşılaştırma:	27
1.2.3.1.1.1. Eşitlik derecesi:	27
1.2.3.1.1.2. Üstünlük (karşılaştırma) derecesi:	28
1.2.3.1.1.3. Aşırılık derecesi:	28
1.2.3.1.1.4. En üstünlük derecesi:	28
1.2.3.1.2. Sıfatlarda Küçültme:	29
1.2.3.1.3. Sıfatlarda Pekiştirme	30
1.2.3.1.3.1. Pekiştirme ünsüzleriyle:	30
1.2.3.1.3.2. İkileme yoluyla:	31
1.2.3.1.3.3. "-ce" ekiyle:	32
1.2.3.1.3.4. "-cik" ekiyle:	32
1.2.3.1.3.5. Birinci kişi iyelik eki	32
1.2.3.1.3.6. Katmerli Pekiştirme	33

1.2.3.2. Belirtme Sıfatları	33
1.2.3.2.1. İşaret Sıfatları (Gösterme Sıfatları)	34
1.2.3.2.1.1. Bu	35
1.2.3.2.1.2. Şu	35
1.2.3.2.1.3. O	35
1.2.3.2.1.4. Böyle:	36
1.2.3.2.1.5. Şöyle:	36
1.2.3.2.1.6. Öyle:	37
1.2.3.2.1.7. Sıfat -ki'si	38
1.2.3.2.2. Sayı Sıfatları	39
1.2.3.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları	39
1.2.3.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları	41
1.2.3.2.2.3. Kesir Sayı Sıfatları	42
1.2.3.2.2.4. Üleştirme Sıfatları	43
1.2.3.2.2.5. Topluluk Sayı Sıfatları	45
1.2.3.2.3. Soru Sıfatları	45
1.2.3.2.3.1. Ne	46
1.2.3.2.3.2. Kaç	47
1.2.3.2.3.3. Hangi	48
1.2.3.2.3.4. Nasıl	49
1.2.3.2.3.5. Neredeki/ Nerdeki	49
1.2.3.2.3.6. Nice	49
1.2.3.2.4. Belgisiz Sıfatlar	50
1.2.3.2.4.1. Daraltma Sıfatları:	52
1.2.3.2.4.1.1. Az	52
1.2.3.2.4.1.2. Bir:	52
1.2.3.2.4.1.3. Başka	53
1.2.3.2.4.1.4. Bazı	53
1.2.3.2.4.1.5. Herhangi bir	53
1.2.3.2.4.1.6. Hiç	53
1.2.3.2.4.1.7. Kimi	53
1.2.3.2.4.2. Genişletme Sıfatları:	54
1.2.3.2.4.2.1. Bütün/ Tüm	54
1.2.3.2.4.2.2. Çok	54
1.2.3.2.4.2.3. Çoğu	54
1.2.3.2.4.2.4. Daha	54
1.2.3.2.4.2.5. En	55
1.2.3.2.4.2.6. Fazla	55
1.2.3.2.4.2.7. Genel/ Umumî	55
1.2.3.2.4.2.8. Hayli	56
1.2.3.2.4.2.9. Her	56
1.2.3.2.4.2.10. Nice	56
1.2.3.2.4.2.11. Öyle (bir)	56
1.2.3.2.4.2.12. Pek	57
İKİNCİ BÖLÜM	58
2. SIFAT TAMLAMALARI	58

2.1. ÖZELLİKLERİ:	58
2.2.SIFAT TAMLAMALARININ OLUŞUM ŞEKİLLERİ	63
2.2.1. KELİME HALİNDEKİLER	65
2.2.1.1. Niteleme Sıfatları + İsim	65
2.2.1.1.1. Renk Bildiren Niteleme Sıfatları + İsim	65
2.2.1.1.2. Şekil Bildiren Niteleme Sıfatları + İsim	67
2.2.1.1.3. Durum Bildiren Niteleme Sıfatları + İsim	68
2.2.1.1.4. İnsanların Vasıflarını Bildiren Niteleme Sıfatları + İsim	69
2.2.1.1.5. Varlığın Yapıldığı Maddeyi Bildiren Niteleme Sıfatları + İsim	73
2.2.1.1.6. Eskilik/Yenilik Bildiren Niteleme Sıfatları + İsim	73
2.2.1.1.7. Diğer Niteleme Sıfatları + İsim	74
2.2.1.2. Belirtme Sıfatı + İsim	78
2.2.1.2.1. İşaret Sıfatı + İsim	78
2.2.1.2.2. Sayı Sıfatı + İsim	80
2.2.1.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatı + İsim	80
2.2.1.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatı + İsim	83
2.2.1.2.3. Soru Sıfatı + İsim	84
2.2.1.2.4. Belgisiz Sıfat + İsim	85
2.2.1.2.4.1. Genişletme Sıfatı + İsim	89
2.2.2.EK HALİNDEKİLER	89
2.2.2.1. + II / +IU Eki	89
2.2.2.2. +sIz / +sUz Eki	94
2.2.2.3. +CA Eki	95
2.2.2.4. Fiilimsilerle Yapılan Sıfat Tamlamaları (Sıfat – Fiil Grubu)	95
2.2.2.4.1. -An Ekiyle	97
2.2.2.4.2. -DIk / -DUk Ekiyle	107
2.2.2.4.3. -Ar, -mAz Ekleriyle	110
2.2.2.4.4. -mIş / -mUş Ekiyle	111
2.2.2.4.5. -AcAk Ekiyle	116
2.2.3. Tekrar Grubu	116
2.2.4. Edat Grubu	120
2.2.5. Bağlama Grubu	123
2.2.6. Sayı Grubu	135
2.2.7. Kısaltma Grupları	138
2.2.7. 1. Kısaltma Gruplarının Yapısı:	139
2.2.8. Aitlik Grubu	143
2.2.9. Unvan Grubu	145
2.2.10. KURULUŞ ŞEKİLLERİ BAKIMINDAN SIFAT TAMLAMALARI	146
2.2.10.1. Basit Yapılı Sıfat Tamlamaları:	146
2.2.10.2. Zincirleme Sıfat Tamlamaları:	146
2.2.10.3. Yargı Nitelemesi (Epitet) :	154
2.2.10.3.1. Unvan belirterek niteleme	154
2.2.10.3.2. Yan cümle ile Niteleme	155
2.2.11. BİRDEN FAZLA SIFATLA MEYDANA GETİRİLMİŞ SIFAT TAMLAMALARI	155
2.2.11.1. Sıfat + Sıfat Tamlaması	155
2.2.11.2. Sıfat + Sıfat + Sıfat Tamlaması	174

2.2.12. SIFAT VE İSİM UNSURUNUN NİTELİĞİNE GÖRE SIFAT	
TAMLAMALARI	176
2.2.12.1.İsim + Sıfat Tamlaması.....	176
2.2.12.2.Sıfat + İsim Tamlaması.....	177
2.2.12.3.Sıfat + Sıfat + İsim Tamlaması.....	179
SONUÇ	184
KAYNAKÇA	185
KISALTMALAR.....	187
ÖZGEÇMİŞ.....	189

0. GİRİŞ

Çalışmamızda, Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU'nun toplumumuzda batılılaşma ile birlikte nesiller arasında meydana gelen düşünce, duygu ve dünya görüşü ayrılıklarının, toplumsal çözülme kavramının temel alındığı, bir konağın dağılışı etrafında verdiği “Kiralık Konak” adlı romanındaki yer alan sıfat tamlamalarına yer verilmiştir.

Çalışmamda, yukarıda belirtilen eserden yola çıkarak, sıfat tamlamalarını inceleyerek, sıfat tamlamalarını oluşturan unsurları ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. İncelememizde eser tamamen taranarak sıfat ve sıfat tamlamalarının türlerinin belirlenip ortaya konulması ile sıfatlar hakkında bilgi verilmesi amaçlanarak, konu “sıfat” ve “sıfat tamlamaları” olarak iki ana başlık etrafında ele alınmıştır.

“Sıfat” bölümünde “sıfatların özellikleri”, “sıfatların kökenlerine, yapılarına ve işlevlerine göre sınıflandırılması”, “Kelime gruplarından oluşan sıfatlar” gibi alt başlıklara yer verilmiştir.

“Sıfat Tamlamaları” adlı ikinci bölümde ise, “Kelime ve Eklerle Yapılan Sıfat Tamlamaları”, “Fiilimsilerle Yapılan Sıfat Tamlamaları”, “Edat-Sayı-Tekrar-Bağlama-Aitlik Grupları” gibi konular, “Birden Fazla Sıfatla Meydana Getirilmiş Sıfat Tamlamaları”, “Sıfat ve İsim Unsurunun Niteliğine Göre Sıfat Tamlamaları” gibi konular alt başlık olarak ele alınmıştır.

Konumuzu oluşturan Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU'nun “Kiralık Konak” adlı romanı incelenerek bulunan sıfat tamlamaları türlerine göre ayrılarak ikinci bölümde alt başlıkların içerisinde örnekler halinde sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SIFAT (ÖNAD)

Varlığın, nesnenin ya da gösterilen kavramın bir niteliğini belirtmek ya da bir adı söyleme katmak için kullanılan sözcüğe sıfat denir. Kısaca, sıfat, varlığı niteleyen ya da belirten sözcüktür.¹

Adlar kendi başlarına bir varlığı bir nesneyi karşıladıkları hâlde, sıfatlarda böyle bir özellik yoktur. Yalnızca, varlık ve nesnelerde var olan niteleme belirtme gibi özellikleri soyut olarak gösterirler.²

Sıfatlar vasıf isimleridir. Türkçede tek başına sıfat diye bir şey yoktur. Her sıfat aynı zamanda bir isimdir. Bir vasıf ismi isim gibi de kullanılır. Demek ki tek başına sıfat olmak bahis konusu değil, sıfat gibi kullanılmak bahis konusudur. Sıfat ancak sıfat tamlamasında vardır.

Bir vasıf ismi başka bir ismin önüne gelip onu vasıflandırır, sıfat tamlaması yaparsa sıfattır. Tek başına olunca bir isimden başka bir şey değildir. Bu sebeple bütün sıfatlar isim gibi kullanılabilirler. Buna karşılık vasıf ifade eden her isim de sıfat gibi kullanılabilir. Demek ki her sıfat isimdir. Vasıf ifade eden her isim de sıfat olabilir. Ancak tek bir fark vardır. O da her ismin sıfat olamamasıdır.³

Mavi gök, beyaz bulutlar, çalışkan çocuk, bu kitap, birinci sınıf, bir milyon insan, altışar elma... Bu örneklere göre, mavi, beyaz, çalışkan kelimeleri gök'ün, bulut-lar'ın, çocuk'un nasıl olduklarını, yani vasıflarını göstermektedirler. Bu, birinci, bir milyon, altışar kelimeleri ise kitap, sınıf, insan ve elma varlıklarının yerlerini ya da sayılarını belirtmektedirler.

¹ M. Bilgin (2006), *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*, Anı Yay, Ankara, s.219.

² Z. Korkmaz vd. (2005), *Türk Dili ve Kompozisyon*, Ekin Kitabevi, Ankara, s.163.

³ M. Ergin (2002), *Üniversiteler İçin Türk Dili*, Bayrak Basım, Yayım, Tanıtım, İstanbul, s.273.

Nitelenmiş varlığın niteliklerini bulabilmek için o varlığın isminden önce nasıl sorusunu getirip sorarız; alacağımız yanıt, bize o ismi niteleyen sıfatı gösterir, verir:

Nasıl gök? Mavi gök. Nasıl bulutlar? Beyaz bulutlar. Nasıl çocuk? Çalışkan çocuk... gibi.

Belirtilmiş varlığın belirticilerini bulabilmek için o varlığın isminden önce hangi ya da ne kadar, kaç sorularından uygun olanını getirip sorarız; alacağımız karşılık bize o ismi belirtici sıfatı gösterir, verir:

Hangi kitap? Bu kitap. Hangi sınıf? Birinci sınıf. Ne kadar. Kaç insan? Bir milyon insan. Ne kadar, kaç elma? Altışar elma... gibi.

Sıfat, bir ismin ya doğal ve sürerli ya da geçici bir niteliğini gösterebilir. Doğal ve sürerli nitelik, ismin özünden ayrılmayan, ona yapışık gibi duran niteliktir. Örneğin: Mavi göz, tatlı su, uysal çocuk takımlarındaki mavilik, tatlılık ve uysallık, kendilerinden sonraki isimlerin özlerinden ayrılmayacak olan niteliklerdir. Geçici nitelik ise bir süre için isme takılı duran niteliktir. Örneğin: Kamaşan göz, köpüklü su, çantalı çocuk takımlarında kamaşan, köpüklü ve çantalı sıfatları kendilerinden sonraki isimlerin geçici nitelikleridir.

Doğal olsun geçici olsun, isimden önce gelen sıfat, o ismin kimliğini gösterir, kişiliğini belirtir, ismi tasvir eder; isimden sonra gelen sıfatlar ise, o ismin niteliğini haber verir, ismi tanımlar. Örneğin: Çalışkan öğrenci takımında çalışkan sıfatı öğrenciyi tasvir etmekte; “Bu öğrenci çalışkan (dır)” sözünde ise, çalışkan sıfatı, ismin niteliğini haber vermektedir.⁴ Bu kullanışın bazı istisnaları olabilir. Her isim sıfat olmayabilir. Özel isimler, fiilden yapılmış isimler sıfat olamazlar.

⁴ H. Ediskun (2007), **Türk Dilbilgisi: Dil-Ses Bilgisi,-Bıçım Bilgisi-Cümle Bilgisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, s.132.

Ahmet, Engin, Osman, Oya, Ümit, görmek, bakış, bakım, görgü gibi isimler sıfat olarak kullanılamazlar.⁵

Sıfatlar ancak adlar önünde birer anlam değeri kazanırlar: Yeşil alan, doğru söz, fırtınalı hava gibi. Bu bakımdan, sıfatlar varlık ve nesnelere bağlı olan gramer birimleridir. Ancak, burada, sıfatların herhangi bir ada dayanmadan, iyelik ve çokluk ekleri alarak kendi başlarına birer ad gibi kullanılmalarını ve fiillerden önce zarf durumuna geçmelerini sıfatlardan ayırmak gerekir:

İyisini ara, güzellerini seç, eskilere bakarak, çoğunu bulamadık, cömert davranış, sert çıkış gibi.⁶

Sıfat unsuru isim unsurunu vasıflandırmak veya belirtmek için getirilir. Sıfat tamlaması bir sıfat unsuru ile bir isim unsurunun meydana getirdikleri kelime grubudur.

Bir şeyin, onu öteki şeylerden ayıran özelliğine **nitelik**, o şeyin niteliğini belirtmeye de **niteleme** denir. **Belirtme** ise, bir şeyi belirli duruma getirme, belirli kılma, göz önüne koyma demektir. Örneğin, "yaramaz çocuk, güzel çocuk, iyi çocuk..." söylemlerinde, çocuğu öteki çocuklardan ayıran özellikleri anlatmış, çocukla ilgili niteliklerden söz etmiş oluruz. "Bir çocuk, şu çocuk, hangi çocuk..." kullanımlarında ise, çocuğun öteki çocuklardan ayrılan özellikleri verilmez; yalnızca çocuğun göz önüne getirilmesi söz konusudur.

⁵ V. Kabahasanoğlu, S. Demirci (2000), **Üniversitelerde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım Dersleri**, Der Yayınevi, İstanbul, s.49.

⁶ Z. Korkmaz vd. (2005), age. s.163.

Açıklamalarımızı şöyle özetleyebiliriz:

<u>Niteleme</u>	<u>Belirtme</u>
İçsel, özle ilgili özellikler ⇓	Dışsal belirleme ⇓
çürük elma	beş elma
şişman adam	o adam
iyi arkadaş	bu arkadaş
kırmızı gül	birkaç gül
büyük oda	kaçıncı oda
küçük köy	beriki köy
güzel kız	şuradaki kız
pişmiş yumurta	hangi yumurta
yanık gönül	her gönül
kör çocuk	neredeki çocuk
çalışkan öğrenci	köşedeki öğrenci

1.1. SIFATLARIN ÖZELLİKLERİ

a) Sıfatın, varlıkları niteleyen ya da belirten sözcük olduğunu belirttik. Öyleyse, sıfat, tümce içinde, nitelediği ya da belirttiği varlığı karşılayan bir adla birlikte bulunur. Bu birlikteliğin oluşturduğu öbekleşmeye "sıfat tamlaması" denir. Sıfatlar, sıfat tamlaması içinde, "tamlayan" görevini üstlenir:

"Bakışlarımı **sevimli yüz**ünde gezdiriyorum. "

(Mehmet Eroğlu, *Issızlığın Ortasında*, s.211.)

"... kimbilir **kaçıncı** teknedir / batan **bu** sularda ..."

(Turgay Kantürk, *Göl Felaketleri*, s.59.)

“**Ne** yana baksan dağ ve deniz sanıyordum Muş ovasının **yalancı** maviliğini...”

(Yılmaz Erdoğan. Kayıp Kentin Yakışıklısı, s. 11.)

b) Tamlananı düşen sıfat, tamlananın işlevini de üstlenerek adlaşır. Tamlananı düşmüş sıfat, eylemi etkilerse belirteç olur.

Aşağıdaki örnekleri inceleyelim:

- "Çirkin sevmek ile gönül eğlenmez

Güzeli çok olan ile gidelim "

(Karacaoğlan - Şiirler, s.98.)

("Çirkin" ve "güzel" sözcükleri adlaşmış.)

- "Büyük ölümün azı dişleri takırdar uzakta. "

(Turgut Uyar, Tütünler Islak. s. 17.)

("Uzak" sıfatı yer adı olmuş.)

- "Bağlanma karayı alları geyin. "

(Âşık Veysel, s. 120.)

(Bir nesnenin sıfatı olan "kara" ve "al" sözcükleri, o nesnenin adı olmuş.)

- "Hoyrattır bu akşamüstüler daima!"

(Ahmet Muhip Dıranas, Şiirler, s.27.)

("Hoyrat" sıfatı, ekeylem olarak yüklem görevini üstlenmiş.)

- "Kâmil Bey karısına dikkatle bakarak yumuşacık sordu. "

(Kemal Tahir, Esir Şehrin İnsanları, s. 12.)

("Yumuşacık" sözcüğü, belirteç olarak kullanılmış.)

c) Sınırlı sayıda sıfat, iyelik eki alarak, pekiştirme işleviyle, bir adla birlikte tamlama oluşturabilir ve bu tamlamada, tamlayan görevini sürdürebilir. Bunlara

iyelikli sıfat denir:

"Ey **güzelim** yeşil **canım** mavi gök "

(Necati Cumalı, **Aç Güneş**, s. 200.)

(Bu örneklerde, sıfatların adlaşması değil, pekiştirilmesi söz konusudur.)

Belgisiz sıfat olarak kullanılan "çoğu", "kimi", "böylesi", "öylesi" gibi sözcükler de görünürde iyelik eki almıştır; ancak bu sözcüklerdeki iyelik eki, "kişi kavramına bağlama" işlevini yitirmiş, kalıplaşmıştır:

"Bir çelişkiyi yaşıyorum **çoğu** zaman, "

(Avram Ventura, **Aydın Aydınlık Yüzü**, s.23.)

"**Kimi** canlar, yeşil dal parçalarıyla yaşamı güzelleştirmeye uçmuşlardı. "

(Tacim Çiçek, **Yaşamın Özge Yorumu**, s. 16.)

"... **böylesi** söyleşilerde tartışmaları kaçınılmaz oluyordu. "

(E. Bülent Yardımcı, **Bir Kadının Düşlerinden Soyutlamalar**, s. 127.)

d) Sıfatların görevini başka sözcükler de üstlenebilir:

- "**Oyunlarda terleyen çocuklar gibi** bir güneş "

(Şükrü Erbaş, **Kül Uzun Sürer**, s.29.)

(Adla kurulan ilgeç öbeği, sıfat görevini üstlenmiş. —> "ilgeçten sıfat")

- "**Alma alma** (elma elma) yanakların al gibi"

(Karacaoğlu - Şiirler, s.204.)

"Tavla tavla şahbaz atlarımı gerek ise Ana (ona) binit olsun. "

(Orhan Saik Gökyay, **Dedem Korkudun Kitabı**, s.79.)

(Adlar, ikileme kurarak sıfat görevini üstlenmiş.)

e) Sıfatlar, yan tümce olarak değerlendirilebilir:

"**Büyük** uygarlıklar gibi ölüm" —> "**Büyük olan** uygarlıklar ..."

(Veysel Çolak, Güzel Suç, s.58.)

"**rüzgâr kokulu** kadınlar elveda" —> "**rüzgâr kokan** kadınlar..."

(Ünal Ersözli, Gidiyorum, Adım Unutuluş Olsun Diye, s.38.)⁷

1.2. SIFATLARIN SINIFLANDIRILMASI:

Sıfatlar I. kökenlerine, II. yapılarına, III. işlevlerine göre üç türlü sınıflandırılabilir.

1.2.1. Kökenlerine Göre Sınıflandırma:

1.2.1.1. Türkçe Kökenliler:

Açık (oturum), bakımlı (çocuk), bitkisel (yaşam), deliksiz (uyku), sorunsuz (davranış), yuvarlak (masa) vb.

1.2.1.2. Yabancı Kökenliler:

Acayip (ses), adilâne (yargı), derunî (âlem), emin (köşe), kibar (davranış), sabık (milletvekili), zinde (güç) vb.

1.2.1.3. Karışık Kökenliler:

Âşıkane (konuşma) bedelli (askerlik), bîilâç (hasta), dindar (adam), edepsiz (çocuk), gümüşî (renk), nurlu (yollar), safdil (kadın), yeknesak (tutum) vb. olmak üzere üçe ayrılır:

⁷ M. Bilgin (2006), age. s.219-221.

1.2.2. Yapılarına Göre Sınıflandırma:

1. Yalın (basit) sıfatlar, 2. türemiş sıfatlar, 3. birleşik sıfatlar, diye yine üçe ayırırız.

1.2.2.1. Yalın (Basit) Sıfatlar:

Yalın sıfatlar, herhangi bir türetme eki almamış kök veya kök durumuna girmiş olan sıfatlardır:⁸

Acı (kavun), aç (insan), çirkin (yüz), doğru (söz), düz (yol), küçük (ev), yeni (yapı), bu (iş), şu (konu), hangi (kitap) gibi.⁹

Dilimizde kök sıfatların birçoğu bir tek hecelidir. Bununla birlikte, iki ya da daha çok heceli olanlar da vardır.¹⁰

1.2.2.2. Türemiş Sıfatlar:

Türemiş sıfatlar addan sıfat, fiilden sıfat türeten eklerle kurulmuş olan sıfatlardır.¹¹

1.2.2.2.1. Addan Sıfat Türeten Ekler:

+ll /+IU, +llk /+lük, +cl /+cU, +slz /+sUz, +CA, + Clk /+CUk, +CII / +CUI, + sI/ +sU, + (I) mtrak,+şln, mAn,+rAk, +Ar/+şAr,+(I) ncI /+(U) ncU,+ î, +sAl gibi eklerdir. Aşağıda verilen örneklerde görüleceği üzere, her ekin eklendiği ada belirli bir özellik katma işlevi vardır:

Canlı (balık), köylü (kadın), uzun (saçlı) kışlık (giyecek), sarmalık (lahana),

⁸ Z. Korkmaz (2005), age. s.163.

⁹ Z. Korkmaz (2005), age. s.163.

¹⁰ H. Ediskun (2007), age. s. 146.

¹¹ Z. Korkmaz (2005), age. s.164.

alaycı (tabiat), çıkarıcı (kimse), asılsız (söz), başsız (aile), çocukça (davranış), insanca (yaşayış), biricik (evlât), daracık (sokak), bencil (huy), insancıl (kuş), çocuksu (görünüş), dikensi (bitki), borumsu (çiçek), morumsu (renk), acımtrak (tat), sarışın (kız), kocaman (karpuz), küçürek (oda), üçer (tane), yedişer (kişi), ikinci (gün), beşinci (ay), edebî (türler), maddi (güç), bilimsel (yöntem), siyasal (etki), dostça, (görüşme) vb.¹²

İsim kök ya da gövdelerine birtakım yapım ekleri ulanarak isimlerden sıfat yapılır. Bu eklerin başlıcaları şunlardır:

1.2.2.2.1.1. +II / +IU: Çok geniş bir kullanımı olan bu ek, geldiği ada kendinde bulundurma, sahip olma, o özelliği taşıma, ait olma gibi işlevler yükleyen sıfatlar yapar: ak saçlı (kadın), analı babalı (çocuklar), Ankaralı (okuyucu), büyüklü küçüklü (el arabaları), canlı (ifade), evli (kadın), kudretli (vezir)...

1.2.2.2.1.2. +IIk / +IUk: Bu ek aslında addan ad türeten bir ek olduğu hâlde, aynı zamanda “bir şey için” anlamında ve “tahsis” işlevinde sıfatlar da türetir. İşlek, canlı bir ektir: aşâğılık (adam), dolmalık (biber), elbiselik (kumaş), gecelik (entari), gelinlik (kız) kışlık (erzak), yazlık (ev)...

Bir şeyin bollukla bulunduğu yerleri gösteren +IIk / +IUk adları da bazen başka bir adım önünde sıfat gibi kullanılabilir: ağaçlık (bölge), bağlık bahçelik (yer)...

Zaman ve sayı adlarından, zaman süresi ve sayı bildiren sıfatlar da yapar: aylık (dergi), gündelik (işler), yıllık (hesap), dört saatlik (yol), yüzlük (banknot), seksenlik (ihtiyar).

1.2.2.2.1.3. +CI / +CU: Adlardan ve sıfatlardan “alışkanlık gösteren sıfatlar türetir: alaycı (adam), batakcı (esnaf), çıkarıcı (kimse), dalgacı (Mahmut), inatçı (keçi),

¹² Z. Korkmaz (2005), age. s.164.

kavgacı (tip)...

1.2.2.2.1.4. +sIz / +sUz: +II / +IU ekinin zıt anlamlısı olan bu ek, adlardan olumsuzluk, yokluk, eksiklik veya azlık kavramında sıfatlar türetir: ağrısız (tedavi), aralıksız (çalışma), asılsız (söz), cansız (yürüyüş), yağmursuz (mevsim)...

1.2.2.2.1.5. +CA: Bu ek genellikle “gibi olma, kadar olma”, “nitelik” ve “davranış” bildiren bazı sıfatlar yapar. Adamca (davranış), erkekçe (direniş), insanca (hareket), bunca (iş)...

1.2.2.2.1.6. +Cık / +Cuk: Sıfatlardan aşırı küçültme veya pekiştirme bildiren sıfatlar türetir: azıcık (aş), birazcık (duraklama), daracık (sokak), incecik (elbise), kısacık (etek), minicik (yavru), sıcacık (çorba)...

1.2.2.2.1.7. +CII / +CUI: Sıfat olarak pek seyrek kullanılan bir ektir. Bir şeye “alışkanlığı, düşkünlüğü, azlık veya benzerliği” gösteren bazı sıfatlar yapar: adamcıl (hayvan), bencil (davranış), insalcıl (tutum)...

1.2.2.2.1.8. +sI / +sU: Bu da pek işlek olmayan bir ektir. Sonuna geldiği kelimeye “benzerlik, gibilik” anlamı katan sıfatlar türetir: ayrıksı (tutum), billursu (taş), çocuksu (sima), dikensi (çıkıntı)...

1.2.2.2.1.9. +(I)msI / +(I)msU: +sI / +sU ekinden genişletilmiş olarak, yine “gibilik, yakınlık, benzerlik, azlık; renk ve tat” bildiren sıfatlar yapar: acımsı (tat), baklamsı (meyve), ekşimsi (bir duygu), kadifemsi (kumaş)...

1.2.2.2.1.10. +(I)mtırak: Renk ve tat bildiren adlardan +(I)msI ekinde olduğu gibi “benzerlik, gibilik” ve “yakınlık” bildiren sıfatlar türetir: acımtırak (bir lezzet), bozumtırak (binalar), mavimtırak (eşarp)...

1.2.2.2.1.11. +şIn: Çok seyrek kullanılan bir ektir. Birkaç renk adından “benzerlik, yakınlık” işlevinde sıfatlar yapmıştır: akşın (derili), gökşün (göz), sarışın (beniz)...

1.2.2.2.1.12. +mAn: Sıfatlardan “azlık” veya “çokluk” gösteren abartma sıfatları yapar: evcimen (kadın), egemen (güçler), delişmen (biri), göçmen (kuşlar), kocaman (saksı), şişman (delikanlı)...

1.2.2.2.1.13. +rAk: Çok az kelimedede, karşılaştırma ve azlık derecesi bildiren sıfatlar yapar. Sonu –k ünsüzü ile biten sözlerde,ekten önceki bu ünsüz düşer: Alçarak (bir sandalye), kısarık (boy), küçürek (oda), ufarık (yüz) vb.

1.2.2.2.1.14. -Ar / -şAr: Sayı adlarından üleştirme işlevinde sıfatlar kurar: İkişer (salkım), üçer (dizi), onar (gün)...

1.2.2.2.1.15. +(I)ncI / +(U)ncU: Sıra sayılarından sıra sayı sıfatları türetir: Birinci (dönem), ikinci (seçenek), altıncı (kat)...

1.2.2.2.1.16. +(I)z / +(U)z: Tek basamaklı bir kısım sayılara gelerek topluluk anlatan sıfatlar yapar: ikiz (çocuk), üçüz (kardeş), beşizli (doğum)...

1.2.2.2.1.17. +î: Arapçadan girme “nispet, görecelik” bildirme ekidir. Gerçi bu ek, sıfat türeten işlek bir ek değildir. Ancak, dilimize Arapça, Farsça kökenli kelimelerle birlikte girmiş olduğu için, böyle bir ekin varlığını göz ardı edemeyiz. Dildeki Türkçeleştirme çalışmaları dolayısıyla son 40-50 yıl içinde kullanımı hayli azalmış; daha çok kalıp halinde, Türkçeleşmiş Arapça ve Farsça sözlerde kalmıştır: adî (insan), bedenî (güç), dairevî (hareket), destanî (rüya)...

1.2.2.2.1.18. +sAl: Aslında Latin kökenli Fransızca +Al ekinden, kullanımdaki yanlış ayırım yoluyla oluşmuş bulunan bu ek, +Al ve +sAl biçimleriyle, +î nispet ekinin yerine geçmiş ve nispet sıfatları türetmekte sıkça kullanılır bir ek durumuna

geçmiştir: Anıtsal (yapı), bilimsel (yöntem), dinsel inanış, geleneksel (sanatlar), kişisel (ölçü), tarihsel (roman)...

Bazı sıfatlar da adlara +DA bulunma, +DAn çıkma, +CA eşitlik durumu ekleri ve +ki aitlik eki getirilerek oluşturulmuştur. Sıfat görevi yüklenmiş olan bu kelimeler de addan sıfat değerindedir:

1.2.2.2.1.19. +DA Ekiyle: ayakta (bira), denizde (damla), gözde (insan), fırında (patates), ızgarada (balık), yerinde (konuşma)...

1.2.2.2.1.20. +Dan Ekiyle: akşamdan (kalma), baştan (savma), candan (arkadaş), eskiden (kalma), içten (sevgi), sudan (cevap), sonradan (görme)...

1.2.2.2.1.21. +CA Ekiyle: arkadaşça (anlaşma), canavarca (saldırı), çocukça (istek), delice (sevgi), gönlünce (hareket)...

1.2.2.2.1.22. +DA+ki Ekiyle: ağaçtaki (kuş), eldeki (imkan), karşıdaki (ev)...¹³

1.2.2.2.2. Fiilden Sıfat Türeten Ekler:

Fiilden sıfat türeten ekler a) kalıcı sıfat türeten, b) geçici sıfat türeten ekler olmak üzere kendi içinde ikiye ayrılır.¹⁴

1.2.2.2.2.1. Fiilden Kalıcı Sıfatlar Türeten Ekler:

1.2.2.2.2.1.1. -(A)k: İşlek bir ektir. Geçişli, geçişsiz, tek ve çok heceli fiillerden fiilin gösterdiği anlam ve nitelikte sıfatlar türetir: binek (hayvanı), bunak (adam),

¹³ Z. Korkmaz (2003), **Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s.340-344.

¹⁴ Z. Korkmaz (2005), age. s.164.

esnek (tutum), ıslak (zemin), sulak (arazi)...

1.2.2.2.2.1.2. -(I)k / -(U)k: “Yapılmış, edilmiş” anlamlarında sıfatlar türeten çok işlek bir ektir: açık (kapı), basık (tavan), buruşuk (yüz), çatık (kaş), karışık (iş)...

1.2.2.2.2.1.3. -GAn: Genellikle birden çok heceli fiillerden varlıkların belirgin bazı özelliklerini gösteren sıfatlar türetir: alıngan (arkadaş), çalışkan (öğrenci), çekingen (çocuk), konuşkan (kimse), savurgan (adam)...

1.2.2.2.2.1.4. -AgAn, -AğAn: İşlek olmayan bu ek bir işi çok yapan, sürekli olarak yapan anlamında birkaç sıfat da türetmiştir: durağan (yıldız), gezegen (kadın), olağan (işler)...

1.2.2.2.2.1.5. -GIn / -GUN: Bu da –Gan eki gibi varlıkların ve nesnelerin bazı özelliklerini gösteren sıfatlar türetir. Çok işlek bir ektir: azgın (seller), bitkin (hasta), çapkın (delikanlı), keskin (sirke), pişkin (ekmek)...

1.2.2.2.2.1.6. -I / -U: Eski Türkçe’nin –Ig’lu adlarındaki –g’nin erimesinden oluşmuş ve sıfatlaşmış birkaç şekil dışında, asıl edilgen fiillerden sıfat türeten bir ektir: duru (su), eğri büğrü (yürüyüş), sıkı (perhiz), asılı (levha)...

1.2.2.2.2.1.7. -mA: Çok işlek olan bu ek daha çok “yapılmış, edilmiş” anlamında sıfatlar türetir: asma (tavan), derleme (yayın), gömme (dolap), karma (komisyon)...

1.2.2.2.2.1.8. -(I)nç: Dönüşlü fiillerden bazı sıfatlar türetmiştir: gülünç (durum), iğrenç (görünüş), kıskanç (kadın)...

1.2.2.2.2.2. Fiilden Geçici Sıfatlar Türeten Ekler (Sıfat-fiil Ekleri):

Bu gruba giren sıfatlar, yukarıda verilen fiilden türetilmiş kalıcı sıfatlardan

farklı olarak bir yanları sıfat bir yanları fiil olan sıfatlardır. Bu nitelikte sıfat türeten başlıca ekler şunlardır:

1.2.2.2.2.1. -Dİk / -DUk: Tanıdık (adam), görülmedik (iş), okuduğumuz (kitaplar).

1.2.2.2.2.2. -mİş / -mUş: Başlanmış (iş), bozulmuş (yiyecek), yanmış (odun).

1.2.2.2.2.3. -An: Geçen (yıl), oturan (adam), yanan (soba).

1.2.2.2.2.4. -r, -Ar, -Ir / -Ur: Bakar (kör), tutar (el), çekilir (dost), yazar (kasa).

1.2.2.2.2.5. -mAz: Bilinmez (işler), çıkmaz (sokak), yaramaz (çocuk), kaçınılmaz (gidiş).

1.2.2.2.2.6. -AcAk: Gelecek (haber), pişecek (yemek), yazılacak (yazı).

1.2.2.2.2.7. -İcİ: Çekici (teklif), gidici (yolcu), yanıcı (madde)...¹⁵

1.2.2.3. Birleşik Sıfatlar:

Birleşik sıfatlar, birden çok sözün kendi anlamlarını koruyarak veya değiştirerek tek bir anlam oluşturacak biçimde bir araya gelmesinden oluşmuştur.

camgöbeği (kazak), çam yarması (adam), gülkurusu (renk), uluslararası (ilişki), boşboğaz (adam), doludizgin (gidiş), başıbozuk (asker), elimaşalı (kadın), deri döşemeli (koltuk), cana yakın (insan), eline çabuk (temizlikçi), belli başlı (yollar) vb.

Yukarıda verilen örneklerde görüldüğü gibi birleşik sıfatlar, genellikle ad tamlaması, sıfat tamlaması, isnat grubu gibi kelime gruplarından yahut da ad sıfat

¹⁵ Z. Korkmaz (2003), age. s.344-346.

birleşmelerinden oluşmuştur.¹⁶

1.2.2.3.1. Bileşik Sıfatların Yapıları

— Bileşik sıfatların yapıları, iki türdür:

- a) Anlamca kaynaşmış bileşik sıfatlar,
- b) Kurallı bileşik sıfatlar.

1.2.2.3.1.1. Anlamca Kaynaşmış Bileşik Sıfatlar:

a) İki isimden yapılmış olanlar: Can/ciğer (arkadaş) - cam/göz (ihtiyar = tamahkâr ihtiyar) - kepçe/kulak (Fahri) - gaga/burun (Ahmet) – kıl/kuyruk (delikanlı) - kene/göz (çocuk = küçük ve batık gözlü)... vb.

b) Belirtisiz isim takımı biçiminde olanlar: Çiçek/bozuğu (yüz)-cam/göbeği (kumaş)-vişne/çürüğü (kurdele)-uluslar/arası (gerginlik)-kahve/rengi (şapka)-üstün/körü (ödev) - kavun/içi (giysi)-kuş/başı (et, kar)... vb.

Not: Belirteni düşmüş kimi belirtilenlerin sıfat gibi kullanıldıklarını biliyoruz: Ertesi gün - ferdası gün...

c) Bir isimle bir fiil ya da fiilimsiden yapılanlar: Çal/çene (yaşlı), -bastı/bacak (köpek) - salla/baş (Nuri) - kar/yağdı (kumaş) - zıp/çıktı(bey) - miras/yedi (genç) - hak/tanır (kimseler) - hak/sever (insanlar) - çıt/kırıldım (bayanlar)... vb.

ç) İki ya da daha çok sıfattan yapılmış olanlar: Bir/çok (kimse),-hiç/bir (insan), - her/hangi bir (insan) , - bir/az (sabr) , - içli/dışlı (arkadaş) , -senli/benli (komşu) , - alıcı/verici (radyo)...

¹⁶ Z. Korkmaz (2005), age. s.164-165.

d) Sıfat takımı biçiminde olanlar: Açık/göz (dilenci), - pis/boğaz (adam) , - boş/boğaz (arkadaş) - dilli/düdük (ihtiyar = bir sırrı herkese yayan ihtiyar), beş düzine (kalem), on metre (kumaş), ikinci sınıf (lokanta), biner lira (ödül)... vb. Sıfat takımlarına birtakım ekler getirilerek de bileşik sıfat yapılabilir: On dönüm-lük (tarla) - iki metre-cik (kumaş)... gibi.

e) Kurallı bileşik sıfat biçiminde olanlar: Dört/kaşlı (ihtiyar = kalın ve gür kaşlı ihtiyar) - et/kafalı (öğrenci = anlayışı kıt öğrenci) -at/kafalı (satıcı = ahmak satıcı) - ağır/başlı (kız) - ağır/kanlı (işçi= tembelce işçi) - adam/akıllı (ödev) - eş/sesli (kelimeler) - iki/yüzlü(politikacı) - gözü/pek (delikanlı) - başı/bozuk (hareket) - dini/bütün (kadıncağız) - içe/kapanık (düşünceler) - içe/dönük (kimseler)... vb.

f) İki fiil ya ,da fiilimsiden oluşanlar: Vurdum/duymaz (kimseler) - göçer/konar (kabileler) - okur/yazar (köylüler) - ola/bilir (olaylar) - emme/basma (tulumba) - gelen/geçen (günler) - derme/çatma (bina)... vb.

Not: Görüldüğü üzere, anlamca kaynaşmış bileşik sıfatlar, bir kurala göre yapılmış değildir; dilde ve sözlüklerde varolan sıfatlardır.

1.2.2.3.1.2. Kurallı Bileşik Sıfatlar:

Kurallı bileşik sıfatlar, pek çoktur. Başlıcaları şunlardır:

a) Bazı sıfat takımlarının sonuna -li yapım eki ulanarak yapılır: Kısa boy-lu (adamlar) - sırma saç-lı (kız) - siyah gözlük-lü (ihtiyar) -yeşil boya-lı (ev) - demir yürekli (delikanlı) - ipek yollu (yüz havlusu)... vb. Pek az olmakla birlikte, -siz yapım ekiyle yapılanlar da vardır: Beş parasız (insan)... gibi.

Bu kurallı bileşik sıfata eskiden beri çok rastlanmaktadır: Kök dülüklüg (= gök tüylü, Oğuz Destanı) - ağ pürçekli (= lüle lüle saçları beyazlaşmış, Dede Korkut)

- ağ sakallı, kara kaygulu (= kötü sonuçtan dolayı düşünceye varan, Dede Korkut) - taş bağırlı (— merhametsiz, Kadı Burhanettin) - kut topuklu (= uğurlu, Ettuhfet-üz-Zekiyye) - kut topuksuz (= uğursuz, Ettuhfet-üz-Zekiyye)... vb.

b) Kimi sıfat takımlarında isim sıfattan önce getirildikten sonra, ismin sonuna iyelik eki (-ı, -i, -u, -ü) ulanarak yapılır: Kısa boy'dan boy-u kısa (adamlar) - yıkık duvar'dan duvar-ı yıkık (bahçe) – tatlı sohbet'ten sohbet-i tatlı (komşular) - geniş bahçe'den bahçe-si geniş (ev). «Eteği şal şal yârim...» vb.

Alı al, moru mor (yüz) sözü de bu yapıda bir kalıplaşmış sıfattır.

Kimi kez, isim -i (-ni, -yi) durum eki alır: Öğretmeni seven (öğrenci) - bahçeyi gezecek (kimseler) - söylediklerini bilmez (kişiler)... vb. Durum eki düşmüş de olabilir: Ağaç diken (kimseler) - kitap yazacak (kişiler)... vb.

Ayağı kırık masa'da iki takım görülmektedir: a) Kırık masa, b) Masa ayağı. Masa, her iki takımda ortaktır. Kırık, masa'nın sıfatı gibi görünüyorsa da gerçekte masanın bir parçası olan ayak isminin sıfatıdır; yani, biçimce bütünün, anlamca parçanın sıfatıdır: Ayağı kırık masa takımında **ayağı**'yı belirtilen, **masa**(nın) belirten, **kırık**'ı yüklem olarak düşünebiliriz: «Masanın ayağı kırıktır.» gibi.

Kimi kez, isim -i (-si) iyelik ekini, ikinci kelime de.-li ve -siz yapım eklerini alır: Eli mendilli (kız) - kapısı boyalı (ev) - üstleri düzensiz (masalar) - çocuğu terbiyesiz (kadın)...

c) Kimi sıfat takımlarının ismi sıfattan, önce getirildikten sonra, ismin sonuna -e durum eki ulanarak yapılır: Cana yakın (çocuk) - ayağına çabuk (hizmetçi) - boğazına düşkün (kimseler) - başına buyruk (evlat)... vb.

ç) Kimi sıfat takımlarının ismi sıfattan önce getirildikten sonra, ismin sonuna -

den durum eki ulanarak yapılır: Kafadan sakat (dilenci) - içten gelme (söz) - yandan çarklı (vapurlar)... vb.

Not: Bileşik sıfatların birçoğu belirtisiz isim takımlarının belirtilen eki düşmüş ve kendilerine -li, -siz, -ki ulanmış biçimleridir: Yatak oda (sı) lı ev - yatak odası (sı) siz ev - erik ağaç(ı)lı bahçe - perşembe gün(ü)kü hava. «Ona Samanpazar(ı)lı Hafız derlermiş.» (Ş. S. Aydemir) .

Entarisi nakışlı

Yavru ceylân, bakışlı (Yavru ceylân bakışı)

Böyle güzel görmedim

Gidişi su akışlı... (su akışı)

(Mani)

d) Yansımaların yinelenmesiyle yapılır: Pırıl pırıl (camlar) - şıkır şıkır (paralar) - küt küt (burunlar) - çıtı pıtı (kız) - dangıl dungul (adam)... vb.

e) İsimlerin yinelenmesiyle yapılır: Katar katar (develer) - salkım salkım (tan yelleri, Dede Korkut) - avuç avuç (paralar) - yığın yığın (eşya)... vb.

f) Sıfatların yinelenmesiyle yapılır: Kırmızı kırmızı (elmalar) -kuru kuru (çaylar, Dede Korkut) - kızıl kızıl (develer, Dede Korkut) -büyük büyük (sular, Dede Korkut)... vb. Yinelenen sıfatların arasına mi soru edatı da gelebilir: Temiz mi temiz (ev) - yeşil mi yeşil (bir orman)...

g) Yakın anlamlı kelimeler yan yana getirilerek yapılır: Sazlı sözlü (toplantılar) - akıllı uslu (çocuklar) - kırık dökük (eşya) - delik deşik (perdeler) - eğri büğrü (cetvel) - açık saçık (sözler) - alaca bu-laca (renkler) - yamrı yumru (merdiven) - sıkı fıkı (arkadaş) - yalan yanlış (haberler) - abuk sabuk (söz)... vb.

ğ) Zıt anlamlı iki kelime yan yana getirilerek yapılır: İyi kötü (sözler) - sağlı

sollu (dükkânlar) - gelen geçen (günler) - irili ufaklı (hayvan)... vb.

h) İsim takımı biçiminde olan bileşik sıfatlar: İstanbul Valisi (falan); Eğitim Bakanı (filan); Ahmet'in kardeşi Mehmet; köy muhtarının oğlu Selim; kanarya sarısı kumaş... vb.

ı) Kimi sıfatların, isimlerin ve onomatopelerin ilk hecelerinde, birinci ünlü harfe kadar olan öge alınır; bu ögenin sonuna -uyarına göre- **m p r s** harflerinden biri getirilerek elde edilen hece o sıfatın, o ismin ya da o onomatopenin başına eklenir: Beyaz'dan bembeyaz (çamaşır) -kuru'dan kupkuru (odun) - temiz'den tertemiz (oda) - mavi' den masmavi (gök) - gök'ten gömgök (ova) - topaç'tan tostopaç (çocuklar) - kütük'ten küskütük (sarhoş) - takır'dan tamtakır (oda) -cavlak'tan cascavlak (kafa) - dızlak'tan dımdızlak (cep) - çevre'den çepeçevre (duvar) başka'dan bambaşka (sorular), düz'den dümdüz vb.

Bu kurala aykırı görünen bileşik sıfatlar da vardır: Çırılçıplak (ayaklar) - sırsıklam (giysi) - yapayalnız (insanlar) - çepeçevre (duvar) - düpedüz (hareket) - sereserpe (eşya) - darmadağınık (odalar) -karmakarışık (işler)... vb.

Söze bir güç vermek için bir kelimenin yinelenmesi, yakın ya da zıtanlamalı kelimelerin yan yana ya da sıfatların başına bir hece getirilmesiyle elde edilen sıfatlara pekiştirme sıfatları denir.

«Ep eyi hoca imiş, medreselerden bir oda ayrılısın.» (Fatih) cümlesindeki ep eyi, bugün, epey biçiminde kullanılmaktadır.

Not: Bileşik sıfatların birçoğu, kök ve türemiş sıfatlar gibi gerektiği zaman zarf gibi kullanılabilirler: İçli/dışlı (yaşa-) - yapayalnız (git-) - bembeyaz (kesil-) abuk sabuk (konuş-) - içe/dönük (yaşa-)... vb. gibi.¹⁷

¹⁷ H. Ediskun (2007), age. s.152-155.

1.2.2.4. Pekiştirmeli Sıfatlar

Yapıları açısından bir dördüncü sıfat türü de pekiştirme sıfatlarıdır. Bunlar, bir niteleme sıfatının ünlü ile biten ilk hecesinin sonuna m, p, r, s ünsüzlerinden biri getirilerek oluşturulan hecenin, sıfatın başına eklenmesi ile yapılır: bembeyaz, kapkara, kıpkızıl, mosmor, sapsarı, yemyeşil, bomboş, dümdüz, dosdoğru, sapasağlam, sıırılsıklam vb.¹⁸

1.2.2.5. Kelime Gruplarından Oluşan Sıfatlar

Sıfatların büyük bir bölümü de yapıcı, belirli kurallar içinde yan yana gelen çeşitli kelime gruplarından oluşmuştur. Sıfat oluşturan başlıca kelime grupları şunlardır:

1.2.2.5.1. Sıfat Tamlaması Biçiminde:

Bir sıfatın sıfat niteliği kazanabilmesi için, mutlaka bir adın önünde bulunması ve birleştiği adla bir sıfat tamlaması oluşturması gerekir. Bu nedenle sıfat tamlamaları, sıfatların cümle içindeki olağan kullanım biçimleridir. Tamlamasız yalın bir sıfat düşünülemez: açık kapı, dik yaka, kırmızı gül, güzelce kız, yakın yol gibi.

1.2.2.5.2. Ad Tamlaması Biçiminde:

Ad tamlaması biçimindeki sıfatlarda, bir ad tamlaması bir başka adın önünde sıfat görevi yüklenmiştir:

Arkadaşım bana okumak için **bir çanta dolusu** kitap getirmiş.

¹⁸ Z. Korkmaz (2005), age. s.165.

1.2.2.5.3. Sıfat-Fiil Grubu Biçiminde:

Bu gruptakiler, An,-DIk, -Ar, -mAz, -mİş / -mUş ve –AcAk gibi çeşitli sıfat-fiil ekleri ile kurulmuş olan sıfat-fiil gruplarının, bir ad veya ad tamlaması önünde sıfat gibi kullanılmasından oluşur.

1.2.2.5.4. Tekrar Grubu Biçiminde:

Tekrar grubu biçimindeki sıfatlar birbirinin aynı, birbirine yakın veya birbirine zıt anlamlı sıfat ya da sıfat olarak kullanılan adlardan oluşmuştur: ayrı ayrı renkler, dayalı döşeli bir ev, dizi dizi inciler, geniş geniş yollar...

1.2.2.5.5. Edat Grubu Biçiminde:

Bu gruba girenler, yalın veya çekim ekleri almış bir adla bir edatın oluşturduğu edat grubunun, başka bir ad önünde sıfat görevi yüklenmesinden türemiş sıfatlardır.

1.2.2.5.6. Bağlaç Grubu Biçiminde:

Bu gruptakiler, bir bağlaçla birbirine bağlanmış olan kelime veya kelime gruplarının bir ad önünde sıfat gibi kullanılmasından oluşan türlerdir.

1.2.2.5.7. Sayı Grubu Biçiminde:

Sıfatların bu grupta yer alanları, basamak sistemine göre art arda dizilen sayıların cümlede bir ad önünde sıfat göreviyle kullanılmasından oluşan türlerdir:

Yüz yirmi beş haneli köy, seksen sekiz odalı han...

1.2.2.5.8. İsnat Grubu Biçiminde:

Bu gruptakiler, yalın veya iyelik eki almış kendisine isnat olunan bir adla yine kendisine isnat edilen bir sıfatın oluşturduğu ayak yalın, baş kabak, canı tez, gözü açık gibi bir kelime grubunun, cümlede sıfat olarak kullanılmasından oluşan türlerdir:

Kapıcı Hasan Efendi, **işi temiz, gözü gönlü tok** bir insandır.

1.2.2.5.9. Ad Çekimi Ekleriyle Kurulmuş Kısaltma Grupları Biçiminde:

Bu gruptakiler, yükleme, yönelme, bulunma, çıkma ve vasıta durumu ekleriyle kurulmuş kısaltma gruplarından oluşan türlerdir.¹⁹

1.2.3. İşlevlerine Göre Sınıflama:

Sıfatlar, sıfat tanımındaki "niteleme" ve "belirtme" kavramlarından yola çıkarak iki öbekte incelenir:

A-Niteleme Sıfatları

B-Belirtme Sıfatları

1.2.3.1. Niteleme Sıfatları

Varlığın, nesnenin ya da gösterilen kavramın bir niteliğini belirtmek için kullanılan sıfatlara **niteleme sıfatı** denir.²⁰

¹⁹ Z. Korkmaz (2003), age. s.349-359.

²⁰ M. Bilgin (2006), age. s.222.

Niteleme sıfatları:

a) Varlıkların **durumlarını** gösterirler: **Temiz** ev, **ıııklı** oda, **çalışkan** çocuk, **sıkıntılı** hayat...

b) Varlıkların **biçimlerini** gösterirler: **Uzun** değnek, **kısa** boy, **yuvarlak** masa, **çember** sakal, **boy boy** kalemler...

c) Varlıkların **renklerini** gösterirler: **Kara** toprak, **doru** at, **sarı** gül, **kahverengi** giysi, **limonküfü** kumaş...

ç) Belirtisiz isim takımlarında, genellikle, belirtileni nitelerler: **Süzgeçli** bahçe kovaı; **ölen** matematik **öğretmeni**; **nefti** Amasya **elması**... vb. gibi. Kimi kez, hem belirteni, hem de belirtileni nitelerler: **Eski otomobil lastiğı**; **taze yumurta sarısı**... vb. gibi. Kimi kez de, yalnızca belirteni nitelerler: **Tatlısu** küpü; **yaylı sazlar** konseri; **zehirli ilaç** şişesi; **ateşli silahlar** deposu... vb. gibi.

d) Belirtili isim takımlarında, hangi ögeyi niteleyeceklerse, onun başına gelirler: **Geniş evin** temizliğı; evin **bitmez tükenmez temizliğı**; **büyük evin büyük kapısı**... vb. gibi.²¹

Niteleme (vasıflandırma) sıfatları iki çeşittir: **Nesne vasfı gösteren sıfatlar**, **hareket vasfı gösteren sıfatlar**.

Nesne sıfatları **kalcı** sıfatlardır: **beyaz**, **eski**, **pahlı**, **doğru** gibi.

Hareket sıfatları geçici sıfatlardır: **geçen**, **gelecek** gibi. Bunlar nesnelerin geçici hareket vasfını ifade ederler. **Çabuk**, **hızlı**, **koşucu** gibi hareket ifade eden başka kelimeler de vardır. Bunlar kalcı isimler olarak asıl sıfatlardır ve isim olarak

²¹ H. Ediskun (2007), age. s.133.

kalmaya daha elverişlidirler.

Nesne sıfatları alelâde vasıf isimleridir. Hareket sıfatları ise **partisipler**'dir.²²

Niteleme sıfatlarını işlevlerindeki ayırtıya göre iki öbekte inceliyoruz:

1. Doğrudan Niteleyiciler
2. Bağlı Sıfatları

Doğrudan Niteleyiciler;

Gerçek anlamdaki niteleme sıfatlarıdır; durum, biçim, renk... bildirirler.

"Yaz günleri **soğuk** limonata üstüne gitmiyor

Bugün **ucu karanlık** şiirlerimizi okumak"

(Hüseyin Peker, **İnsan Arkadaşınıdır**, s.46.)

"Kardeşinin **uzun** örgülerini avuçlarına alıyor, **çilli** yüzünü okşuyor, **pembe** mantosunun **kalin** dokusunda gezdiriyor ellerini, **beyaz** çoraplarını yukarı çekiyor, bacakları üşümesin diye. "

(Ayşe Kulin, **Adı: Aylin**, s.326.)

"Bu çığlıkla havalanır / **Mavi** kırlangıçlarım / Dağılır yeryüzüne"

(Nuri Erkal, "**Mavi Çığlık**")

Değişmeceli anlamıyla kullanılarak tamlananın neye benzediğini gösteren adlar da "doğrudan niteleyiciler" ulamındadır.

çamur adam, **melek** kız, **demir** bilek, **aslan** asker...

"... rahmetlinin zamanını, geçmişin bir **altın** çağı olarak anıyorlardı. "

(Aziz Nesin, **Ah Biz Eşekler**, s.80.)

²² M. Ergin (2002), age. s.274.

Bağıntı Sıfatları;

Genellikle bir addan türeyen ve türediği adın karşıladığı kavram ile nitelenen kavram arasında bir bağıntı bulunduğunu gösteren sıfatlardır. Örneğin "yöresel sözcük" derken "sözcük"ün bir "yöre"ye ilişkin olduğu belirtilir ve "sözcük" ile "yöre" kavramları arasında bir bağıntı kurulmuş olur.

Benzer bağıntıları aşağıdaki örneklerde de görebiliriz:

"**Yazınsal** ölçütlerle bu romanı eleştirmek gereksiz geliyor bana. "

(Fethi Naci, **60 Türk Romanı**, s.233.)

"Bir düğün kalabalığı ile bir cenaze alayı birer durumu ve **insani** içeriği oluştururlar."

(Veysel Çolak, **Mürekkebin İçtiği Ses**, s. 104.)

Tamlananın neden yapıldığını gösteren "adlar" da "bağıntı sıfatları" ulamında değerlendirilmelidir:

tahta kapı, **taş** duvar, **ipek** mendil, **yün** çorap...

"Bu **gümüş** kaşıklar da mı tüzeltişliliğin?"

(Muzaffer İzgü, **Bir Namussuz Aranıyor**, s. 105.)

Tamlananın neden yapıldığını gösteren bağıntı sıfatları, tamlananın neden yapıldığını pekiştirmek için "**-den** (-dan)" durum ekini alabilir:

kerpiç**ten** ev, yün**den** yastık, tahta**dan** kaşık...

"yaptığın kar**dan** adam üşür durur güneşte "

(Muzaffer Sarıgöl, **"Yüzüm Sularda"**)

"Açık sinir uçlarıma **gümüşten** bir iğne batıyor"

(Muzaffer Kale, **Işıktan Kalan Kırılma**, s.8.)

- Niteleme ve belirtme sıfatları, çoğu kez birlikte kullanılır:

"**Yeni bir** kapı, **yeni bir** gelecekti bizim için. " ("bir"ler belirtme sıfatı)

(Avram Ventura, **Ayın Aydınlık Yüzü**, s.115.)

- Niteleme sıfatı olan sözcükler eylemi nitelediğinde belirteç olur:

"Bir katliam etkisi bırakıyor **güzel** anılar. " —> sıfat

(Veysel Çolak, **Ölümler Diyalogu**, s.69.)

"Anladım dünya **güzel** olmalı" —> belirteç

(Mehmed Kemâl, **Dünya Güzel Olmalı**, s.49.)

1.2.3.1.1. Sıfatlarda karşılaştırma:

Varlık ve nesnelerin niteliklerini gösteren sıfatlar, bu nitelikleri ya doğrudan doğruya ya da başka bir varlığa kıyaslama yoluyla gösterirler. Bunun için de sıfatlar ne gibi? ne kadar, ne derece? sorularına yanıt oluşturan benzetme ve karşılaştırma yöntemiyle derecelendirilir.²³ Bu derecelendirme ilgeçlerin ya da belirteçlerin yardımıyla gerçekleşir.²⁴

Sıfatlardaki derecelendirme dört türlüdür:

1.2.3.1.1.1. Eşitlik derecesi:

Gibi, kadar edatları ile yapılır: buz gibi soğuk, odun gibi sert, saray gibi köşk, kuş kadar hafif, senin kadar çalışkan, onun kadar iyi kalpli vb.²⁵

aslan kadar güçlü adam —> eşitlik²⁶

²³ Z. Korkmaz (2005), age. s.165.

²⁴ M. Bilgin (2006), age. s.238.

²⁵ Z. Korkmaz (2005), age. s.165.

²⁶ M. Bilgin (2006), age. s.238.

1.2.3.1.1.2. Üstünlük (karşılaştırma) derecesi:

Genellikle sıfattan önce **daha** zarfının getirilmesiyle kurulur:

Daha üstün bir sanat, bir yaş daha genç, daha geniş daha yüksek bir oda, daha yeni görüşlü bir adam, bundan daha iyisi can sağlığı vb.²⁷

daha güzel ev > üstünlük²⁸

1.2.3.1.1.3. Aşırılık derecesi:

Bu derece, üstünlük derecesi ile en üstünlük derecesi arasında yer alan bir dereceyi bildirir. Bu derece sıfatın önüne getirilen **az, çok az, çok, pek çok, fazlasıyla, hayli, harikulade** gibi anlam güçlendiren sözlerle karşılanır: Çok zarif bir hareket, pek müşkül bir durum, fazlasıyla çekingen, son derece uyanık vb.²⁹

çok güzel kız → aşırılık³⁰

1.2.3.1.1.4. En üstünlük derecesi:

İşlev bakımından sıfattaki niteliğin en üst derecesini gösterir. Bu işlev, sıfatın önüne getirilen **en** zarfı ile karşılanır:

En anlamlı davranış, en belirgin ölçü, en çalışkan öğrenci, en değerli yazma, en ünlü romancı gibi.³¹

en iyi arkadaş → en üstünlük³²

²⁷ Z. Korkmaz (2005), age. s.166.

²⁸ M. Bilgin (2006),age. s.238.

²⁹ Z. Korkmaz (2005), age. s.166.

³⁰ M. Bilgin (2006), age. s.238.

³¹ Z. Korkmaz (2005), age. s.166.

³² M. Bilgin (2006), age. s.238.

1.2.3.1.2. Sıfatlarda Küçültme:

- Küçültme ekleri, sıfatlarda, daha çok, yakınlık, benzerlik belirtirler.³³

Sıfatlarda küçültme, aralarında bir dereceye kadar işlev ayrılıkları olan +Clk / +cük, +sl / +sU, +rAk ve +mtrak ekleriyle karşılanır:

alçacık duvar, kısacık saç, sıcacık bir yuva, çocuksu bir gülümseme, yanıksız koku, mavimsi renk, acıracık turp, küçürek bir ev, ekşimtrak elma, beyazımtrak sakal, vb.³⁴

"**çopurca** sarı kızın /dalgın utangaçlığı"

(Hasan Hüseyin, **Haziranda Ölmek Zor**, s.164.)

"Ufuk yarım boyanmış, **morumsu** duvarın önünde... "

(Yasemin Yazıcı, **Kaybolan Kasaba**, s.92.)

"**Kırmızımt[ı]rak**, tüylü yapraklar açmaya çalışıyor..."

(Oktay Rifat, **Danaburnu**, s. 9.)

"Gözü birden **büyücek** bir şarap kadehine ilişti. "

(Orhan Kemal, **Oyuncu Kadın**, s.291.)

"... **genççe** kadının, **ufarak**, karası lekeli gözlerinde bile belirgin sabırsızlık. "

(Vüs'at O. Bener, **Buzul Çağının Virüsü**, s. 36.)

- Küçültme eklerinden -cik, küçültmeyle birlikte pekiştirme de yapar.

incecik dal, **küçücük** ev...

"Ben eski güneşleri ararım /**İncecik** bir dağ yolunda "

(Necati Cumalı, **Aç Güneş**, s. 194.)

³³ M. Bilgin (2006), age. s.238.

³⁴ Z. Korkmaz (2005), age. s.166.

1.2.3.1.3. Sıfatlarda Pekiştirme

Sıfatların anlamını güçlendirmek için pekiştirmeye başvurulur. Sıfatları pekiştirmenin değişik yolları vardır:

1.2.3.1.3.1. Pekiştirme ünsüzleriyle:

- Pekiştirilecek sıfatın ilk ünlüsüne kadar olan bölümü pekiştirme ünsüzleri (**m**, **p**, **r**, **s**)'nden uygun düşeniyle kapatılarak elde edilen **pekiştirme seslemi**, sıfatın başına eklenir;

ye(m)-yeşil ova, **kı(p)**-kızıl güneş, **te(r)**-temiz oda, **do(s)**-doğru çizgi...

"... uzun paçalı donlarla, soluksuz, **bembeyaz** hayalet sürüşüydüler."

(Mehmet Şeyda, **Anahtarcı Salih**, s.57.)

"şafaksız gecelerden **apacı** günlere "

(Safa Akünel, **Ötelerde**, s.47.)

"Gök **tertemiz**, bulutsuz.."

(Bilge Karasu, **Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı**, s.32.)

"Derken **kıpkızıl** bir renk, sonra **yusyuvarlak** sabah güneşi... "

(Oktay Akbal. **İlkyaz Devrimi**, s.66.)

- "m, p, r, s"li pekiştirmelerde kimi zaman tek seslemle yetinilmez; pekiştirme, ünlü uyumlarına göre **pekiştirme ünlüsü** (a, e)'nden biriyle ya da "I" ünsüzüyle iki seslemli olarak gerçekleştirilir:

sap(**a**)sağlam, yap(**a**)yalnız, düp(**e**)düz, gep(**e**)genç;

çır(**ı**)çıplak, sır(**ı**)sıklam...

"Şu günlerde **güpegündüz** / Genç bir sözcükle beraber / Öpmek istiyorsun hayatı / Alnının ortasından"

(Abdülkadir Bulut, **Ülkemin Şiir Atlası**, s. 142.)

"Kimi kez hüznün kılığında / Kimi kez yalnızlık, umutsuzluk / Mu dersiniz, **düpedüz**?"

(Yusuf Alper, **Simdi Hangi Irmakta**, s.23.)

"Sevgiden **sırılsıklam** / Yangınlanacak aşklar"

(Cahit Irgat, **Irgatın Türküsü**, s. 160.)

" Yarı çıplak **çırılçıplak** / Ölülerle dolu toprak "

(Cahit Irgat, **Irgatın Türküsü**, s.68.)

1.2.3.1.3.2. İkileme yoluyla:

- Sıfatın kendisinin ya da sıfatı derecelendiren belirtecin ikilemeli kullanımıyla, sıfatlar pekiştirilir:

kara kara bulutlar, **küçük küçük** evler, **iyiler iyisi** insan;

çok çok bozuk anlatım, **daha daha** iyi kumaş...

"**Dolu dolu** bir gün bugün. "

(Nermi Uygur, **Bunalımdan Yaşama Kültürü**, s.165)

"... bu **iyiler iyisi** ve **güzeller güzeli** hanımın eteğinden bir parça kalmıştı. "

(İhsan Oktay Anar, **Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri**, s. 113)

"Giysilerini de, ayakkabılarını da, ona çok gerekli, ama **çok çok** gerekli donunu da alsaydı bari... "

(Muzaffer Buyrukçu, **Kuyularda**, s.14.)

- Yinelenen sıfatlar arasına getirilen ilgeç, bağlaç ya da belirteçlerle de pekiştirme yapılır:

uslu mu uslu bir çocuk,

güzel hem de çok güzel bir kız...

"**Uzun mu uzun** Çerkeş sokağı... "

(İlhan Berk, **Atlas**, s.56.)

"Türkalî'nin [Bir Gün Tek Başına] romanı Türk edebiyatında bir dönemeci vurguluyor. Bu yüzden de, **önemli gerçekten önemli** bir roman."

(Hilmi Yavuz, **Roman Kavramı ve Türk Romanı**, s. 151.)

1.2.3.1.3.3. "-ce" ekiyle:

"-ce" ekiyle, pekiştirmeli sıfatlar da yapılır:

"Şu eroin işinde **zerrece** günahı yoktu. "

(Suat Derviş, **Fosforlu Çevriye**, S.20)

"... bir koğuştta yüzlerce kişiyle yatıp kalkmak, bir karavanada **yüzlerce** kişiyle yiyip içmek..."

(Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Kıralık Konak**, s. 184.)

"Nerden bulur **bunca** karanlığı bulutlarınız"

(Şükrü Erbaş, **Aykırı Yaşamak**, s. 19.)

1.2.3.1.3.4. "-cik" ekiyle:

Sıfatları pekiştirmede, küçültme eklerinden "-cik" de kullanılabilir:

"En yakın arkadaşların ölür, **gencecik** insanlar ölür... "

(Mîna Urgan, **Bir Dinozorun Anıları**, s.61.)

"... şu **küçücük** yardımı yapamasaydım dert olacaktı içime. "

(Orhan Asena, **Fadik Kız**, s.82.)

"**Bir tanecik** oğlunun düğününe babası neden gelmezdi?"

(Dinçer Sezgin, **Geçmişe Bakan Kadın**, s. 100.)

1.2.3.1.3.5. Birinci kişi iyelik eki, kimi zaman, pekiştirme işleviyle kullanılır:

"**Canım** insanlar! Sonunda, bana, bunu da yaptınız- "

(Oğuz Atay, **Günlük**, s.6.)

"İşte bu **güzelim** ovada yüzlerce, binlerce soylu at otlardı. "

(Yaşar Kemal, **Üç Anadolu Efsanesi**, s. 11.)

"**İşte**" belirteci yinelemeli kullanımında anlamı güçlendirir. Bu kullanımda, "işte", bir tamlamayla ilgiliyse, tamlamanın bütününe etkiler:

"**İşte** taze ekmek, **işte** kara üzüm. /**İşte** testilerle buz gibi su.

Kucak kucak dostluk **işte, işte** gün ışığı.

Bu sofraya, kardeş, bu sofraya. "

(A. Kadir, **Mutlu Olmak Varken**, s.162.)

1.2.3.1.3.6. Katmerli Pekiştirme

Bir sıfat, aynı anda, iki yolla pekiştirilebilir. Bu durumda, katmerli pekiştirme söz konusudur. Katmerli pekiştirme genellikle pekiştirilmiş sözcüğe "-cik" eki getirilerek ya da "-ce+-cik", "-cik+-cek" biçiminde kurulur:

"Uzun çocuğun ince boynu kuşa doğru uzayıp **ipincecik** oldu. "

(Yaşar Kemal, **Kuşlarda Gitti**, s. 13.)

"Hasan'ı... **dapdaracık** yere zorla sıkıştırdı."

(Osman Cemal Kaygılı, **Ayır Fatma**, s.12.)

"Ah arada şuncacık çocuk varken, keşke ayrılmasaydınız... "

(Yasemin Yazıcı, **Kaybolan Kasaba**, s. 128.)

"Deprem boyu sarılışı insanın / Ufacık tefecicek ... "

(Cahit Irgat, **Irgatın Türküsü**, s. 134.)³⁵

1.2.3.2. Belirtme Sıfatları

Varlıkları çeşitli yönlerden belirten sıfatlara **belirtme sıfatı** denir. "Belirtme" kavramı üzerinde durmuştuk. Belirtme sıfatları, "belirtme" kavramının içerdiği "belirli duruma getirme, göz önüne koyma, belirli kılma" işlevlerinde kullanılan

³⁵ M. Bilgin (2006), age. s.238-241.

sıfatlardır.³⁶

Belirtme sıfatları nesnelerin dış vasıflarını belirten sıfatlardır. Bunlar nesnelerin bünyesinde olan bir vasfı göstermez, sadece nesneye yapışık olmayan dış vasıfları belirtirler.³⁷

Belirtme sıfatları, dörde ayrılırlar:

- a) İşaret sıfatları
- b) Sayı sıfatları,
- c) Belgisiz sıfatlar,
- ç) Soru sıfatları.³⁸

1.2.3.2.1. İşaret Sıfatları (Gösterme Sıfatları)

Bir durumu ya da bağlamda belirlenen kişi, nesne ya da eylemi göstererek belirten sözcüklere **gösterme sözcüğü** denir. Gösterme sözcükleri, varlıkları gösteriyorsa "gösterme sıfatı", adların yerine kullanılıyorsa "gösterme adılı", eylemleri gösteriyorsa "gösterme belirteci" görevindedir:

"o gün/kollarım bağlıydı sevdasına annenin" —> gösterme sıfatı

(Mete Alpsar, **Mülteci Sevdalar**, s.30.)

"Bunu bir albümde arardınız, bulamazdınız. " —> gösterme adılı

(Muzaffer Kale, **Işıktan Kalan Kırılma**, s.9.)

"İşte geçiyorlardı, sevgilerle emek'le" —> gösterme belirteci

(Halil Kocagöz. **Uzay Duvarları**, s.65.)

Varlıkları göstererek belirten gösterme sözcüklerine **gösterme sıfatı** denir. Dilimizde, üç ana gösterme sıfatı vardır: **bu, şu, o**.

³⁶ M. Bilgin (2006), age. s.222-224.

³⁷ M. Ergin (2002). age. s.274.

³⁸ H. Ediskun (2007), age. s.133.

1.2.3.2.1.1. Bu

Yerde, zamanda, sözün akışında konuşana en yakın olanı belirtir:

"**Bu** ovalar, **bu** kule neden benim olmasın?"

(Halikarnas Balıkçısı, **Merhaba Akdeniz**, s. 129.)

"**Bu** bayram biraz daha küçülmüştü ayakkabılarım. "

(Füruzan, **Parasız Yatılı**, s.38.)

"Genç adamın **bu** sözleriyle ilgilenmedi nedense. "

(Erdal Öz, **Kanayan**, s. 30.)

1.2.3.2.1.2. Şu

"Bu" sözcüğüne göre yerde, zamanda, sözün akışında biraz uzak olanı belirtir:

"**Şu** ilerdeki yoldan dolanacağız!.."

(Remzi inanç, **Adle**, s. 7.)

"Sökün **şu** şiiri şuradan!.. **Şu** çocuğu da alın götürün!.. "

(Öner Yağcı, **Kaptan**, s.69.)

1.2.3.2.1.3. O

Uzakta olan ya da görüş alanı içinde bulunmayan bir kişiyi ya da bir şeyi belirtir:

"**O** kız dediği dersin. "

(Nezihe Meriç, **Bozbulanık**, s. 94.)

"Koş çabuk al **o** çocuğa ordan!"

(Orhan Çubukçu, **Yılan Islığı**, s.11.)

- Gösterme sıfatları, kimi durumlarda, belirttikleri varlıklara, kavramlara duygu

değeri katmak için de kullanılırlar:

"Şayet başbaşa kalacakları, kalmak isteyecekleri bir yer olacaksa dünyada, **bu** kirli, **bu** rutubetli, **bu** basık oda olmalıydı. "

(Sabahattin Kudret Aksal, **Gazoz Ağacı-Yaralı Hayvan**, s. 10.)

"**O** caanım, **o** eşsiz, **o** atasözü haline gelmiş İstanbul inceliğinin, İstanbul efendiliğinin yerinde yeller esiyor. "

(Haldun Taner, **Devekuşuna Mektuplar**, s. 18.)

• "Bu, şu, o" sözcükleri, görüş alanı içinde olsun olmasın, bağlamda geçen varlıkları, nesneleri belirtmek için de kullanılır:

"**Bu** kararı ancak bir hafta tutabildim. "

(Kemal Tahir, **Esir Şehrin İnsanları**, s.27.)

"**Şu** son yıllar, resimli siyaset dergilerinin kapakları, hemen her hafta bize bu çeşit bir ucuz kahraman tanıttı durdu. "

(Haldun Taner, **Devekuşuna Mektuplar**, s. 14.)

"**O** kız sen miydin gülüm?"

(Burhan Günel, **Dünyanın En Güzel Kadını**, s.35.)³⁹

Diğer işaret sıfatları;

1.2.3.2.1.4. Böyle:

Böyle insan, böyle meyveler

1.2.3.2.1.5. Şöyle:

Şöyle bir kimse, şöyle bir örnek

³⁹ M. Bilgin (2006), age. s.224-225.

1.2.3.2.1.6. Öyle:

Öyle işler, öyle bir görünüş

- "**Öte, beri, karşı, öbür, öteki, beriki...**" sözcükleri de gösterme sıfatı olarak kullanılabilir:

"Suyun **öte** yakasında yaşadı Sisypnos dediler adına"

(Ahmet Telli, "**Geldim İşte**")

"**Öte** yanda ülkeler gibi büyük topraklar kavrulur, yanar. **Beri** yanda kuş uçmaz, kervan geçmez yerlerde, su... "

(İlhan Tarus, **Duru Göl**, s.1 15.)

"**Karşı** Hitit tepesinden başladı bakışların "

(Cengiz Bektas, **Yerdeli Gökdeli**, s.66.)

"Kasaba **karşı** sırtın hemen **öbür** tarafındaydı. "

(İlhan Tarus, **Duru Göl**, s. 156.)

"**Öteki** köpek de eğilmiş, arkadaşımın yüzünü kokluyordu. "

(Sabahattin Ali, **Kağrı-Ses**, s.161.)

"... **beriki** herifin ayağındaki altları nalçalı koca bahçıvan kunduraları ile ona Yetişmesine imkân yoktu. "

(Osman Cemal Kaygılı, **Aygır Fatma**, s.1 13.)

- "Bu, şu, o" sözcüklerinin "**böyle, şöyle, öyle**" biçimleri, örnekleme ve niteleme özelliklerinin yanında, gösterme anlamı da taşırlar:

"Dünya kurulalı, analar **böyle** bir rezil daha doğurmamış. "

(Aziz Nesin, **Zübük**, s.49.)

"**Şöyle** gönül doyuran bir söyleşinin yerini ne tutabilir?"

(Nermi Uygur, **Bunahımdan Yaşama Kültürü**, s. 187.)

"Bizim küçük bey hiç **öyle** laf konuşur mu? "

(Halide Edip Adıvar, **Sinekli Bakkal**, s.29.)

• Gösterme sözcükleri, bulunma eki (-de)'yle birlikte **sıfat -ki'sini** alarak da gösterme işlevinde kullanılabilir (bkz. "Sıfat -ki'si"):

"Aziz Nesin, büyük ölçüde, Surnâme'ye uzam olarak seçtiği tutukevinde ve **buradaki** yaşantıların üzerinde kurmuş anlatımını. "

(Enis Batur, **Babil Yazıları**, s.34.)

"**Karşı bayırın ötesindeki** altı gözlü pınara yöneldim."

(Ahmet Say, **Bingöl Hikâyeleri**, s. 90.)

1.2.3.2.1.7. Sıfat -ki'si

İlgi eki "-ki" varlıkları göstermede kullanılıyorsa **sıfat -ki'si** adını alır. Sıfat -ki'si, sonuna getirildiği adlardan ilişkinlik kavramı taşıyan sıfatlar türetir, "-ki", bu işleviyle bulunma (-de) durumundaki adlara da gelir:

Yarın**ki** sınav, önce**ki** konu;

salon**daki** konuşma, havada**ki** nem...

"**Kırk yıl önceki** Ankara'yı sen bilmezsin, ama ben bilirim. "

(Reşat Enis, **Sarı İt**, s.39.)

"**Sabahki** kalabalık erimişti."

(Fakir Baykurt, **Amerikan Sargısı**, s.337.)

"... yatağını **en dipteki** çakıl taşlarının üstüne sermişti. "

(Yaşar Kemal, **Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana**, s.93.)

"Ürperdi kıskaçlarımız **kemiklerimizdeki** umuttan"

(Cengiz Bektaş, **Kişi**, s. 18.)

"-ki" ekiyle kurulmuş sıfatlar da önündeki ad düştüğü zaman adlaşır:

Kuyudaki adamı kim çıkaracak? ("**kuyudaki**" → sıfat)

Kuyudaki yardım istiyor, ("**kuyudaki**" → adlaşmış sıfat) ⁴⁰

(adam)

⁴⁰ M. Bilgin (2006), age. s.226-227.

İşaret sıfatlarını bulmak için, isimden önce **hangi** soru sıfatı getirilip sorulur; alınan yanıt işaret sıfatını verir.⁴¹

1.2.3.2.2. Sayı Sıfatları

Sayı adları, bağlam içinde genellikle sıfat olarak kullanılır. Böylesi kullanımlarda sayı sözcükleri, "sayı sıfatı" diye adlandırılır.

Sayıya, sıraya, dağılıma ya da bir bütünü bölümlemeye ilişkin bir açıklamayı içeren sıfatlara **sayı sıfatı** denir. Bu tanıma göre, sayı sıfatları, belirttikleri varlığın, nesnenin sayısını, sırasını, nasıl bir dağılım içinde olduğunu ya da bütün içindeki oranını gösterir.

Bu işlevlerine göre, sayı sıfatları, dört öbekte incelenir:

- a) Asıl Sayı Sıfatları
- b) Sıra Sayı Sıfatları
- c) Kesir Sayı Sıfatları
- d) Üleştirme Sıfatları
- e) Topluluk Sayı Sıfatları

1.2.3.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları

Varlıkların sayısını belirten sıfatlardır:

iki çocuk, **on iki** kitap, **bin üç yüz on** yıl...

- Asıl sayı sıfatları, varlıkların kesin sayısını belirtir.⁴²

⁴¹ H. Ediskun (2007), age. s.134.

⁴² M. Bilgin (2006). age. s.227-228.

"soruyu çaresizliğime ver

bir yürek iki kadını aynı anda nasıl sever"

(**Akgün Akova**, "Nilüfer")

"**Yirmi sekiz** yaşında olduğu halde, ancak yirmisinde gösteriyordu. "

(Kemal Tahir, **Esir Şehrin İnsanları**, s. 13.)

• Küçük tutarların atılarak ya da eklenerek bir tüm sayı durumuna getirildiği "yuvarlak hesap" denen sayılamalarda, yaklaşıklık anlamı vardır:

"yeryüzünde yuvarlak hesap ve şimdilik 2,5 milyarız % 80'imiz aç"

(Nâzım Hikmet, **Tüm Eserleri 8**, s. 143.)

"**on bin** mülhid yoldaşı Börklüce Mustafanın

düşman ormanına **on bin** balta gibi daldı. "

(Nâzım Hikmet, **Tüm Eserleri 3**, s. 183.)

"Kargalar niçin **iki yüz** sene yaşarlar?"

(Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Cehennemlik**, s.27.)

Yaklaşıklık anlamını ikileme kuran sayı sıfatları da verir:

"Rıhtımda **sekiz on** kişilik bir kalabalık var. "

(Kemal Ahmet, **Sokakta Harp Var**, s.37.)

"**Üç beş** adım ötede, bir ateş yakılmış, üstünde bir kazan su ısıtılıyordu. "

(Memduh Şevket Esendal, **Temiz Sevgiler**, s.113.)

• Sayı sıfatlarıyla kurulan tamlamalar da sıfat görevi yapabilir. Bu tamlamalarda tamlanan, ölçü adıdır:

"**Otuz metre** öteden döşeyip getirdiği borudan akan suda bardağı yıkadı. "

(Duran Yılmaz, **Kadın Korkusu**, s.71.)

"**İki yüz elli gram** peynir aldım. "

(Orhan Çubukçu, **Yılan Işığı**, s.73.)

- Asıl sayı sıfatlarıyla kurulan tamlamalarda, genel kural olarak, adlar çoğul eki almaz. Örneğin, "Pazardan beş elmalar aldım." diyemeyiz. Ancak kimi kullanımlarda ad ögesinin çoğul eki aldığı görülür:

Yedi Uyurlar, Yedi Cüceler, Üç Büyükler...

Örneklerdeki çoğullanma, tamlamaya topluluk adlarındaki birlik, bütünlük anlamını katmak için kurulan, genel kural dışında bir çoğullanmadır. Buradaki çoğullanmayı, 3. çoğul kişi iyelik eki almış adlarla karıştırmamalıyız (3. çoğul kişi iyelik eki, çoğul ekine 3. tekil kişi iyelik eki getirilerek kurulur: -ler+i, -lar+ı.). 3. çoğul kişi iyelik eki, eklendiği adı çoğullamaz, o adın tamlayanını çoğullar. Bu nedenle, 3. çoğul kişi iyelik eki, sayı sıfatlarıyla kurulan tamlamalarda ad ögesinin çoğul eki alamayacağı kuralını bozmaz:

Üç halıları vardı. (Bu tümcede, "halı"nın aldığı "-lar+ı" eki, iyelik ekidir, tamlayanın çoğul olduğunu anlatır: "onların" üç halısı.)

1.2.3.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları

Varlıkların bir diziliş içindeki sırasını belirten sıfatlardır.⁴³

Bunlar nesnelerin derecelerinin sayısını gösteren sıfatlardır. İsimden isim yapma ekleriyle asıl sayılardan yapılmıştır.⁴⁴

- Sıra sayı sıfatları, asıl sayı sıfatlarına **-(i)nci** (-ncı, -ncu, -ncü) ekinin getirilmesiyle türetilen biçimlerdir:

ikinci adam, **kırkıncı** kez, **dokuzuncu** kapı, **üçüncü** sıra...

⁴³ M. Bilgin (2006), age. s.228-229.

⁴⁴ M. Ergin (2002), age. s.276.

"O istemez miydi, karısının mutlu olmasını **otuz ikinci** yaş gününde?"

(Bekir Yıldız, **Beyaz Türkü**, s. 55.)

"**On altıncı** maddeyi bilmez misin sen? "

(Reşat Enis. **Sarı it**, s.39.)

• Sıra anlatan "**ilk, son, sonuncu, ortanca**" sözcükleri de sıra sayı sıfatı işleviyle kullanılır:

"Bu, benim **ilk** aşkımdı. "

(Reşat Nuri Güntekin, **Damga**, s.45.)

"... bu **son** şaheserini ölünceye kadar kendine saklamak istiyor. "

(Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Nur Baba**, s.61.)

"Bu **sonuncu** teşekkür, ... Tahir beyin dengesini yine bozdu. "

(**Sulhi Dölek, Kiracı**, s.111.)

"... iki but da **ortanca** oğlum yedi... "

(Muzaffer İzgü, **Bir Namussuz Aranıyor**, s. 115.)

1.2.3.2.2.3. Kesir Sayı Sıfatları

Varlıkların sayılarını kesirli olarak belirten sıfatlardır.

• Kesir sayı sıfatları bir öbek durumundadır; bir bütünün kaçta bölündüğünü bulunma eki "-de" ile gösteren bir sayıdan sonra, bölünen parçalardan kaçının alındığını gösteren ikinci bir sayı getirilerek oluşturulur.⁴⁵

binde bir olasılık, **üçte iki** çoğunluk, **dörtte bir** hisse...

"Evet, **yüzde iki** mutlu azınlıktan bir tek ölen yok. "

(Fahri Erdinç, **Diriler Mezarlığı**, s. 134.)

"O gün tüm müşterilerine **yüzde 10** indirim yapıyorlarmış. "

(Yunus Bekir Yurdakul., **Sözün Doğru Desene**, s.46.)

⁴⁵ M. Bilgin (2006), age. s.229-230.

- "**Yarım, buçuk, çeyrek**" sözcükleri de kesir sayı sıfatı işleviyle kullanılır.

"Yarım" ve "buçuk", ikide birlik; "çeyrek" ise dörtte birlik kesirleri karşılar:

"**Yarım**.saat sonra gel. "

(Sulhi Dölek, **Kiracı**, s.112.)

"Yıllardır, hep bu **bir buçuk** ayakla dolaştım. "

(Durcan Yasacan, "**Ayakta Yarım Ayak**")

"Ben yine senden önceki **çeyrek** yüzyıllık alışkanlıklarına döneceğim."

(Sevgi Özel, **Bir Bulut Ayağıma Dolandı**, s.62.)

- Kesir sıfatları, tamlamalarda tamlanan (ad) olarak da kullanılabilir:

arsanın **dörtte biri**, gençlerin **yüzde altmışı**...

"Salonun **3/4**'üne gelmişim."

(Oğuz Atay, **Korkuyu Beklerken**, s. 61.)

"Karşı duvarın **dörtte birini** kaplayan pikapta ağır, gevrek bir tango başlamıştı."

(İlhan Tarus, **Duru Göl**, s. 130.)

- Kesir sayı sözcükleri eylemi belirttiğinde belirteç görevindedir:

"... öfkesi **kırk yılda bir** yağan yere düşmeden eriyiveren kar gibi anlık..."

(Sevgi Özel, **Bir Bulut Ayağıma Dolandı**, s.67.)⁴⁶

1.2.3.2.2.4. Üleştirme Sıfatları

Adın gösterdiği nesnenin sayısal dağılımını belirten sıfatlardır. Üleştirme sıfatlarıyla belirtilen dağılımda eşitlik vardır.

- Üleştirme sıfatları, asıl sayı sıfatlarına -er (-ar) eki getirilerek türetilmiş biçimlerdir:

⁴⁶ M. Bilgin (2006). age. s.230.

birer elma, **ikişer** kalem, **altışar** öğrenci, **otuzar** lira...

"Küçük bir tren, **dörder** kişilik süslü vagonlarıyla, halkı park çevresinde dolaştırıyordu."

(Reşat Enis, **Sarı İt**, s.39.)

"İki tarafın ağzına **birer** parmak bal verip arada kendi kazanlarını kaynatıyorlar."

(Nezihe Meriç, **Bozbulanık**, s. 18.)

- Sayı anlamında kullanılan "**yarım**" sözcüğü, "-ar" ekiyle üleştirme sıfatı olur:

yarımşar elma, **yarımşar** ekmek...

"Hamza ... **yarımşar yarımşar** adımlarla kapıdan çıkıyor. "

(Zeyyat Selimoğlu, **Direğin Tepesinde Bir Adam**, s.59.)

"Yarım" sözcüğüyle aynı ulamdaki "**tek**" ve "**çift**" sözcüklerinin üleştirme sıfatı olarak kullanımı çok sınırlıdır: **teker** elma, **çifter** kitap... Bunların yerine "birer", "ikişer" sözcükleri yeğlenmektedir, "-er" eki alan "tek" ve "çift" sözcükleri, daha çok, ikileme kurarak belirteç görevinde kullanılır:

"Çay kaşıklarını **teker teker** kadehlere taksim etti. "

(Adnan Veli, **Sosyete**, s.64.)

"Doktorları kimi zaman **çifter çifter** getiriyorduk. "

(Remzi İnanç, **Adle**, s.8.)

- Üleştirme sıfatları ikileme kurarak eylemi belirttiklerinde belirteç olur:

"basamaklardan **ikişer üçer** atlayarak, cellâdlar yontuyorlar şiiri"

(Hüseyin Ferhad, **Ve Yürüdük Gecenin Ateşleri içinden**, s.8.)

"Bahçede bizi **ikişer ikişer** sıraya koydular. "

(Aysel Özakın, **Gurbet Yavrum**, s.85.)⁴⁷

⁴⁷ M. Bilgin(2006), age. s.231.

- "Yüz" ile "bin" in katlarını gösteren sayılara, paylaştırma ifadesi iki yolla kazandırılır:

a) "Yüz" ve "bin" sayılarından önceki sayılar paylaştırma şekline sokularak, ikişer yüz, beşer yüz, onar bin, yüzer bin.

b) "Sayı grubu"nun tümü paylaştırma şekline sokularak, İki yüzer, beş yüzer, on biner, yüz biner.

- "Milyon" ve daha büyük miktarları gösteren sayıların paylaştırma şekli ise tek yolla olur:

Birer milyon, beşer milyon, otuzar milyar, onar trilyon.

1.2.3.2.2.5. Topluluk Sayı Sıfatları

Bunlar yakınlığa dayanan bir nesne topluluğu ifade eden sıfatlardır: ikiz (çocuk), üçüz (yavrular) gibi.

Bu kelimeler de asıl sayı isimlerinden yapılmışlardır. Sayıları azdır. Doğumla, akrabalıkla, eşitlikle ilgili olarak kullanılırlar.⁴⁸

1.2.3.2.3. Soru Sıfatları

Varlıkları soru yoluyla belirten sıfatlardır.

- Dilimizde kullanılan soru sözcükleri, bir varlığı belirterek sıfat göreviyle kullanılabilir.

Soru sözcüklerinin türü, onlara verilen ya da uygun düşen yanıtı göre

⁴⁸ M. Ergin (2002), age. s.277.

belirlenir. Soru sözcüğüne verilen ya da uygun düşen yanıt sıfatısa, soru sözcüğü, "soru sıfatı"dır; yanıt adsa, "soru adılı"dır:

"Bu **nasıl** bir insanlıktı? "

(Öner Yağcı, **Kaptan**, s.205.)

(Uygun düşen yanıt, sıfattır: iyi, kötü, güzel, çirkin... —> soru sıfatı)

"Nasıl insanlardır bunlar, **ne** yer **ne** içerler? "

(Işıl Özgentürk, **Yokuşu Tırmanır Hayat**, s.35.)

(Yanıt, nesne adlarıdır: yemek, ekmek... /su, ayran... —> soru adılı)

Soru sözcükleri, eylemi belirttiklerinde soru belirteci olurlar:

"**Neden** öldürmeliyim Genco'yu?" —> belirteç

(Işıl Özgentürk, **Yokuşu Tırmanır Hayat**, s. 71.)

- Varlıkları sorarak belirten sözcükler: **ne, kaç, hangi, nasıl...**

Varlıkları sorarak belirten sözcüklerin işlevlerini ve kullanımlarını ayrı ayrı görelim:

1.2.3.2.3.1. Ne

- "Ne" sıfatı, soruyla birlikte, umursamazlık, olumsuzluk vb. anlatmada kullanılır:

"**Ne** umurum

İspanya veya Macar'da

Çook nâzikmişse durum!" —> umursamazlık

(Can Yücel, **Canfeda**, s.31.)

"Şimdi **ne** ilgisi var Tevrat'la?" —>olumsuzluk

(Erdal Öz, **Kanayan**, s. 33.)

- Soruyla birlikte, öfke, şaşkınlık, abartma, hayranlık vb. belirtir:

"Aman bu **ne** namussuzluk, **ne** cibilliyetsizlik... " —> öfke

(Aziz Nesin, **Zübük**, s.48.)

"A, gidiyor musun, bu **ne** telaş hala?" —> şaşkınlık

(Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Nur Baba**, s.69.)

"Ben nasıl sevmem sizi ellerim

Ne omuzlar tuttunuz. " —> abartma

(Cahit Irgat, **Irgatın Türküsü**, s. 112.)

"Ama **ne** kadınsın, biliyor musun!" —> hayranlık

(Orhan Veli, **Bütün Şiirleri**, s.56.)⁴⁹

• Yer ve kişi bildiren soru adılarına bulunma eki "-de" ile birlikte sıfat -ki'si getirilerek soru sıfatı yapılır:

Neredeki müzeden söz ediyorsun? **Kimdeki** romanı okudun?

1.2.3.2.3.2. Kaç

- Bir şeyin niceliği hakkında bilgi almak için kullanılır:

"Şu koca Cahit Sıtkı'yı bile

Bir şehrin asfaltında **kaç** kişi biliyor"

(Hüseyin Peker, **İnsan Arkadaşınıdır**, s.29.)

"fazladan **kaç** bayrak daha dikeceğiz kim bilir ölüleri gömmek için **kaç** mezar daha **kaç** gökgürültüsü, **kaç** fırtına, **kaç** yağmur yağacak topraklarımıza."

(Altay Öktem, "**Geri Çekiliyoruz**")

- "**Kaçar, kaçınıcı**" sözcükleri de soru sıfatı olarak kullanılır:

⁴⁹ M. Bilgin (2006), age. s.232-233.

"-... Üçümüz üç koldan dağıtmaya giriştik.

-Kaçar tane ? "

(Kemal Tahir, **Esir Şehrin Mahpusu**, s.275.)

"bu **kaçıncı** baskın kardeş soframıza "

(Veysel Gultaş, **Mührü Bozulmamış Sevdalar**, s.23.)⁵⁰

1.2.3.2.3.3. Hangi

- Birden çok nesne ya da kimse arasından birini belirtecek bir **yanıt** almak için kullanılır:

"İnsanın **hangi** mutluluğu, **hangi** inancı, hatta **hangi** acısı sanatla sarmaş dolaş değildir?"

(Sabahattin Eyuboğlu, **Mavi ve Kara**, s. 101.)

"mührü bozulmamış sevdalar **hangi** meridyene düşer"

(Veysel Gultaş, **Mührü Bozulmamış Sevdalar**, s.61.)

"**Hangi** Ali'yi dövdükleri belli değil ama, sesi duyan odalardan dışarı fırlıyor, sokağa seğirtiyor."

(Aziz Nesin, **Nah Kalkınız**, s.59.)

- "Hangi" sıfatı, "kim" soru adılı işleviyle de kullanılır:

"-Yahu, Hasan'ın cenazesini alıp gitmişler... Gördünüz mü?

Ahmak ahmak yüzüme bakıyorlar:

-Hangi Hasan? Ne cenazesesi?"

(Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Yaban**, s. 188.)

- "Hangi" sıfatı, eylemi dilek ya da koşul bildiren tümcelerde, nesnenin ya da tümlecın belirttiğı kavramı genelleştirir:

⁵⁰ M. Bilgin (2006), age. s.233.

"**hangi** kapıyı çalsa kimi zaman

arkasında yalnızlığın hınzır uğultusu "

(Atillâ İlhan, **Ben Sana Mecburum**, s. 100.)

"**Hangi** sebeple olursa olsun ... bu gibi taşkınlıklar daima geriye, sahibine tepen zararlı silahlardır."

(Haldun Taner, **Devekuşuna Mektuplar**, s. 9.)⁵¹

1.2.3.2.3.4. Nasıl

Bir nesne, kimse ya da durum hakkında bilgi almak için kullanılır:

"**Nasıl** adamlardır şu ressamalar? Boyuna kendilerini anlatırlar. "

(İlhan Berk, **Atlas**, s.23.)

"Düşünce **nasıl** bir sonsuzluktu? "

(E. Bülent Yardımcı, **Bir Kadının Düşlerinden Soyutlamalar**, s. 110.)⁵²

1.2.3.2.3.5. Neredeki/ Nerdeki

"Nere" soru edatının "-ki" aitlik ekiyle sıfatlaşmış şeklidir. Varlığın nereye ait olduğunu sormaya yarar:

Neredeki adam? **Neredeki** ev? **Neredeki** okul? **Nerdeki** ülke?

1.2.3.2.3.6. Nice

Eskiden, miktar ifadesi taşıyan bu soru sıfatı, zamanla bu görevinden uzaklaşmıştır. Bugün, daha ziyade belirsizlik sıfatı olarak kullanılmaktadır . Soru sıfatı şeklindeki kullanımına ("kaç" veya "nasıl" karşılığında), Azeri Türkçesi'nde ve bazı Anadolu ağızlarında rastlamaktayız:

⁵¹ M. Bilgin (2006), age. s.234.

⁵² M. Bilgin (2006), age. s.234.

Nice gün? Nice insan? Nice zamandır?

1.2.3.2.4. Belgisiz Sıfatlar

Varlıkları belli belirsiz belirten sıfatlardır. Belgisiz sıfatlar, belirttikleri varlığa kesinlik kazandırmazlar.

- **Başka, bir, birkaç, biraz, birçok, birtakım, bazı, kimi, hiç, hiçbir, az, çok, nice, böylesi, çoğu, fazla, bütün, tüm, falan/falanca, filan/filanca, her, herhangi** gibi sözcükler belgisiz sıfat olarak kullanılırlar:

"bulutlar bir **başka** şafakta unuttu yağmurlarını"

(Salih Bolat, **Bir Afişin Önünde**, s.44.)

"Şefik avukat olmuş, zengin **bir** kızla evlenmişti. "

(Muzaffer Buyrukçu, **Mağara**, s. 77.)

"M. Akıl Bey **birkaç** adım daha attı. "

(Tarık Dursun K., **Vezir Düşü**, s. 11.)

"**Biraz** kül, **biraz** duman... O benim işte"

(Ümit Yaşar Oğuzcan, **Tüm Şiirleri 2**, s.186.)

"Son aylarda yayımlanan **birçok** kitap, masamı çiçek bahçesine dönüştürdü. "

(Ahmet Özer, **Yüzün Yeryüzüdür**, s.55.)

"... kadın kendini **birtakım** düşüncelere kaptırmıştı, kocasıyla hiç ilgilenmiyordu. "

(Adnan Veli, **Sosyete**, s.41.)

"**Bazı** insanları başkalarından bunca farklı yapan ne?"

(Ahmet Yurdakul, **Kahramanlar Ölmeli**, s.234.)

"**Kimi** hasta kalpler vardır ki en küçük şeylerle heyecana kapılırlar. "

(Halit Ziya Uşaklıgil, **Nemide**, s.5.)

"Çağımız, **hiç** kimsenin istediğini yaşayamadığı, **hiç** kimsenin kendi olmadığı bir çağdır."

(Hasip Akgül, **Oğuz Atay'ın Yaşam Oyunu**, s.48-49.)

"**Hiçbir** din, **hiçbir** düzen dostluğa dayanmadıkça mutluluk getirmez insana."

(Sabahattin Eyuboğlu, **Mavi ve Kara**, s.63.)

"Hayat pahalılığı artıyor; **az** gelirlilerin durumu da zorlaşıyor. "

(Aysel Özakın, **Gurbet Yavrum**, s.73.)

"**Çok** sayınlardır, çok'u siliyorum önce, sonra sayın'ı"

(Mehmet Karabulut, **Şimdi Haberleri Veriyoruz**, s.29.)

"**Nice** adam/Yassı düşlerini sektiriyor kıyıda"

(Uluer Aydoğdu, **Yaşlı Büyücünün Memeleri**, s.38.)

"Böylesi baskılar karşısında birden şaşırarak ne yapacaklarını bilmeyen **çoğu** aydınlar gibi..."

(Duran Yılmaz, **Kadın Korkusu**, s.81.)

"... bu bölümün romana **fazla** bir şey kattığını söylemek olanaksız. "

(Fethi Naci, **60 Türk Romanı**, s. 139.)

"**Bütün** bit Yahudi, Rum ve Ermeni tüccarları arasında kendini yalnız hissediyordu."

(Orhan Pamuk, **Cevdet Bey ve Oğulları**, s. 16.)

"**Tüm** gemileri denizlere salalım / Verelim yellere bayraklarını"

(Yekta Güngör Özden, **Tançiceği**, s.47.)

"Tokyo'nun **falanca** bankasının/**Filanca** kasası içinde, mesela?"

(Can Yücel, **Canfeda**, s.50.)

"benim parmaklarım /yaktığınız **her** sigara "

(Muzaffer Özden, **"Üç Kız"**)

"Burası dünyanın **herhangi** yerindeki bir fukara mahallesinden çok farklı değildir. "

(Halide Edip Adıvar, **Sinekli Bakkal**, s. 13-14.)

- Belgisiz sıfatların çoğu sayıya, ölçüye yöneliktir; nicel içerik taşırlar. Örneğin, "bir, her bir, herhangi bir" sıfatları teklik anlatırken, "birkaç, birçok, çoğu, nice" sıfatları çokluk anlatır.

- Belgisiz sözcükler, üçüncü kişi iyelik eki alarak, adıl işlevi görürler: biri, birkaçı, birazı, birçoğu, bazısı, bazıları, kimisi, kimileri, çoğu, bütünü, tümü, nicesi...

"**Tümü** umutlu, kimse inanmıyor Aziz Nesin'in yarım insan olabileceğine. "

(Zeynep Oral, **Sözden Söze**, s.37.)

- Belgisiz sözcükler, eylemi nitelediklerinde, belirteç olur:

"**çok** geciktim / artık gitmeliyim / mülteci gülüşlere yetişmeliyim "

(Mele Alpsar, **Mülteci Sevdalar**, s. 71.)⁵³

Bunlar, daraltma sıfatları ve genişletme sıfatları olmak üzere iki bölüme ayrılırlar.

1.2.3.2.4.1. Daraltma Sıfatları:

Türün üyelerinin bazılarını, miktarını belirtmeden işaret eden sıfatlardır. Daraltma göreviyle kullanılan sıfatların başlıcaları şunlardır: Az, Bir, başka, bazı, herhangi bir, kimi, hiç.

1.2.3.2.4.1.1. Az: Aslında, miktar zarfıdır. Varlığın "cüz'î" bir kısmını ifade etmek için, belirtme sıfatı olarak da kullanılır. "Çok"un zıddı bir konumda bulunur:

Az önce , az zaman, az pilav...

1.2.3.2.4.1.2. Bir: Asıl sayı sıfatı olan bu kelime, "bazen, hiç, herhangi" gibi ifadelerle, isimleri belirsiz bir şekilde göstermek için de kullanılır:

Bir gün , bir olta...

(Y. Kemal Beyatlı)

⁵³ M. Bilgin (2006), age. s.235-236.

1.2.3.2.4.1.3. Başka: Sayılabilir/ ölçülebilir varlıkların -bilinen veya kastedilen bölümünün dışında kalan- daha başka bölümlerinin söz konusu edildiğini belirtmek için kullanılır:

başka kimse, başka zaman...

1.2.3.2.4.1.4. Bazı: "Her"nin zıddı bir ifade taşır, Söz konusu edilen varlıkların bir bölümünü -herhangi bir özelliğini belirtmeden- ifade eden bir sıfattır. Belirttiği isim çokluk halde de bulunabilir:

Bazı zaman, **bazı** insanlar, **bazı** gün, **bazı** işler.

1.2.3.2.4.1.5. Herhangi bir: "Her"nin daraltılmış şeklidir. Ortak özellikli varlıklardan, hangisi olduğu belirtilmeden, sadece bir tanesine işaret edilir.

herhangi bir görüş, herhangi bir gün...

1.2.3.2.4.1.6. Hiç: Asıl görevi zarf olan bu kelimenin, olumsuzluk (red ve inkâr) ifadesiyle isimleri belirtmeye yarayan bir sıfat olarak görev aldığı da görülmektedir:

Hiç kimse, hiç uğruna ...

Hiçbir şey, hiçbir yer...

1.2.3.2.4.1.7. Kimi: "Bazı" sıfatına karşılık olarak, son dönemlerde gündeme gelen bir belirsizlik sıfatıdır. "Kim" soru zamirinin, iyelik eki (-i) ile genişletilmiş şeklinden ibarettir:

Kimi insanlar, kimi öğrenciler...

1.2.3.2.4.2. Genişletme Sıfatları:

Sayılabılır veya ölçülebilir varlıkların hepsini veya hepsine yakınıni, yine miktar ifade etmeden belirten sıfatlardır. Başlıcaları şunlardır: Bütün, çoğu, çok, daha, en, fazla, genel (umumi), hayli, her, nice, öyle bir, pek.

1.2.3.2.4.2.1. Bütün/ Tüm: Sayılabılır veya ölçülebilir varlıkların hepsini veya bir ana kitleden ibaret varlığın tümünü topluca ve eksiksiz bir şekilde ifade etmeye yarar:

Bütün insanlık, **bütün** Anadolu, **bütün** dünya, **bütün** işler, **bütün** konuşmacılar.

Tüm dünya, tüm çabalar, **tüm** ölçülebilir değerler, **tüm** güzellikler.

1.2.3.2.4.2.2. Çok: Sayılabılır ve ölçülebilir varlıkların söz konusu edilen bölümünün düşünülenden veya umulandan fazla olduğunu, ya da varlıktaki bir niteliğin derece veya mahiyet bakımından aşırı bulunduğunu belirten bir sıfattır:

Çok kimse, **çok** para, **çok** iş, **çok** zaman, **çok** emek.

Çok güzel, **çok** kolay, **çok** zor, **çok** ucuz, **çok** çalışkan.

1.2.3.2.4.2.3. Çoğu (< çok-u): "Çok" sıfatının/ zarfının iyelik ekiyle genişletilmiş şeklidir. Sayılabılır veya ölçülebilir varlıkların -yarıdan fazla- bir bölümünü miktar belirtmeden ifade eden bir sıfattır:

Çoğu kimse, **çoğu** zaman, **çoğu** vakit, **çoğu** gün, **çoğu** kere, **çoğu** halde.

1.2.3.2.4.2.4. Daha: "üstünlük" ifadesi taşıyan ve karşılaştırma göreviyle kullanılan bir sıfattır. "Çok"un belirttiğinden daha aşırı bir durum veya özellik söz konusu olduğu zaman kullanılır:

Daha güzel, **daha** kolay, **daha** zor, **daha** ucuz, **daha** çalışkan.

1.2.3.2.4.2.5. En: Karşılaştırma göreviyle kullanılan ve yine "üstünlük" ifadesi taşıyan bir sıfattır. "Daha" nın taşıdığından daha aşırı bir belirtme gücü vardır:

En güzel, **en** kolay, **en** zor, **en** ucuz, **en** çalışkan.

1.2.3.2.4.2.6. Fazla: Arapça asıllı bir sıfattır. Belirtme görevi ve kullanılış şekli "çok" ile aynıdır. Fakat daha ziyade olumsuz özelliklerin anlatımında kullanılır:

Fazla kilo, **fazla** para, **fazla** iş, **fazla** adam, **fazla** yük.

Fazla derin, **fazla** kirli, **fazla** sabırlı, **fazla** geveze, **fazla** aceleci.

1.2.3.2.4.2.7. Genel/ Umumî : "Herkesle ilgili, herkes tarafından paylaşılan" bir özellik, durum veya varlığı tanımlamak için kullanılır:

Genel görüş (umumî kanaat), **genel** tutum, **genel** istek (umumî arzu), **genel** hakikat, **genel** anlayış (umumî mülâhaza), **genel** kitaplık (umumî kütüphane), **umumî** hela.

"Genel" sıfatı, bu temel anlamının dışında, bazı yan anlamlar da kazanmıştır. Bunları, şöylece özetleyebiliriz:

- "Ana hatlarıyla" ifadesiyle, bazı durum veya fenomenleri tanımlar:

Genel görünüm (umumî manzara), **genel** durum (umumî vaziyet), **genel** çizgi(leriyle), **genel** dilbilim, **genel** coğrafya, **genel** tarih.

- "Geniş olarak, bütünü kapsayacak şekilde" ifadeleriyle, bazı durum veya fenomenleri tanımlar:

Genel görüşme, **genel** seçim, **genel** nüfus sayımı, **genel** af (afv-ı umumî), **genel** sonuç(lar), **genel** kurul (toplantısı).

1.2.3.2.4.2.8. Hayli: "Oldukça, epey" anlamında kullanılan Farsça asıllı bir sıfattır. Kuvvetlendirme görevi ön plandadır:

Hayli emek, **hayli** para, **hayli** zaman, **hayli** yıl, **hayli** insan.

1.2.3.2.4.2.9. Her: Söz konusu varlığı veya fenomeni, bütün içermeleriyle ve topluca belirtmeye yarar:

Her insan, **her** öğrenci, **her** zaman, **herkes** (< her kes< her keş< her kişi), **her** defa.

1.2.3.2.4.2.10. Nice: Bir soru edatı olup; zamanla soru ifadesini yitirmiş, "sayısız, pekçok" gibi ifadelerle varlıkları -miktar bakımından- belirten bir sıfata dönüşmüştür:

Nice seneler, **nice** insanlar.

1.2.3.2.4.2.11. Öyle (bir): iki türü kullanılışı vardır:

I. Belirtilen bir niteliğin bir varlıkta aşırı derecede bulunduğunu ifade eder:

Sesin öyle güzel ki..

(C. Sıtkı Tarancı)

Öyle bir şiddet-i tasmin ile çıktım ki yola

Karşıma çıksa eğer seng-i mezarım dönmem.

(A. Hamit Tarhan)

II. Bir varlıkta belirtilmeyen bir niteliğin aşırı derecede bulunduğu ifade edilir:

Öyle bir musikiyi örten ölüm

Bir teselli bırakmaz insanda.

(Y. Kemal Beyatlı)

1.2.3.2.4.2.12. Pek: "Alışılmıştan daha fazla" ifadesiyle, bir özelliğin/ niteliğin/ durumun derecesini veya mahiyetini kuvvetle belirtmeye yarar:

Pek cömert, **pek** sevimli, **pek** cana yakın...

İKİNCİ BÖLÜM

2. SIFAT TAMLAMALARI

Bir isim unsurunun bir sıfat unsuruyla nitelendiği veya belirtildiği kelime grubudur.⁵⁴

sıfat unsur + isim unsur = sıfat tamlaması

- verimli + topraklar = verimli topraklar
- bütün + insanlar - bütün insanlar

2.1. ÖZELLİKLERİ:

a. Sıfat tamlamasında ana unsur isimdir, sonda bulunur. Sıfat, yardımcı unsurdur; ismin önünde yer alarak ismi tamamlar. Yani sıfat tamlayan, isim tamlanan unsurdur. Bu tamlamada, isim ve sıfat unsuru eksiz birleşir. İki unsur da gruplaşmayı sağlayan herhangi bir ek taşımaz.

- kanlı / ağıt YBB
- açan/gül FNÇ
- biz / insanlar PS
- bizim / çocuklar
- uzak / hatıra YKB
- kurşun yüklü / bulutlar TB
- zahmetli / yolculuk YKB
- pembe çiçekli / bademlik HEA
- güneşle yıkanan /karşı tepeler CE
- çinilere sinmiş / Kur 'an sesi AHT
- yeşil palmiye altındaki / kırmızı halılar HEA

⁵⁴ L. Karahan (2005), **Türkçede Söz Dizimi**, Akçağ Yayınları, Ankara, s.48.

- kadrini bilmediğim / günler MAE
- gecesi sümbül kokan /İstanbul NFK
- güneşin çenesini dayadığı / nokta ŞK
- kavuniçi bulutlara doğru süzülen /kırlangıçlar CE
- üzerindeki renkli resimlere parmağımla dokunmak istediğim / bir vazo RNG

b. Tamlayanı sıfat-fiil veya sıfat-fiil grubu olan bir sıfat tamlamasında nesne, hareket niteliği ile tamamlanır.

- mavileşen / manzara YKB
- ilk sevgiye benzeyen / ilk acı FNÇ
- giriş kapısının yaylı kanatları üzerinde parlayan / buzlu camlar YKK
- uykuya varmış gibi görünen /yılan yollar FNÇ
- yıldızlı göklerin altında ateş böceği gibi yanan / çocuklar CE
- eserken yelken açmadığım / rüzgâr CST
- toprağın yeniden gençliğe kavuştuğu / bu mevsim AH
- gecenin bitmeye yüz tuttuğu /an YKB
- ufukları ormanlarla, dağlarla çevrilmiş / ıssız vadi ÖS
- daha deniz görmemiş / bir çoban çocuğu KK
- kokusu parmaklarıma sinmiş / kekikler CE

c. Bu tamlamada, unsurların biri veya hepsi kelime grubu olabilir.

- mum rengi / çehreler ÖS (sıfat unsuru: isim tamlaması).
- yumuşak ve korkak / adımlar AHM (sıfat unsuru: bağlama grubu).
- ay ışığındaki / büyülu şeffaflık ve nur HEA (sıfat unsuru: isim tamlaması, isim unsuru: sıfat tamlaması).
- o / hangi vazoya koyacağımızı şaşırdığımız çiçekler CE (isim unsuru: sıfat tamlaması).
- koklamadan attığım/gül demeti CST(sıfat unsuru: sıfat-fiil grubu, isim unsuru: isim tamlaması).
- bin yıl sürecektir zannedilen / kar sesi YKB (sıfat unsuru: sıfat-fiil grubu, isim

unsuru: isim tamlaması).

- İstanbul'un şurasında burasında tek başlarına yükselen / ihtiyar ve yüksek ağaçlar AHT (sıfat unsuru: sıfat-fiil grubu, isim unsuru: sıfat tamlaması).

- bahçelerde sarı çiçeklerin açtığı, havanın keskin incir yaprağı kokularıyla dolduğu, ufuklarda gümüş ve bakır bulutların anlaşılmaz işler hazırlamakla meşgul olduğu, akşam üstü otları kurumuş tepelerde yeşil eşarp, kırmızı örtü, beyaz veya lâcivert elbiselerle dolaşan genç kızların etekleri rüzgârda uçuştugu ve saçları çözülüp dağıldığı / bu mevsim AH (sıfat unsuru: bağlama grubu, isim unsuru: sıfat tamlaması).

ç. Bir sıfat tamlamasında, ismi niteleyen aynı türden birden fazla sıfat unsuru bulunabilir.

- ne serin, ne tuhaf/ rüzgârlar SFA
- kırmızı kiremitli, beyaz badanalı / evler El
- kırıış kırıış, kırmızı, sopsoğuk / el TB
- kesici, dondurucu / bir karayel fırtınası HEA
- yavaş, vakur, tatlı / bir kadın sesi AHM

Birden fazla isim unsuru da bir sıfat unsuru ile nitelenebilir.

- fark olunmaz sisler altındaki / dağlar, korular, beyaz yalılar OS
- ipek yığınlarına sarılmış / sırmalar, tuğlar, sancaklar ÖS
- bu / şüphelerden, kuruntulardan PS

d. Bir sıfat tamlaması, başka bir sıfat tamlamasının kuruluşuna sıfat veya isim unsuru olarak katılabilir. Tamlamaların iç içe girdiği bu yapıda unsurlar birbirine karıştırılmamalıdır.

"Şu / gözlüklü adam" sıfat tamlamasında, isim unsuru olan "gözlüklü adam" da sıfat tamlamasıdır. "Şu" sıfatı "gözlüklü adam"ı belirtmekte, "gözlüklü" sıfatı da

"adam"ı nitelemektedir. Bu tamlamanın yapısını "şu gözlüklü / adam " şeklinde düşünmek doğru değildir.

"Bacalara takılan /şu beyaz bulutlar" CST sıfat tamlamasında isim unsuru olan "şu beyaz bulutlar", bir sıfat tamlamasıdır. Bu tamlamanın isim unsuru olan "beyaz / bulutlar" da sıfat tamlamasıdır. Tamlamanın yapısı "bacalara takılan, şu beyaz / bulutlar " şeklinde düşünülemez.

Sıfat tamlamaları şu örneklerde de başka sıfat tamlamalarının içinde yer almıştır:

- üç günlük / siyah bir ekmek parçası HEA
üç / günlük: sıfat tamlaması
siyah / bir ekmek parçası: sıfat tamlaması
bir / ekmek parçası, sıfat tamlaması
ekmek /parçası: isim tamlaması
- arkada zincirlenen / yüksek Toros Dağları FNÇ
yüksek /Toros Dağları: sıfat tamlaması
Toros / Dağları: isim tamlaması
arkada / zincirlenen: sıfat-fiil grubu
- bir / engin seher musikîsi YKB
engin / seher musikîsi: sıfat tamlaması
seher / musikîsi: isim tamlaması
- / eski çocukluk günleri MNS
eski / çocukluk günleri: sıfat tamlaması
çocukluk/günleri: isim tamlaması

e. Nesnenin neden yapıldığını belirten "demir kapı, cam bardak, mermer köşk, gümüş kemer" gibi tamlamalar, isim tamlaması değil sıfat tamlamasıdır. Bu tamlamaları, "demirden kapı, demirden yapılmış kapı, camdan bardak, camdan yapılmış bardak" şeklinde ve yine sıfat tamlaması kuruluşunda genişletebiliriz.

- Fatma 'nın burnunda, yanaklarında, bileklerinde **dövmeden süsler** vardı. RNG

f. Sıfat ve zarfların anlamlarını, miktar ve derece bakımından tamamlayan zarfların meydana getirdikleri kelime grupları da bir sıfat tamlamasıdır.

- en/tatlı, çok/güzel, pek/doğru, daha /gösterişli

g. "Akdeniz, akciğer, karabiber, başbakan, atardamar" gibi birleşik kelimeler, sıfat tamlaması kuruluşundadır.

ğ. Sıfat tamlamalarında sıfat ve isim unsurları arasına "da/de" edatı ve -mI soru eki girebilir.

- Yanımda **bir de kılavuzum** vardı. PS
- Her file ikişer yolcu, **ikişer de avcı** yerleştirdiler. FRA
- Burada **üç mü kitap** var?

h. Sıfat tamlaması, söz dizimi içinde isim, sıfat ve zarf görevi yapar.

- **Bu** yumuşak ve pembe tenli avı, pençesinde sıkarak yükseldi. AH M (isim)
- Aydın, kendi kafasıyla düşünen, kendi gönlüyle hisseden kişi. CM (isim)
- Sabah ezanı okunurken başlayan yağmur, birdenbire sağnak hâlini aldı.

TB (isim)

- Zaman **korkunç daire**
- Bazı geriden gelen yüz bin devir ilerde. NFK (isim, sıfat)
- Ağacın dibindeki adam gölgelere bürünmüştü. SÇ (isim)
- Bütün insanlara kapısı ve gönlü açık olan eski Türk evi, / bu hayat felsefesinin canlı olarak yaşandığı bir çevreydi. MKA (isim, isim)
- Rüyama girdi her gece bir fatihane zan. YKB (zarf, isim)

- 1) Grubun vurgusu birinci unsur üzerindedir.⁵⁵

Sıfat tamlaması eksiz bir birleşmedir. Her iki unsur da ek almadan doğrudan doğruya yan yana getirilirler. Sıfat bu birleşmede daima teklik halde bulunur, sıfatların çoklukları yapılmaz. Sıfat tamlamasında sıfat ismin başına gelir; yani sıfat önce, isim sonra getirilir. Tamlamanın sıfat unsuru bir sıfat veya sıfat olarak kullanılan bir kelime gurubu, isim unsuru ise bir isim veya isim vazifesi gören bir kelime gurubu olur. En basit sıfat tamlaması bir sıfat ile bir isimden kurulan iki kelimelik tamlamadır. Sıfat veya isim unsurunun veya her iki unsurun kelime gurubu olması hâlinde sıfat tamlaması kelime guruplarının hacmi nisbetinde genişler. Geniş bir kelime gurubu tamlamanın sıfat unsuru, yine geniş bir kelime gurubu da tamlamanın isim unsuru olabilir.⁵⁶

2.2. SIFAT TAMLAMALARININ OLUŞUM ŞEKİLLERİ

1. Şimdiye değin görüldüğü gibi önad, bir addan önce gelerek **önad + ad** biçiminde bir ad öbeği oluşturur :

Kırmızı kalemin var mı?

İyi insanları herkes sever.

Tuzlu ve yağlı yemekleri sevmem

Yoksul ülkeler kalabalık ordular beslememeli

2. Yukarıda açıklanan önad tamlamasının başına bir ad gelir, **ad+önad+ad** yapısında değişik bir ad öbeği ortaya çıkar :

Uykusu ağır insanlar, gece top patlasa duymazlar.

Arabası bozulan adam, trafik polisinden yardım istedi.

İçinizde **yazısı güzel biri** var mı?

⁵⁵ L. Karahan (2005), age. s.49-53.

⁵⁶ M. Ergin (1998), **Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri İçin: Türk Dil Bilgisi**, Bayrak Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, s.380-381.

Örtüsü lekeli masaya oturma.

3. Bir ad öbeğinde, birden çok önad yer alabilir. Bu durumda ad öbeği, **önad+önad+ad** biçimindedir:

Kırmızı kapılı evden sonra sağa dönünüz.

Postane, **şu kırmızı boyalı bina**.

Şu kırık bacaklı siyah sandalyeyi dışarı çıkar.

Bahçede **çok güzel, çok canlı çiçekler** vardı.

4. Önad bir ad tamlamasından önce gelebilir ve bu kez de **önad+ad tamlaması** yapısında bir ad öbeği kurulur:

Şu evin yanından sağa dönünüz.

5. Ad öbeği, **önad tamlaması + ad tamlaması** biçiminde de olur :

Şu kırmızı boyalı evin karşısındaki sokağın sonundan sağa dönünüz.

6. Geniş bir ad öbeği, **ad tamlaması+ önad tamlaması + ad tamlaması** yapısında da olabilir

İlkokul öğrencilerinin çıkardığı o müthiş uğultunun etkisi, hâlâ geçmedi

Evin önündeki büyük ve güzel bahçenin kapısından içeri girdik.

7. Önad tamlamasıyla kurulan ad öbeğinin içinde ilgeçli tamlamada yer alabilir:

Evin önündeki **cennet gibi** güzel bahçenin kapısından içeri girdi.

Kız kardeşimin **sabaha kadar** okuduğu o kitabın yazarını tanımıyorum.

8. Ad öbeği, birkaç ad ve önad tamlamasını, ilgeçli ad tamlamasını kapsayan

daha karmaşık bir yapıda da görülebilir:

Kırmızı boyalı evin önündeki cennet gibi güzel ve bakımlı bahçenin sarmaşıklarla kaplı giriş kapısından içeri girdik.⁵⁷

2.2.1. KELİME HALİNDEKİLER

2.2.1.1. Niteleme Sıfatları + İsim

2.2.1.1.1. Renk Bildiren Niteleme Sıfatları + İsim

❖ Bunlar, boyunlarından ipekli bir mendille boğulmuş **solgun beniz**leriyle onların cebir ve huşunetinden) ürkmüş kimseler gibidirler. (s.11 /5)

❖ Bundan on beş yıl evveldi, bir gün eline damadının okuduğu kitaplardan biri geçti; **kırmızı kaplı** ve üstünün yazıları beyaz bir kitap... (s.12/17)

❖ “Çocuğum, görmeliydin bu kumar masası etrafındaki ziynet ve ihtişamı ve ortada dönen paranın miktarını;” derdi, “kadınların elleri mücevherattan adeta kımıldayamayacak derece de ağırlaşır; **yeşil çuhanın** üstüne **sarı altın**, küreklerle dökülür, boşaltılır.” (s.29/21)

❖ Ayın **berrak aydınlığı** her şeye **koyu karanlıkta** daha ziyade esrar vermişti. (s.50/30-31)

❖ Belkıs, **beyaz dişlerinin** dizisini ta uçlarına kadar gösteren geniş bir tebessümle gülerek soruyordu: (s.56/16)

⁵⁷ N. Koç (1990),Yeni Dilbilgisi, İnkılap Kitabevi, İstanbul, s.349-350.

❖ Gözlerinin etrafındaki **esmer daire** yanaklarına kadar genişlemişti; ağzında olgun, sulu, serin ve taze bir meyvenin cazibesi vardı. (s.59/8)

❖ Kızıla bakan saçları, başörtüsünün altından bir alev gibi fışkırıyordu; **yeşil gözleri** insana ta derinden ve bir pars bakışıyle bakıyordu. (s.59/11)

❖ Baksanıza, ne kadar çok **sarı güller**, ne kadar çok **mor menekşeler**, ne kadar çok **beyaz papatyalar** var. (s.61/31-32)

❖ Ve Seniha için mehtaplı geceleri **beyaz fecirler**, **beyaz fecirleri pembe akşamlar** takip etti. (s.66/7-8)

❖ Arkasında **beyaz pikeden** iki sıra iri, sedef düğmeli, pamuksuz bir uzun hırka, başında aynı pikeden bir takke vardı. (s.73/7)

❖ Tenha bir yere çekilip elimde bir kitap bir kanepenin üzerine oturuyorum ve **beyaz heykellerin** omuzlarına düşen yaprakları seyrediyorum. (s.138/16)

❖ Bu şubelerin kapıları önünde bekleyen **koyu kalabalık** arasında evvela bir sürünün içinde bir koyuna, sonra odadan odaya, daireden daireye dolaşırken kirlenmiş ve buruşmuş bir kâğıt parçasına döndü. (s.148/8)

❖ O tepede **al bayrağın** çırpınışları, yüz bin kişinin haykırışları, ateşin söylenişleri, çelik sesleri ve kıvılcımlı dumanlar vardı; bu yokuşta ise birkaç yeşil defne dalından, biraz su şırıltısından ve melul bir ıssızlıktan başka ne vardı? (s.153/14)

❖ Geçen gün bir eski mecmuanın sayfalarını çeviriyordum; yan yana bir mensur bir manzum şiir gözüme ilişti; bunlardan birisi ‘İntizar’ unvanlıydı ve unvanın altında ‘**pembe yeldirmeliye**’ diye bir ithafı vardı: (s.179/13)

2.2.1.1.2. Şekil Bildiren Niteleme Sıfatları + İsim

❖ Hususiyle, Servet Bey'in oğlu Cemil, henüz yirmi yaşında bir mektep çocuğu olmasına rağmen, Beyoğlu'ndaki **büyük lokantaların**, gazinoların, barların, bazı eğlenceli evlerin sadık bir gediklisidir; bu yaşında birçok tiryakilikleri, vazgeçemediği birçok ihtiyatları ve ikinci bir tabiat haline girmiş zevkleri, hazları vardır. (s.15/25)

❖ Biraderinin **küçük sırlarına** pek yakından vakıf olan Seniha ise, babası böyle söylerken çapkın bir tebessüm ile bıyık altından gülerdi; zaten bu alaycı genç kız için etrafındakilerin hangi hareketi ve hangi sözü gülünç değildir! (s.16/20)

❖ Seniha, gözleri yarı kapalı, **uzun kirpikleri** arasından Faik Bey'i süzdü. (s.22/6)

❖ Ben, esmer ve **uzun boyluları** severim. (s.25/13)

❖ **Küçük şair** heyecandan tıkanıyordu. (s.26/29)

❖ İçin için tantana ve debdebeye, **iyi kumaşlara**, **nadide mücevherata** pek düşkün olmakla birlikte, haddi zatında paraya büyük bir ehemmiyet vermezdi. (s.29/24-25)

❖ Kadıncağz yine bir gün cumbada otururken bir de bakmış ki, bizim **küçük hanım**, iki dirhem bir çekirdek. (s.34/2)

❖ **Küçük şair**, iki saatten beri burada Seniha'yı bekliyordu. (s.37/14)

❖ **Küçük şair**, gözleri dalgın dalgın cevap verdi: (s.58/2)

❖ Nitekim Servet Bey’le bu feci muhaverenin ertesi günü, akşamüzeri, Seniha Madam Kronski’nin refakatinde konağa döner dönmez, **büyük pederi** tarafından öyle bir şefkat ve iştihak tujanıyla (özlem coşkunuğuyla) karşılandı, saatlerce o kadar okşandı, o kadar nazlandırıldı ki, kendini adeta ilk çocukluk devrine avdet etmiş zannetti. (s.77/32)

❖ **Koca** evde adamakıllı bir banyo odası bile yok. (s.141/8)

❖ **Eski ecdadımız** bütün taş binalarda otururlarmış; Tanzimat devrinden sonra bir **ahşap ev**, **ahşap konak** modası başlamış. (s.165/5-6)

❖ “Hey, **koca kahraman!**” dedi. (s.182/5)

❖ Piyanoda mütemadiyen biri çalışıyordu ve **kalabalık büfenin** önünden ayrılmıyordu. (s.211/13)

❖ Grubun kızılığı arasında gözlerinin **acayip bakışı** vardı. (s.215/23)

2.2.1.1.3. Durum Bildiren Niteleme Sıfatları + İsim

❖ Zamanlar artık **eski zamanlar** değil, iki sene içinde pek çok adetler değişti. (s.9/ 2)

❖ İlave edebilirdi, çünkü senelerce devletin **yüksek mevkilerinde** bulundu. (s.9 /11)

❖ Fakat, titizliği asla bir huysuzluk derecesine varmazdı; bu, **temiz ruhunun** ve **temiz vücudunun** maddi ve manevi pislikler önünde bir nevi tiksınmesinden gelirdi. (s.10/15)

❖ Bu kıyafet dünyaya yeni bir insan tipi çıkardı ve Türkler bu kıyafet içinde ilk defa olarak **vahşi Asya** ile **haşin Avrupa'nın** arasında gayet hususi yeni bir millet gibi göründü.(s.10/26)

2.2.1.1.4. İnsanların Vasıflarını Bildiren Niteleme Sıfatları + İsim

❖ Bunlar, pek eski zamanlarda bile, **eski adamlardandı**. (s.11/30)

❖ **Biçare adam**, kızı evlendiği günden beri, aşağı yukarı yirmi senedir, her gün bir eski itiyada veda etmekten ve her gün yeni bir mecburiyete katlanmaktan başka bir şey yapmıyor. (s.13/7)

❖ Vakıa fazla döverdi, fazla azarlardı; bunun içindir ki son zamanlarda **yeni hizmetçi** bulmak hususunda epeyce müşkülat çeker oldular.(s.13/29)

❖ Bu muharririn romanlarındaki **serbest tavırlı, yarı oğlan, yarı kadın genç kızlar**, üzerlerinde ruhunu biçtiği modellerdir. (s.17/13)

❖ **İhtiyar adam**, kürküne bürünmüş, elinde kalın ciltli bir kitap, bir odadan öbür odaya geçiyordu. (s.17/23)

❖ Geçen gün Erenköy'ünde Hasip Paşa'yı ziyaret etmiştim; **biçare adam** öyle bir tehevür (kızgınlık) içinde idi ki, haline acıdım, meğer Tanin Gazetesi müşarünileyhin (adı geçenin) nezareti esnasında birçok ihtilaslar (hırsızlıklar) ve suiistimaller vuku bulduğundan bahsediyormuş, hâlbuki...(s.19/2)

❖ Bunların bazısı, mürebbiyesi Madam Kronschi vasıtasıyla tanıdığı birkaç Beyoğlu madam ve matmazelleri; diğerleri çocukluk arkadaşlarından **genç kızlar** ve aile dostu **genç kadınlardı**; bunlar arasında, biraderi Cemil'in arkadaşlarından bazı genç adamlarda bulunurdu. (s.20/7)

❖ “Doğrusu, çok münasebetsizsiniz, Faik Bey!” dedi ve **genç adama** selam bile vermeksizin bir sıçrayışta tekrar yatağa girdi, yorganını boğazına kadar çekti, gözlerini kapadı. (s.21/7)

❖ Fakat Faik Bey, yine yirmi yaşında bir delikanlıydı ve yine böyle Cemil’in **samimi dostu** sıfatıyla konağın içinde dolaşırdı, çocukların yatak odalarına girer, çıkardı; bunun içindir ki, Faik bu sefer de Seniha’nın penyuvarndan sıyrılarak yatağa atlarken ta kalçalarına kadar açılan biçimli bacaklarına, ortası derin bir hatla ayrılmış sırtına ve omuz başlarının fildişi rengindeki yuvarlaklarına dikkat bile etmedi; lenfavi (soğuk kanlı), lakayt bir tavırla tuvalet masasının önüne yaklaştı. (s.21/14)

❖ **Genç kız** yatağında sinirli bir hareketle döndü, yüzünü duvar tarafına, arkasını Faik Bey’e çevirdi ve bu hareketten sonra yarıya kadar sıyrılan yorganın açık bıraktığı yerlerden Seniha’nın sırtı ta beline kadar göründü. (s.22/14)

❖ “Güzel! Güzel!” diyordu ve **genç çocuk** bundan cesaret alarak tekrar okumaya başlıyordu. (s.24/1)

❖ Gözlerinin içinde bir cezbe aydınlığıyla **genç şaire** bakıyor ve her inşadın(okumanın, okuyuşun) sonunda: (s.24/5)

❖ Fakat **zengin dostlar** alemindeki muvaffakiyetlerinden hiç kimsenin haberi yoktu. (s.25/7)

❖ Bir gün Seniha ile biraz açılmak teşebbüsünde bulundu ve **genç kızdan** şu cevabı aldıydı: (s.25/11)

❖ "**Zavallı şair!** İşte sizin nasibiniz bu..." (s.26/18)

❖ **Zavallı çocuk**, zavallı çocuk... (s.26/27)

- ❖ “**Biçare genç**, çok hassas!” dedi. (s.27/7)
- ❖ **Genç kız** cevap vermedi. (s.30/25)
- ❖ **İhtiyar adam** sordu: (s.30/25)
- ❖ **Genç kız** bir gün evvel ona birkaç kitap sipariş etmişti ve öğleden sonra akşama kadar kendisinin bekleyeceğini söylemişti. (s.37/15)
- ❖ **Biçare ihtiyar**, ömrü boyunca bu kadar acılı bu kadar heyecan verici bir manzara görmemişti. (s.41/6)
- ❖ “Avrupa mı? Ah! J’an ai soupé ma chere” derdi ve bu **genç adam**, Seniha’ya bu cihetten de harikulâde görünüyordu, zira kendi kalbinde en ateşli arzuları, en yüksek emelleri teşkil eden şeyler bu adam için evvelce tadılmış duyulmuş ve bıkılmış bir takım bayatlamış tatlardan ibaretti. (s.44/6)
- ❖ Nafîle yere Cemil, Belkıs Hanım’ı teselliye gitti; **genç kadın**, hasırın üstünde böğrüne kurşun yemiş bir geyik gibi gözleri yaşlı, ağzı kasık kaldı. (s.60/14)
- ❖ Öyle söyleyerek **genç adamı**, bazen elinden, bazen yakasından tutup sürüklüyordu. (s.61/22)
- ❖ Seniha yine kımıldamıyordu, **genç adam**, **genç kızı** yavaşça belinden kavradı ve onu kendine doğru çekti. (s.63/10)
- ❖ Servet Bey, dik dik **ihtiyar adamın** yüzüne baktı: (s.74/8)

❖ Vaktaki kızı Sekine Hanım, tekrar yanına girdi ve kendisinden Seniha ile aralarında geçen muhavereye dair malumat almak istedi, **biçare ihtiyarın** bir kelime söylemeye gücü yetmedi. (s.111/25)

❖ **İhtiyar adam, ağır hasta** oldu. (s.114/13)

❖ **Genç adam** gittikçe artan bir telaşla dolabın yan taraflarındaki küçük gözleri birer birer çekmeye başladı. (s.124/26)

❖ Bir gün, Sekine Hanım ona kızından bahsetmek istedi; **ihhtiyar adam** eski putperestlerin selamına benzer bir hareketle kolunu havaya kaldırdı: (s.134/7)

❖ Hele Seniha'nın kaçış hadisesinden sonra sanki buna yegâne sebep oymuş gibi, bütün hiddeti bütün ceberudu ile suçu **zavallı ihtiyarın** üzerine yükledi. (s.134/20)

❖ Birkaç aydır **genç adam** hemen daima konakta gibiydi ve konakta bulunduğu zamanlar büyük dayısından başka kimsenin yanına sokulmuyordu. (s.136/22-23)

❖ **Genç kızlar** gülerek yaklaştılar: (s.147/8)

❖ **Genç nefer:** (s.153/4)

❖ Bunların arasında bir de doktor vardı; **emektar uşağı** Hasan Ağa, kapının önünde duruyordu; hekim ona bir şeyler ısmarlıyordu. (s.159/14)

❖ **Deli çocuk** bittabi gördüğü hale tahammül edemeyecek, birtakım çılgınlıklar yapmaya kalkışacak, İstanbul'un içinde yeniden bir gürültüdür kopacak. (s.177/6)

❖ **Zavallı şairler!** (s.178/21)

2.2.1.1.5. Varlığın Yapıldığı Maddeyi Bildiren Niteleme Sıfatları + İsim

❖ Ağır kavuklu, alacalı, kesif yeniçerilerin **demir çarıklarının** çiğnediği bu toprakta hangi tohum, hangi hava bu çiçeği veriyordu? (s.10/31)

❖ Dışarıdan bir uşak koluna girmiş, adeta sürükleyerek bin bela alt katın **mermer sofasında**, bir kanepe üstüne oturabilmişti. (s.84/21)

2.2.1.1.6. Eskilik/Yenilik Bildiren Niteleme Sıfatları + İsim

❖ Fakat öyle bir zamanda yaşadı ki, bunların hepsi yasaktı; olmasa bile, **eski devrin** meclislerini, sohbetlerini, ziyafetlerini, misafirlerini bulmak ne mümkündü? (s.12 /11)

❖ Naim Efendi, **yeni sazdan**, **yeni şarkılardan** zevk almak şöyle dursun, son senelerde artık yazılan ve konuşulan Türkçeyi de anlamıyordu. (s.12/13)

❖ Naim Efendi'nin haremi Nefise Hanımefendi'nin bu nizamı **eski usul** ile töreler arasında muhafaza ve idare etmek için dışarıda bir ihtiyar uşaktan, içeride geçkin bir kalfadan başka icraî (yapma, yerine getirme) vasıtası olmadığı halde, evin her şeyi yine yolunda giderdi; zira her yeni gelen hizmetçiye birkaç gün içinde istediği terbiyeyi vermek bu kadına has fevkaladeliklerdendi. (s.13/22)

❖ Alafranga hayat namına sabahtan akşama kadar bin türlü garabet yapan bu adam, Büyük Hanım'ın vefatını müteakip, evi kendi heveslerine göre esasından değiştirmeye kalktı; ne kadar **eski eşya** varsa hepsini tavan aralarına ve mahzenlere attırdı, her odayı Avrupa'dan gelmiş mobilya kataloglarına göre ayrı bir üslupta ayrı bir renkte Pisaltıye döşetti. (s.14/5-8)

❖ Bu kelimeler konağın içindeki **yeni vaziyeti** onun nazarında kâfi derecede aydınlatamıyordu. (s.18/7)

❖ Yalnız namussuz kafaların değil, fakat, **eski kafaların** hepsi de kesilmelidir! (s.19/24-25)

❖ Büyüklere **eski itaat eski hürmet** nerede, kimde var? (s.36/8)

❖ **Eski âdetlerimizin** hiçbirini kabul etmiyorlar. (s.41/31)

❖ Sıhhati, neşesi yerine geldi; **eski huysuzluklarından, eski buhranlıklarından** eser kalmadı. (s.78/16-17)

❖ Bir gün, Sekine Hanım ona kızından bahsetmek istedi; ihtiyar adam **eski putperestlerin** selamına benzer bir hareketle kolunu havaya kaldırdı: (s.134/7)

❖ Hakkı Celis, Seniha'da bir şeye daha dikkat etti; vücudu **eski kımıldanışlarını, eski ahengini, eski manasını** kaybetmişti; bu çevik ve kıvrak bir kızıdan ziyade, olgun ve yorgun bir kadına benziyordu. (s.150/10)

❖ O günden beri, genç kız, **eski aşğının** amansız düşmanıdır ve ona her vesileyle hakaret etmekte vahşi bir haz duyuyor. (s.198/28)

2.2.1.1.7. Diğer Niteleme Sıfatları + İsim

❖ Hepsi de **umumi işlerden** çekinir, hiddetlerinde ve hazlarında ölçülü, namuslu aile babaları ve kibar konak sahipleri idiler. (s.11/7)

❖ Zira, Boğaziçi'nin bu köşesi, asri eğlencelerin hiçbirisine müsait değildi; tuhafiyeci camekânları önünde gezinmelere, her adım başında bir ahababa tesadüflere,

akşam üstü çay ziyafetlerine, **bin türlü aşk** ve alaka oyunlarına Kanlıca'da oturan aylarda epeyce sekte geliyordu. (s.15/22)

❖ Her şeyde **hür fikirli** olan babası da, bu geceyi dışarıda geçirişleri asla mazur göremiyordu; Servet Bey, ya ailevi ve terbiyevi bir kanaat eseri olarak veyahut sadece babalık hissiyle bu hususta her nasılsa kaynatasıyla birleşiyor ve karısının endişelerini haklı buluyordu. (s.16/5)

❖ Asri, **modern hayata** göre yetişecektir. (s.16/11)

❖ Sonra da aldığı terbiye onun – kiminle olursa olsun – **yüksek sesle** konuşmasına bile müsait değildi. (s.18/26)

❖ Yalnız **namussuz kafaların** değil, fakat, eski kafaların hepsi de kesilmelidir! (s.19/24-25)

❖ Bunun içindir ki, Naim Efendi, Faik Bey'in, Seniha'nın yatak odasına girip çıkmasından ziyade, Cemil'in onunla beraber **geç vakitlere** kadar dışarıda kalmasından ürker ve endişe eder. (s.23/3)

❖ Ve **manidar gözlerle** Seniha'nın yüzüne baktı. (s.27/8)

❖ Biraz ötede Cemil, arkadaşlarıyla koltuklara kurulmuşlar, sigara içiyorlar ve **yüksek sesle** konuşuyorlardı. (s.27/28)

❖ Kardeşim, gücenme, Servet Bey'in çocuklarını **en büyük noksanı** utanmak nedir bilmemeleridir. (s.35/18)

❖ Ruhunda **çılgın cevelanların**, bitmez tükenmez mesafelerin hasreti vardı. (s.43/14)

❖ Seniha, Ada'nın **sevdavî gölgelerinde**, Faik Bey'in yanı başında yabani bir kedi gibi dolaştı ve aylardan beri kâh yatağının içinde, kâh tuvalet masasının başında bilemediği tırnaklarını nefret ve gayza yakın bir hızla batırmak istediği etin en yumuşak tarafını, en gafil anını yoklamakla meşgul oldu. (s.68/33)

❖ Sabahları, Madam Kronski'nin refakatinde Ada'nın **tenha sahillerinde** denize giriyorlardı. (s.69/8)

❖ Servet Bey, **karışık işleri**, müşkülâtlı anları, hele heyecanlı, facialı şeyleri hiç sevmezdi. (s.101/3-4)

❖ Midesinin üstüne **sıcak bezler** koydu. (s.111/33)

❖ Aranızda acıdığım bir kimse varsa o da büyükbabamdır; zira o, hepinizden daha az günahkârdır; aramızda senelerin yığını ve bir sürü **yanlış fikirlerin, batıl akidelerin**, manasız ananelerin perdeleri vardı; bu yığının arkasından benim ruhumu görebilmesi ve bana karşı ona göre hareket etmesi kabil değildi; ben onun için halledilmez bir muammaydım. (s.132/16)

❖ Babanın hasisesi (cimriliği), inadı, hodbinliği, **asırdide fikirleri, gülünç endişeleri** değil mi? (s.133/1-2)

❖ Bu, cadde üzerinde, bir sokak köşesinde **gayet muhteşem**, yeni yapılmış bir apartmandı; içi henüz boya, alçı ve demir kokuyordu. (s.143/7)

❖ Oda **yarı karanlıktı** ve Naim Efendi'nin büzüldüğü köşeden yalnız sesi duyuluyordu. (s.145/10)

❖ Ahzı asker şubelerinin o **dürüşt (kaba, sert) muameleleri** bu içli ve hayali genci dört gün zarfında düşünce ve duygudan mahrum mihaniki bir varlık haline sokmuştu. (s.148/5)

❖ Birtakım yapma tavırlar, **sahte bakışlar** ve isteksiz gülüşlerle Avrupa'dan avdet etmiş sathi (yüzeysel) ve kokulu bir mahlûkun ateşe, dumana ve kör kurşun yağmurlarına doğru ağır ağır ilerleyen bir adam üzerinde hala hüküm sürüşü pek gayri tabi bir şey, adeta bir ayıp değil miydi? (s.153/25-26)

❖ Bu yel **kızgın çöllerin** içinden çıkmış gibi ateşindir; alnımızı bir alev gibi yakıyor. (s.168/4)

❖ Doğrusu bütün bunlar, beni **asıl şüirden, asıl edebiyattan** bile nefret ettirdiler. (s.179/30)

❖ Evvela **fuzuli mobilyalardan**, tatlı takımlarından, büfelerden, masalardan, kanepelerden başladık; şimdi sıra yataklara, yorganlara geldi. (s.195/12)

❖ Öyle ki bu da dimi bir gurup kızılığı içinde gibiydi ve havasına **keskin kokular** sinmişti. (s.201/32)

❖ “Oh, ne güzel bir odanız var,” dedi; bu rengi pek severim; zannederim ki, **geçmiş zamanın meşhur maşukaları** hep bu renkte giyinirlerdi. (s.202/5)

❖ Seniha ona, çocukluklarına dair bir sürü müşterek hatıralardan bahsetti; beş altı yıl evvelki ada âlemlerini yâda getirdi; kâh şefkatli, kâh **zalimane tavırlar** takındı... (s.206/11)

❖ Kim bilir, aleyhimde ne feci, ne **pis iftiralar**, ne **caniyane yalanlar** uyduruyor. (s.206/21)

❖ Bahusus böyle bir memlekette, **batıl akidelerin**, riyanın, korkunun bu kadar şiddetle hüküm sürdüğü böyle karanlık bir memlekette... (s.208/18)

2.2.1.2. Belirtme Sıfatı + İsim

2.2.1.2.1. İşaret Sıfatı + İsim

- ❖ Naim Efendiler **bu yaz** Kanlıca'ya taşınmadılar. (s.9 / 1)
- ❖ Kendisi, İkinci Abdülhamit devri ricalinden olmakla beraber **bu servete** hiçbir şey ilave etmedi. (s.9 / 10)
- ❖ **Bu kıyafet** dünyaya yeni bir insan tipi çıkardı ve Türkler bu kıyafet içinde ilk defa olarak vahşi Asya ile haşin Avrupa'nın arasında gayet hususi yeni bir millet gibi göründü.(s.10 /24)
- ❖ Ağır kavuklu, alacalı, kesif yeniçerilerin demir çarıklarının çiğnediği **bu toprakta** hangi tohum, hangi hava **bu çiçeği** veriyordu? (s.10 / 32-33)
- ❖ Bizde, Çerkes halayıkları, harem ağaları, Boşnak bahçıvanlarıyla büyük ev hayatı asıl **bu devirden** başlar. (s.11/11)
- ❖ Naim Efendi'nin haremi Nefise Hanımefendi'nin **bu nizamı** eski usul ile töreler arasında muhafaza ve idare etmek için dışarıda bir ihtiyar uşaktan, içeride geçkin bir kalfadan başka icraî (yapma, yerine getirme) vasıtası olmadığı halde, evin her şeyi yine yolunda giderdi; zira her yeni gelen hizmetçiye birkaç gün içinde istediği terbiyeyi vermek **bu kadına** has fevkaladeliklerdendi. (s.13/22-27)
- ❖ Bazı sıkıntılı saatlerinde bir aynanın karşısına geçip, **bu kutudan** çıkardığı şapkaları birer birer tecrübe ederdi ve başını bu serpuş ile örtülü görünce adeta kendinden geçerdi. (s.15/2)

❖ Naim Efendiler **bu yaz** Kanlıca'ya taşınmadılar ve bundan en ziyade Servet Bey'in çocukları memnun oldular. (s.15/17)

❖ Zira, Boğaziçi'nin **bu köşesi**, asri eğlencelerin hiçbirisine müsait değildi; tuhafiyeci camekânları önünde gezinmelere, her adım başında bir ahababa tesadüflere, akşam üstü çay ziyafetlerine, bin türlü aşk ve alaka oyunlarına Kanlıca'da oturulan aylarda epeyce sekte geliyordu. (s.15/19)

❖ Hususiyle, Servet Bey'in oğlu Cemil, henüz yirmi yaşında bir mektep çocuğu olmasına rağmen, Beyoğlu'ndaki büyük lokantaların, gazinoların, barların, bazı eğlenceli evlerin sadık bir gediklisidir; **bu yaşında** birçok tiryakilikleri, vazgeçemediği birçok ihtiyatları ve ikinci bir tabiat haline girmiş zevkleri, hazları vardır. (s.15/27)

❖ Yok efendim, **bu rejim** gidip, yerine diğer bir rejim geldi mi, tabî'dir ki **bu rejimin** adamları öbür rejimin adamlarından hesap soracaklar. (s.19/8-9)

❖ Esasen, kadınların hoşuna giden tarafı –zira, kadınlarca Faik Bey pek çok rağbet kazanmış bir delikanlıdır –en ziyade **bu bakışı** idi. (s.21/29)

❖ **Bu hususta** hissi onu aldatmıyor. (s.23/5)

❖ Mamafih, Seniha'nın yanındaki genç kızlar **bu şiirlerden** pek çok zevk alır gibiydiler. (s.24/3)

❖ Bir gün Seniha ile biraz açılmak teşebbüsünde bulundu ve genç kızdaki **şu cevabı** aldıydı: (s.25/11)

❖ **Öbür davetliler** de sekiz buçuğa doğru birer birer çıkıp gittiler. (s.28/6)

❖ Yemekten evvel birkaç kadeh rakı istedi; fakat mecliste yalnız Cemil’le Belkıs Hanım’dır ki, onun **bu arzusuna** iştirak etti. (s.54/7)

❖ **Bu gece** bütün kaprislerime riayet edeceksiniz; işte o kadar!.. (s.61/21)

❖ Lakin Kasım Paşa, gayet soğuk bir nezaketle **şu cevabı** veriyordu: (s.105/21)

❖ **Bu aydınlığın** altında, **bu eşyanın** sanki küflenmiş, dökülen bir hali vardı. (s.117/24-25)

❖ **O gece** bir ölüyü bekler gibi Seniha’nın boş yatağı önünde, aydınlığı gittikçe azalan lambanın etrafında sessiz ve gamlı sabahı ettiler. (s.125/11)

2.2.1.2.2.Sayı Sıfatı + İsim

2.2.1.2.2.1.Asıl Sayı Sıfatı + İsim

❖ Zamanlar artık eski zamanlar değil, **iki sene** içinde pek çok adetler değişti. (s.9 / 2)

❖ Bütün terbiye ve ahlak düsturları onlar için yalnız bu **iki kelimenin** ifade ettiği manadan ibaretir. (s.10 / 11)

❖ İnkılâptan **iki sene** evveldi, dolaşık bir “tevlîyet” davası yüzünden istifasını verdi ve günden güne bulunan hükümet işlerinde tiksiniyor bir köşeye çekildi. (s.9 /16)

❖ İstanbul’da **iki devir** oldu: Biri İstanbullu; diğeri redingot devri... (s.10/ 21)

❖ Nitekim Naim Efendi'nin bütün hatıraları, bütün zevkleri, bütün muhabbetleri, kendisini güldüren ve ağlatan her şey mutlaka bundan **kırk sene** evveline aittir. (s.12/1)

❖ Naim Efendi adeta yeni kıraat dersine başlamış bir çocuk gibi, kelimeleri heceliyor, **bir cümleyi bin zahmetle** sonuna kadar ya tamamlıyor, ya tamamlayamıyor veya tamamladıktan sonra da okuduğu şeyin mânasını iyice kavrayamıyordu. (s.12/25-26)

❖ Biçare adam, kızı evlendiği günden beri, aşağı yukarı **yirmi senedir**, her gün bir eski itiyada veda etmekten ve her gün yeni bir mecburiyete katlanmaktan başka bir şey yapmıyor. (s.13/8)

❖ Gyp, ona ikinci bir ana, bir **ikinci mürebbiye** olmuştu. (s.17/11)

❖ Faik Bey yatak kıyafetiyle, onu **ilk defa** görmüyordu. (s.21/9)

❖ Zira, **beş sene** evvel Seniha bir çocuktu. (s.21/12)

❖ **İki kardeş**, uzun uzadıya dertleşirler, hasbıhal ederlerdi. (s.32/11)

❖ Küçük şair, **iki saatten** beri burada Seniha'yı bekliyordu. (s.37/14)

❖ Bu günler zarfında Seniha'nın sabahtan akşama kadar **üç romanı** üst üste sigara içer gibi okuduğu oldu. (s.40/15)

❖ **Dört gün** içinde birbirinden şiddetli iki sinir buhranı geçirdi. (s.41/4)

❖ Servet Bey'in hemşiresi, zevcinin vefatından beri aşağı yukarı **beş senedir**, yaz kış hep Büyükada'da oturur. (s.47/7)

❖ Seniha'ya gelince, onun yemek arasında birkaç parmak şaraptan ve yemek üstüne **bir iki kadeh likörden** başka içki namına hiçbir şeye tahammülü yoktu. (s.54/11)

❖ Seniha'nın son sözlerine cevap vermekte biraz gecikti; Seniha bir kadeh şarabı **bir yudumda** içti ve şimdiden süzgün gözlerinin ucuyla Faik Bey'e bakarak: (s.54/16)

❖ Servet Bey, ancak birer saniye devam eden bir müddet zarfında **üç mektuba** sırayla göz gezdirdi; sonra tıpkı kayınpederinin yaptığı gibi, kâğıtları lakayt bir tavırla sedef kakmalı çekmecenin üstüne bıraktı. (s.74/1)

❖ **Üçte bir hissesinin** bu donuk renkli, kirli binanın hangi tarafına isabet ettiğini de bilmiyordu. (s.82/18)

❖ Madam Kronski, **son iki ay** zarfında, Seniha'yı pek çok defalar birtakım irili ufaklı paketlerle çıkarken gördüğünü şimdi hatırlıyordu. (s.125/5)

❖ Naim Efendiler, ilk telgrafın arkasından, bir ay içinde, Seniha'dan **üç telgrafla iki kart ve bir mektup** daha aldılar. (s.131/21)

❖ Gerçi, ara sıra o mahut hıçkırığı tutuğu veya nefesi tıkanır gibi olduğu için Kalfa Hanım, yanından hiç eksik olmuyordu; fakat aralarında **bir kelime** söz edilmiyordu; Kalfa Hanım söylese bile Naim Efendi cevap vermiyordu. (s.135/33)

❖ Hem doğrusu bu evde bir türlü rahat edemiyordum; senelerden beri bu geniş odalarda **altı ay** kış bir türlü ısınmanın, senelerden beri **altı ay** yaz bir taraftan nefes almanın imkânını bulamadım. (s.141/1-2)

❖ Bugün **iki saat** talim etmiş ve **altı saat** yol yürümüştü; ayaküstünde duracak hali kalmamıştı; bir an evvel eve yetişmek ve esvaplarını çıkarmadan yüzükoyun yerer atılıp rüyasız bir uykuya dalmak istiyordu. (s.147/5)

2.2.1.2.2.2.Sıra Sayı Sıfatı + İsim

❖ Vakıa fazla döverdi, fazla azarlardı; bunun içindir ki **son zaman**larda yeni hizmetçi bulmak hususunda epeyce müşkülât çeker oldular.(s.13/29)

❖ **Son tünel** gideli yarım saat olmuştu. (s.38/3)

❖ Seniha'nın **son söz**lerine cevap vermekte biraz gecikti; Seniha bir kadeh şarabı bir yudumda içti ve şimdiden süzgün gözlerinin ucuyla Faik Bey'e bakarak: (s.54/15)

❖ Şimdi, Hakkı Celis, Nuriye Hanımla Neyyire Hanım kendisine, şiirden bahsettikleri zaman bu **iki kızı**, hayat ve his işlerinde fevkalade görgüsüz ve yavan buluyordu. (s.87/32)

❖ Seniha **son mektup**larında biraz parasızlıktan şikâyet etmeye başladı. (s.138/22)

❖ Naim Efendi'nin **son seneler**deki bu fecaatini herkesten ziyade gören, hissedenden Hakkı Celis'ti. (s.166/19)

❖ Bu, İstanbul'da **ilk macerası** olduğu için bize hayret veriyor, vakıa, (...)(s.198/1)

❖ Seniha ile Hakkı Celis'in **son mülakat**larından on beş gün sonra bir akşam, Servet Beylerde düğün gecesini andıran mutantan bir ziyafet oldu. (s.211/1)

2.2.1.2.3. Soru Sıfatı + İsim

❖ Ağır kavuklu, alacalı, kesif yeniçerilerin demir çarıklarının çiğnediği bu toprakta **hangi tohum, hangi hava** bu çiçeği veriyordu? (s.10/32)

❖ Biraderinin küçük sırlarına pek yakından vakıf olan Seniha ise, babası böyle söylerken çapkın bir tebessüm ile bıyık altından gülerdi; zaten bu alaycı genç kız için etrafındakilerin **hangi hareketi** ve **hangi sözü** gülünç değildir! (s.16/23)

❖ “**Hangi** elinizdi, bakayım, önümdeki fişlere dokunan?” (s.27/14)

❖ Seniha’nın dolabında hiç giyilmeden modası geçmiş, sararıp solmuş ne kadar elbise, senelerden beri kunduracıdan geldiği gibi duran **kaç çift kundura** vardır. (s.30/5)

❖ Üçte bir hissesinin bu donuk renkli, kirli binanın **hangi tarafına** isabet ettiğini de bilmiyordu. (s.82/19)

❖ Seniha: “Bu kuytu ve çukur bahçe, benim mezarım;” dedi, “bu rutubetli topraklara, bu yıkık setlerin altına, bu yosunlu havuzun suları içine **ne arzular, ne emeller, ne hulyalar** gömdüm!” (s.118/14)

❖ **Kaç** senedir beni Avrupa’ya götürme vaadiyle avuttunuz, oyaladınız. (s.131/32)

❖ Şu çerçevesi birer parmak ayrılmış koca koca pencerelere bakınız, bunlar neyi ifade ediyor; **hangi ihtiyaç, hangi lüzum** üzerine yapılmıştır? (s.165/8-9)

2.2.1.2.4. Belgisiz Sıfat + İsim

❖ Babasından kalmış **bir serveti** gençliğinden beri oldukça büyük bir ihtimamla idare ve muhafaza ediyor. (s.9 / 8)

❖ Kendisi, İkinci Abdülhamit devri ricalinden olmakla beraber bu servete **hiçbir şey** ilave etmedi. (s.9 / 10)

❖ Gençliğinde babası gibi Mabeyni Humayun’a mensuptu, sonra **birçok defalar** valiliklerde dolaştı. (s.9 / 13)

❖ Bununla beraber **hiçbir zaman** kenara atılmış bir memur haline düşmedi, devrin ricaliyle münasebette bulunur ve Muayede merasiminde hiç değilse “defteri mahsusa” imzasını atmaya giderdi. (s.9 / 19)

❖ Çoğu, İkinci Abdülhamit Han devri ricalinden olan bu adamların her biri **bir hile** ile efendilerinin arabalarına binmiş seyisleri andırıyorlardı. (s.11/18)

❖ Ne yaşayışın, ne düşüncesin, ne giyinişin üslubu kaldı; **her şey** gelenek dışına çıktı; her beyni tatsız ve soysuz bir Arnuvo ve bir Rokoko merakı saldı; binalarımız, eşyalarımız, elbiselerimiz gibi ahlakımız, terbiyemizde rokokolaştı. (s.11 / 21)

❖ Nitekim Naim Efendi’nin **bütün hatıraları, bütün zevkleri, bütün muhabbetleri**, kendisini güldüren ve ağlatan her şey mutlaka bundan kırk sene evveline aittir. (s.11/32)

❖ **Bütün çocukluğu ve bütün gençliği** İstanbul’un en kalabalık bir konağında geçen Naim Efendi eğlenceli meclisleri, ahabap arasında sohbetleri, misafirlere ziyafetleri pek severdi. (s.12/7)

❖ Naim Efendi'nin haremi Nefise Hanımefendi'nin bu nizamı eski usul ile töreler arasında muhafaza ve idare etmek için dışarıda bir ihtiyar uşaktan, içeride geçkin bir kalfadan başka icraî (yapma, yerine getirme) vasıtası olmadığı halde, evin her şeyi yine yolunda giderdi; zira her yeni gelen hizmetçiye **birkaç gün** içinde istediği terbiyeyi vermek bu kadına has fevkaladeliklerdendi. (s.13/27)

❖ Nitekim böyle şapkalı, seyahat kostümleri ile veya suare kıyafetinde hâlâ **birçok resimleri** vardır. (s.15/5)

❖ Zira, Boğaziçi'nin bu köşesi, asri eğlencelerin hiçbirisine müsait değildi; tuhafiyeci camekânları önünde gezinmelere, her adım başında **bir ahababa** tesadüflere, akşam üstü çay ziyafetlerine, bin türlü aşk ve alaka oyunlarına Kanlıca'da oturulan aylarda epeyce sekte geliyordu. (s.15/21)

❖ Hususiyle, Servet Bey'in oğlu Cemil, henüz yirmi yaşında bir mektep çocuğu olmasına rağmen, Beyoğlu'ndaki büyük lokantaların, gazinoların, barların, bazı eğlenceli evlerin sadık bir gediklisidir; bu yaşında **birçok tiryakilikleri**, vazgeçemediği birçok ihtiyatları ve ikinci bir tabiat haline girmiş zevkleri, hazları vardır. (s.15/27)

❖ Geçen gün Erenköy'ünde Hasip Paşa'yı ziyaret etmişim; biçare adam öyle bir tehevvür (kızgınlık) içinde idi ki, haline acıdım, meğer Tanin Gazetesi müşarünileyhin (adı geçenin) nezareti esnasında **birçok ihtilaslar** (hırsızlıklar) ve suiistimaller vuku bulduğundan bahsediyormuş, hâlbuki...(s.19/5)

❖ Yok efendim, bu rejim gidip, yerine diğer bir rejim geldi mi, tabiidir ki bu rejimin adamları **öbür rejimin** adamlarından hesap soracaklar. (s.19/9)

❖ Memlekette **bir mahkeme** ve **bir adalet** kapısı var. (s.19/21)

❖ “Aman, ne fevkalade, ne fevkalade!.. Kuzum, bize bunu **bir kâğıda** yazıverin.” diyordu. (s.24/8)

❖ Gerçi, **bazı geceler** onun sabaha karşı Beyoğlu barlarında Viyanalı fahişelerle vals ettiğini ve her akşam üstü, kıyafetine ait bir iş için, “Mir”e uğradığını bilenler vardı. (s.25/4)

❖ **Bütün gece** bu koca evin içinde yapayalnız ne yapacaktı? (s.28/15)

❖ **Bir defa** etrafınızı dinlesenize, **bir defa** etrafınıza baksanıza! (s.33/16-17)

❖ Siz ki, o kadar ince fikirli arif, zarif, kılı kırk yarar bir adamsınız, doğrusu ya, **bazı günler** size bir sihir ettiklerine inanacağım geliyor, çünkü, sizin tarafınızdan bu derece vurdumduymazlığa başka bir mana veremiyorum! (s.33/22)

❖ Yalnız bu yeşil gözlü, beyaz çocuk tombul bacakları üstünde odadan odaya koşmaya başladığı günden beridir ki sabık Evkaf Nazırının günde hiç olmazsa **birkaç kere** kıs kıs güldüğü duyulurdu. (s.37/1)

❖ Genç kız bir gün evvel ona **birkaç kitap** sipariş etmişti ve öğleden sonra akşama kadar kendisinin bekleyeceğini söylemişti. (s.37/15)

❖ Gönü **hiçbir** şeyle avunamıyordu. (s.40/1)

❖ Bu gece **bütün kaprislerime** riayet edeceksiniz; işte o kadar!.. (s.61/21)

❖ Seniha bazen de, esrarlı hadiseler ihtiyacını hissedirdi ve ortada hiç yoktan **birtakım vakalar** icat ederdi. (s.90/2)

❖ Hiçbirimizin hatırına **hiçbir dakika** ne yaptıklarını, ne konuştuklarını anlamak, görmek fikri gelmezdi. (s.105/3)

❖ Sevilen adam, bizi çağıran seslerden biridir; fakat hayat yoldaşı bizi o seslere doğru götüren kimsedir; bu kimse kâh önümüzden kâh arkamızdan yürür, bizi birtakım kazalardan siyanet eder (korur), **birtakım zahmetlerden** kurtarır ettiğimiz hataları tamire çalışır, masraflarımızı öder, tıpkı çocukluğumuzda bizimle beraber dolaşan lalam gibi bir şey... (s.111/4)

❖ Naim Efendi o gece içinde adeta kızgın bir demir sac üstünde kıvranan bir mahkûm gibiydi; bir sağına bir soluna dönüyor, bir tarafı sancıyormuş gibi inliyor, ruhuna kuvvet vermek için **birtakım sureler** okuyor ve bazen rüzgâr fazla bir hamleyle camları sarstığı vakit yatağı içinde doğrulup “Allah’ım, Seniha kulunu sen koru!” diyordu. (s.133/27)

❖ **Birkaç** aydır genç adam hemen daima konakta gibiydi ve konakta bulunduğu zamanlar büyük dayısından başka kimsenin yanına sokulmuyordu. (s.136/21)

❖ “Canım, bu benim zevkim, bu benim zevkim!” diye cevap veriyor ve ağzının içinde **birçok alafranga havalar** mırıldanarak, kolları sıvanmış, başı açık elinde bir çekiç, kulağının arkasında bir kurşun kalemi oradan buraya, buradan oraya koşup duruyordu. (s.143/16)

❖ Genç adam hala ne olduğunu bilmiyor, başında bir garip sersemlik **bütün idrakini** altüst ediyordu. (s.148/16)

❖ Deli çocuk bittabiî gördüğü hale tahammül edemeyecek, **birtakım çılgınlıklar** yapmaya kalkışacak, İstanbul’un içinde yeniden bir gürültüdür kopacak. (s.177/7)

- ❖ Birbiri ardı sıra **birçok otomobiller** geçiyordu. (s.184/7)

2.2.1.2.4.1. Genişletme Sıfatı + İsim

- ❖ Efendi ise, ne **çok zengin**, ne **çok hesapsızdır**. (s.9/ 7)

❖ Göğüs üstünde bir yağ lekesi, bir kaba söz, mübalatasız bir hareket, onu müsavi derecede kederlendiren şeylerdendir; fakat **pek içli**, pek nazik bir adam olduğu için kederlendiğinin kimse farkına varmazdı. (s.10 / 19)

- ❖ Bunlar, **pek eski zamanlarda** bile, eski adamlardandı. (s.11/30)

❖ Mamafih, Seniha'nın yanındaki genç kızlar bu şiirlerden **pek çok zevk** alır gibiydiler. (s.24/4)

❖ Küçük yaşından beri **pek güzel, pek zarif kadınlar** tarafından sevilip okşanmaya alışmış bu genç adam için, on altı, on yedi yaşında bir genç kızın muhabbetini kazanmaya çalışmak, onun için bir züldü. (s.45/8)

2.2.2.EK HALİNDEKİLER

2.2.2.1. + II / +HU Eki:

❖ Naim Efendi o **terbiyeli kimselerdendir** ki evliya, enbiya isimlerinin sonunda “Radiyallahû anh” demeyi hiç unutmazlar ve “Paşa” kelimesini mad ile telaffuz edip, mutlaka “hazretler” ile nihayetlendirirler. (s.10/6)

❖ Bunlar, boyunlarından **ipekli bir mendille** boğulmuş solgun benizleriyle onların cebir ve huşunetinden) ürkmüş kimseler gibidirler. (s.11 /5)

❖ Naim Efendi, aşığı yukarı **bu redingotlu nesle** mensup olmakla beraber, vücudu henüz körpe iken İstanbulin içinde yetişip gelişmiş kimselerdendi. (s.11/26)

❖ Nasılsa küçüktən beri Fransızca bilmek, bir müddet Galatasaray Mektebinde bulunmak bir müddet Beyoğlu muhitinde tatlı su Frenkleriyle düşüp kalkmış olmak ona bir softa evinde, çıplak kadın resimlerinden, dizi dizi Fransızca kitaplarından, vazolardan, biblolardan müteşekkil bir halvet yapmak ve bu halvette **yaylı bir şezlonga** uzanıp, gözleri tavanda, ayakları havada, bir taraftan Hollanda “sigar” ını emerek, diğər taraftan yabani ve perişan bir sesle birtakım opera parçaları terennüm ederek saatlerce vakit geçirmek hakkını vermiştir. (s.14/28)

❖ **Bazı sıkıntılı saatlerinde** bir aynanın karşısına geçip, bu kutudan çıkardığı şapkaları birer birer tecrübe ederdi ve başını bu serpuş ile örtülü görünce adeta kendinden geçerdi. (s.15/1)

❖ Hususiyle, Servet Bey’in oğlu Cemil, henüz yirmi yaşında bir mektep çocuğı olmasına rağmen, Beyoğlu’ndaki büyük lokantaların, gazinoların, barların, **bazı eğlenceli evlerin** sadık bir gediklisidir; bu yaşında birçok tiryakilikleri, vazgeçemediğı birçok ihtiyatları ve ikinci bir tabiat haline girmiş zevkleri, hazları vardır. (s.15/26)

❖ Seniha, yağmurlu bir kış günü, elinde tuttuğı bir küçük kamçıyı sağa sola sallayarak, kapılara, duvarlara ve eşyaya vurarak, **gayet sıkıntılı bir tavırla** evin içinde dolaşıyor, bir aşığı iniyor, bir yukarı çıkıyor, adeta duvarlar arasında dar bir kafese hapsedilmiş büyük bir kuş gibi çırpınıp duruyordu. (s.17/19)

❖ Seniha, şikârını (avını) bekleyen bir tazı gibi, Naim Efendi’nin üzerine atıldı ve kamçısıyla kalın ciltli kitabın üstüne **birkaç kuvvetli darbe** indirerek: (s.17/27)

❖ Bir mecliste hikâyeler anlatmayı, kadınlara üstü kapalı **imalı lakırdılar** söylemeyi, oturup kalkmayı, piyano çalmayı, dans etmeyi hülasa Garplı salon

adamının bütün gösterişlerini kendine tamamıyla mal etmiş, mevcudiyetine sindirmişti; sair gençler, onun yanında beceriksiz, çığ, züppe, çocuk ve bayağı görünürlerdi. (s.22/1)

❖ Seniha'nın ise, başkalarının sözlerinden **dehşetli bir surette** içi sıkılıyordu. (s.23/24)

❖ Seniha, gittikçe artan bir asabiyetle şiir okuyanlara doğru gitti ve afacan, şımarık bir çocuk tavrıyla Hakkı Celis'in **uzun perçemli saçlarından** yakalayıp yukarı doğru çekti. (s.26/13)

❖ Bütün bunlara rağmen Seniha, yine büyük babasının lüzumundan pinti, babasını hâlâ ağlanacak derecede züğürt bulur ve bazı böyle **sıkıntılı akşamlarda** kendisini dünyanın en bedbaht ve en yoksul kızlarından biri telakki ederdi. (s.30/10)

❖ Naim Efendi, bu hasbıhallerden ekseriya dayak yemiş, **kabahatli bir çocuk** gibi çıkardı. (s.32/13)

❖ Zavallı Necibe Hanımefendi, bu **acayip tabiatlı kızı** nasıl eğlendireceğini bilmiyordu. (s.48/21)

❖ Bütün vücudu **kuvvetli bir rüzgâr** hamlesine maruz kalmış bir dal gibi titredi. (s.51/19)

❖ Bugün içimde çok gam var; birtakım mağmum endişeler, **birtakım matemli ilahiler** bilip söylemek isterdim. (s.58/4)

❖ Cemiyet aynı cemiyetti, fazla olarak Faik Bey'in otelde tesadüf ettiği eski tanıdıklarından **Beyoğlulu bir genç kadın** ve adaya geldiği günden beri hastalıktan bir türlü baş alamayan Madam Kronski de vardı. (s.64/4)

❖ Ve Seniha için **mehtaplı geceleri** beyaz fecirler, beyaz fecirleri pembe akşamlar takip etti. (s.66/7-8)

❖ Bunun içindir ki, az zaman içinde Seniha ile Faik Bey arasındaki bu ateşli samimiyet İstanbul'un bu iki büyük ailesine ait bir namus ve haysiyet davası halini aldı ve evvela Ada'nın Türk muhitinde başlayıp İstanbul'un bütün büyük evlerine sirayet ederek kadın, erkek, genç ve ihtiyar herkesin başka türlü işgal eden **hummalı bir dedikodu** mevzuu olmaya başladı. (s.72/4)

❖ **Yeşil gözlü kız**, beş altı aydan beri adım adım dolaştığı kapalı bahçede, hayalata dalmayı, her düşen çiçeğe yaşlı gözlerle bakmayı ve karanlıklarda sesler dinlemeyi çok seviyordu. (s.88/4)

❖ Fındık cesametinde (büyüklüğünde), küçücük bir altın kutu, üstü işlemeli mini mini ipekli bir kese, hiyeroglif işaretlerle oymalı bir madalyon, sapı fildişinden küçük parmak uzunluğunda bir hançer, Faik Beyin Seniha'yı sevmeye başladığı günden beri daima üzerinde taşımaya mecbur olduğu büyümlü eşyadan dı; bunların her biri Seniha'nın vücudundan **esrarlı bir şey** saklamaktadır. (s.88/19)

❖ Seniha bazen de, **esrarlı hadiseler** ihtiyacını hissedirdi ve ortada hiç yoktan bir takım vakalar icat ederdi. (s.90/1)

❖ Seniha'nın şaşkınlığı **korkulu bir endişeye** inkılâp etti ve o da ayakta durmaya mecali kalmamış gibi, biraderinin yatağı kenarına ilişti. (s.91/23)

❖ Giyinmiş, kuşanmış, terbiyeli, **haysiyetli şahısların** altında hiç değişmeyen ezeli mahlûk, saçlı, sakalı, dişleri ve tırnakları uzamış her zamandan ziyade gürbüz ve kurnaz sırtıyordu. (s.94/1)

❖ Hakikatte, eren aşk, büsbütün had13 bir devreye girmek için bunların kalbinde **buhranlı bir hadise** geçiyordu. (s.96/27)

❖ “Nasıl olur? Buna ihtimal veremiyorum;” dedi, “bu, göze çarpmayacak kadar **gizli kapaklı bir şey** değildi ki... (s.100/7)

❖ Servet Bey, karışık işleri, **müşkülath anları**, hele heyecanlı, **facialı şeyleri** hiç sevmezdi. (s.101/3-4)

❖ **Kabahatli bir çocuk** gibi başını önüne eğdi. (s.108/16)

❖ **Tehlikeli günler**, ümitsiz saatler geçirdi. (s.114/13)

❖ Seniha gittiği günden beri konağın içine **yaslı bir hüzn** çökmüştü. (s.129/32)

❖ Seniha’nın kaçtığı günün ferdası **gayet şiddetli bir fırtına** oldu. (s.133/23)

❖ Vücudunun en kuvvetli uzvu kesilmiş Türkiye’de için için **hummalı bir devir** başlamıştı. (s.137/11)

❖ Bu genç askerin topukları **demir çivili çarıklar**la tırmanmaya hazırlandığı sarp, yüksek ve tehlikeli tepenin yanında, bu solgun benizli çocuğun çıkmak istediği serin ve gölgeli yokuş ne adi bir yerdi! (s.153/10)

❖ Hastalıktan, yalnızlıktan, biraz da yoksulluktan, son zamanlarda, huyu çok değişti; **hırçın, hiddetli bir ihtiyar** oldu. (s.192/13)

❖ Yanındaki **sedef kakmalı çekmeced**e Seniha’nın her yaşta resimlerinden bir büyük deste vardı. (s.156/31-32)

❖ Esasen insan olmayan bu mahlûk bir de akıl denilen şeyle silahlandı mı, adeta **dişli, tırnaklı bir canavar** haine giriyor; kanınızla beslenmeye başlıyor ve tırnaklarını etinize geçirmek yegâne zevkini teşkil ediyor. (s.189/25)

❖ Bu hadise, Naim Efendi için hayatının **son sevinçli saatler**inden biri oldu. (s.194/2-3)

❖ Kaç kere biçare Naim Efendi'yi bu sefaletten kurtarmak için büyük ninesinin ayaklarına kapanmıştı; fakat bu **sert kalpli kadın** demişti ki: (s.195/19)

❖ O ana kadar hiç bilmediği **bir şiddetli heyecana** tutuldu; birdenbire boğazına birçok hıçkırıklar hücum etmişti...(s.203/29)

❖ O derece **şefkatli bir kalbim** vardı. (s.207/17)

2.2.2.2. +sIz / +sUz Eki:

❖ Bu **nihayetsiz bahçenin** bölümlerinde türlü türlü çiçekler fişkırıyor; görmüyor musunuz, bu bölümler arasındaki yollar ki dolaşa dolaşa ta ufuklara kadar gidiyor. (s.62/1)

❖ Vakıa ben de bu yaşıma kadar hiç kimseye **imzasız mektup** göndermedim, ne de kimse bana gönderdi. (s.74/15)

❖ Tehlikeli günler, **ümitsiz saatler** geçirdi. (s.114/13)

❖ Aranızda acıdığım bir kimse varsa o da büyükbabamdır; zira o, hepinizden daha az günahkârdır; aramızda senelerin yığını ve bir sürü yanlış fikirlerin, batıl akidelerin, **manasız ananelerin** perdeleri vardı; bu yığının arkasından benim ruhumu

görebilmesi ve bana karşı ona göre hareket etmesi kabil değildi; ben onun için halledilmez bir muammaydım. (s.132/16)

❖ Birtakım yapma tavırlar, sahte bakışlar ve **isteksiz gülüşler**le Avrupa'dan avdet etmiş sathi (yüzeysel) ve kokulu bir mahlûkun ateşe, dumana ve kör kurşun yağmurlarına doğru ağır ağır ilerleyen bir adam üzerinde hala hüküm sürüşü pek gayri tabi bir şey, adeta bir ayıp değil miydi? (s.153/25-26)

❖ **Uğursuz konağı** da düşünmeden ya satar, ya kiraya verirsin! (s.159/26)

2.2.2.3. +CA Eki:

❖ Fakat Naim Efendi bunu söylemekle beraber, birdenbire, ta içinden bütün eksik şeyleri hissetti ve o güne kadar, genişlik ve bolluk içinde yetişmiş kimselere mahsus bir itminan (güven) ile sefalet, zarurete inanmak şöyle dursun, hatta bir parça müzayakaya (geçim sıkıntısına) bile ihtimal veremeyen bu ihtiyar adamın kalbine genç kızın bu **çılgınca suali** üzerine ilk defa olarak korkunç bir yoksuzluk endişesi düştü. (s.31/21)

❖ Harbin başından beri bir haile (trajedi) perdesiyle örtülen İstanbul'un ta derinliklerinden çıkan bu boğuk boğuk sesler, **bu çılgınca vaveylalar**, bu at ve araba gürültüleri yalnız bir büyük zehrin sefahat veya sefaletine ait bir şey söylemiyordu. (s.173/13)

2.2.2.4. Fiilimsilerle Yapılan Sıfat Tamlamaları (Sıfat – Fiil Grubu)

Bir sıfat-fiil ile bu sıfat-fiile bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubudur.

Özellikleri:

a. Grubun ana unsuru sıfat-fiildir, genellikle sonda bulunur. Fiile dayalı bütün gruplarda olduğu gibi bu grupta da yüklem görevi yapan sıfat-fiilin anlamı, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf adı verilen öğelerle tamamlanır. Yüklem olan sıfat-fiil yargı bildirmez.

- eski İstanbul'un güzel semtlerini (bln) /yaratan (y) (Türklük) YKB
- her içine girdiği odaya (yt) / bir şefkat serinliği (bsn) / getiren (y) (bu kız) AH
- sonbahar aylarında (z) / kendisiyle birlikte (z) / تنها Yakacık kırlarında (yt) / al meyveli koca yemişi fidanları arasında (yt) /dolaştığımız (y) (bir Fransız dostum) AH
- yüksek burcun demir saçaklı küçük penceresinden (yt) / ufukları ormanlarla çevrilmiş ıssız vadiye (yt) / dalgın dalgın (z) / bakan (y) (Barhan Bey) ÖS

b. Sıfat-fiilin grup içindeki yeri özellikle konuşma ve şiir dilinde değişebilir.

- **Çiçeklendiği gün sabır ağacı**
Gerçeklenir dilde bütün dilekler. CE
- Kimse bilmez **nasıl özlediğimi**
Küçük şehirdeki dostlarımı. CE

c. Bu grupta özne az kullanılır. Özne olan unsur iyelik eki taşır.

- bütün hayalleri /yıkılmış (insanlar)

ç. Ortak bir sıfat-fiille kurulmuş bazı gruplarda sıfat-fiil tekrar edilmez.

- Tiyatroya sık sık (giden), sinemaya da ara sıra giden (gençler)
- d. Sıfat-fiil grubu, söz dizimi içinde isim, **sıfat** ve zarf görevi yapar.
- **mısralarında nağme hissedilmeyen** bir manzume YKB (sıfat)
- Kızının Samim'den ayrılmayan düşünceli gözlerinde **şüpheyeye, öfkeye, meraka benzeyen** tuhaf bakışlar uçuşuyordu. PS (sıfat)
- **Türk hayalinde daima bir irade ve himmet hamlesi gibi kalacak** bu tablo YKB (sıfat)
- **Her mevsimiyle insanı ayrı ayrı saran** bunca güzellik CST (sıfat)
- Unutmadım **yolda kalmış** gözlerdeki vefayı
Sabrından saray yapan sultanları bilirim. YA (sıfat, sıfat)
- **Her varışında "Kara gözlü yavrum gelmiş" deyip yerinden fırlayan, sevincinden âdeta göklere yükselen** anam, bu kez donuk donuk bakıyor yüzüme. OÇ (sıfat, sıfat)
- e. "Vatansever, çöpçatan, cankurtaran" gibi bazı birleşik kelimeler, sıfat-fiil grubu kuruluşundadır.
- f. Grubun vurgusu, sıfat-fiilden önceki unsur üzerindedir.⁵⁸

2.2.2.4.1. -An Ekiyle

- ❖ **Kışın konaklarda, yazın yahlılarda oturan aileler** gittikçe azalmaktadır.(s. 9 / 3)

⁵⁸ L. Karahan (2005), age. s.53-55.

❖ Çoğu, **İkinci Abdülhamit Han devri ricalinden olan bu adamların** her biri bir hile ile efendilerinin arabalarına binmiş seyisleri andırıyordı. (s.11/18)

❖ Vakıa o, yirmi beş yaşından beri daima şaşan, tiksinen, ürken ve **kaybolmuş bir ömrün hasretinin çeken bir adamdır.** (s.12/5)

❖ Naim Efendi'nin haremi Nefise Hanımefendi'nin bu nizamı eski usul ile töreler arasında muhafaza ve idare etmek için dışarıda bir ihtiyar uşaktan, içeride geçkin bir kalfadan başka icraî (yapma, yerine getirme) vasıtası olmadığı halde, evin her şeyi yine yolunda giderdi; zira her **yeni gelen hizmetçiye** birkaç gün içinde istediği terbiyeyi vermek bu kadına has fevkaladeliklerdendi. (s.13/26)

❖ Alafranga hayat namına sabahtan akşama kadar **bin türlü garabet yapan bu adam,** Büyük Hanım'ın vefatını müteakip, evi kendi heveslerine göre esasından değiştirmeye kalktı; ne kadar eski eşya varsa hepsini tavan aralarına ve mahzenlere attırdı, her odayı Avrupa'dan gelmiş mobilya kataloglarına göre ayrı bir üslupta ayrı bir renkte Pisaltıye döşetti. (s.14/5)

❖ Naim Efendi'nin damadı Düyunu Umumiye müfettişlerinden Servet Bey, **Müslümanlıktan ve Türklükten nefret eden bir kazasker** oğludur. (s.14/18)

❖ Tam Beyoğlu hayatını uyanmaya başladığı bir saatte, Karaköy köprüsünden koşarak vapura yetişmek, vapuru kaçırınca veya kaçırmak isteyince eve karşı vaziyetini düzeltmek, gece kaçamaklarına makul bir sebep göstermek için maddi ve manevi birçok zahmetlere girmek **onu son derece rahatsız eden işlerdendi.** (s.16/5)

❖ **Günün aydınlıklarına göre mütemadiyen rengi değişen yeşil gözleri** gibi sesinin bestesi, kımıldanışlarının ahengi ve hatta başının şeklide mütemadiyen değişirdi. (s.17/1)

❖ **Geçen gün** Erenköy’ünde Hasip Paşa’yı ziyaret etmiştim; biçare adam öyle bir tehevür (kızgınlık) içinde idi ki, haline acıdım, meğer Tanin Gazetesi müşarünileyhin (adı geçenin) nezareti esnasında birçok ihtilaslar (hırsızlıklar) ve suiistimaller vuku bulduğundan bahsediyormuş, hâlbuki...(s.19/2)

❖ Avrupa’nın bütün kibar kadınları gibi o günleri giyinir; kuşanır ve tam saat beşte konağın büyük salonunda kendisinde **nadir görülen bir hanımefendi vakarı**yle ziyaretçilerini beklerdi. (s.20/3)

❖ Küçük yaşından beri Avrupa’nın muhtelif şehirlerinde dolaşmış, oturmuş olduğu için tavır ve hareketlerinde **hiç sahte görünmeyen bir Frenk zarafeti** ve kıvraklığı vardı. (s.21/31)

❖ Genç kız yatağında sinirli bir hareketle döndü, yüzünü duvar tarafına, arkasını Faik Bey’e çevirdi ve bu hareketten sonra **yarıya kadar sıyrılan yorganın** açık bıraktığı yerlerden Seniha’nın sırtı ta beline kadar göründü. (s.22/16)

❖ Sonra, çaldığı hava bitip de taburenin üstünde arkasına döndüğü zaman, hâlâ **dalgın ve coşkun tavrını muhafaza eden genç kadına:** (s.24/27)

❖ İstanbul’da en iyi giyinen ve **kadınlar nezdinde en çok rağbet kazanan Türk gencinin** kendisi olduğuna emindi. (s.25/2)

❖ **Poker masasından yükselen gürültü** adeta piyano sesini boğuyordu. (s.25/30)

❖ Seniha, **gittikçe artan bir asabiyetle** şiir okuyanlara doğru gitti ve afacan, şımarık bir çocuk tavrıyla Hakkı Celis’in uzun perçemli saçlarından yakalayıp yukarı doğru çekti. (s.26/11)

❖ Fakat, daima o kadar lakayt, şakacı, tahammüllü ve rint olan Faik Bey, oyunda gayet ciddi ve asabiydi, **genç kızın omzunun üstünden uzanan elini** bileğinden yakaladı, arkaya doğru itti. (s.26/4)

❖ Bu kadın, ona **Avrupa’da sürülen yüksek hayatın** bazı safahatına dair hikayeler anlatır ve hayalindeki âleme can verirdi. (s.28/28)

❖ Etrafindakilerin seslerinden, sözlerinden, kahkahalarından, **daima aynı tarzda tekerrür eden seslerden** artık usanmıştı. (s.40/3)

❖ “Avrupa mı? Ah! J’an ai soupe ma chere” derdi ve bu genç adam, Seniha’ya bu cihetten de harikulâde görünüyordu, zira kendi kalbinde **en ateşli arzuları, en yüksek emelleri teşkil eden şeyler** bu adam için evvelce tadılmış duyulmuş ve bıkılmış bir takım bayatlamış tatlardan ibaretti. (s.44/7)

❖ Halasıyle mükâlemelerinin (konuşmalarının) ertesi günü, İstanbul’a döndü ve çarçabuk bir arabaya bindi, doğru Belkıs Hanımın evine gitti, üç ay evvel **zengin bir ihtiyar mebusla evlenen bu genç kadın**, evinde can sıkıntısından çatlıyordu. (s.49/13)

❖ Belkıs Hanım’ın yattığı yerden onu çağırışı, Seniha’nın ona, “Gitmeyeceksiniz” deyişi, Faik Bey’e, birdenbire, **iki dişi arasında paylaşılamayan bir erkeğin** nüfuzunu verdi ve o andan itibaren bu genç adam, **Ada’da eğlenen bu küçük grubun** yegane ağırlık merkezi oldu. (s.60/7-9)

❖ Bununla beraber Seniha’da **gittikçe artan bir neşe** vardı; yerinde duramıyordu. (s.61/26)

❖ Evvelden rengi **yanaklarının uçlarına doğru hafifçe pembe ve şekli değişmeye yakın olan bu yüze** sıcak bir solukluk ve narin bir uzunluk geldi, bütün kanı dudaklarına toplanmış gibiydi. (s.66/17)

❖ Seniha, bazen de sarhoş gibi görünüyordu; bakışlarını sert bir süzgünlük ve yürüyüşüne, oturuşuna, kalkışına latif bir perişanlık geldi; **rüzgârda kımlıdayan dallar** gibiydi. (s.66/30)

❖ Hakkı Celis, dünkü hırçın kızın **şimdiki sükûnu altında kaynayan ihtiras âlemini**, bu yapma tebessümlerin gizlediği yüz ekşitmelerini ve okşamaların ancak zaptedebildiği tırnakları içgüdü, fakat şayanı hayret bir vuzuh (açıklık) ve isabetle seziyor, görüyordu. (s.87/16-17)

❖ Arabasının penceresinden geçtiği yerlere bakarken, kendini yabancı bir şehrin sokaklarında kaybolmuş, **nereye gideceğini, kime başvuracağını bilmeyen bir garip** sandı. (s.106/21)

❖ **Sevilen adam**, bizi çağıran seslerden biridir; fakat hayat yoldaşı bizi **o seslere doğru götüren kimsedir**; bu kimse kâh önümüzden kâh arkamızdan yürür, bizi birtakım kazalardan siyanet eder (korur), birtakım zahmetlerden kurtarır ettiğimiz hataları tamire çalışır, masraflarımızı öder, tıpkı çocukluğumuzda bizimle beraber dolaşan lalam gibi bir şey... (s.110/33), (s.111/1)

❖ Vaktaki kızı Sekine Hanım, tekrar yanına girdi ve kendisinden **Seniha ile aralarında geçen muhavereye** dair malumat almak istedi, biçare ihtiyarın bir kelime söylemeye gücü yetmedi. (s.111/23-24)

❖ Kendi varlığından sızarak **kendi varlığını kaplayan sıcak hava** içinde bütün yeşil ve ham tarafları sonbahar yemişleri gibi olgun ve pişkin bir hale girdi ve bulunduğu yerden uçarak yükselen veya koşarak uzaklaşan bir insan gibi arkasında bıraktığı şeyler ona naçiz, adi, küçük ve gülünç görünmeye başladı. (s.115/21)

❖ Öteden beri **bütün hulyalarını, bütün arzularını çerçeveleyen emel**, yegâne emel bu değil miydi? (s.117/3)

❖ Bu aydınlığın altında, bu eşyanın sanki **küflen, dökülen bir hali** vardı. (s.117/25)

❖ Kalbini, **hedefi muayyen olmayan bir kin**, kör bir yılan gibi sarmıştı. (s.118/27)

❖ Genç adam **gittikçe artan bir telaşla** dolabın yan taraflarındaki küçük gözleri birer birer çekmeye başladı. (s.124/27)

❖ O gece bir ölüyü bekler gibi Seniha'nın boş yatağı önünde, **aydınlığı gittikçe azalan lambanın etrafında** sessiz ve gamlı sabahı ettiler. (s.125/12)

❖ O, büyük amcasının torunu çirkin bir ölümle ölmüş zannediyor ve kaç defa sesini dinlediği, etine dokunduğu, yanında günlerce yaşadığı bu kız, ona şimdi, bu hadisenin etrafında hasıl olan dedikoduların, zanların, iftiraların, şayiaların dokunduğu esrar perdesi arkasında **şekli daima değişen acayip bir hayalet** gibi görünüyor. (s.127/32-33) (s.128/3)

❖ O, büyük amcasının torunu çirkin bir ölümle ölmüş zannediyor ve kaç defa sesini dinlediği, etine dokunduğu, yanında günlerce yaşadığı bu kız, ona şimdi, **bu hadisenin etrafında hasıl olan dedikoduların**, zanların, iftiraların, şayiaların dokunduğu esrar perdesi arkasında şekli daima değişen acayip bir hayalet gibi görünüyor. (s.128/1)

❖ Bununla beraber Seniha, Hakkı Celis üzerindeki nüfuzundan bir şey kaybetmedi; zira, muhayyilesiyle ve **muhayyilesi için yaşayan bu genç** için

kitaplardaki kızlar hayattaki kızlardan daha az canlı ve daha kudretsiz değildir; (s.128/10)

❖ Evvela hiç **Seniha'ya taalluk etmeyen birçok havaî şeyler** konuştular. (s.128/23)

❖ **Epeyce uzun süren bu mektubu** Sekine Hanım okur okumaz hüngür hüngür ağlamaya başladı; Servet Bey ise kızdı, köpürdü; hele büyükbabası için yazdığı cümleler o kadar iradesini elinden aldı ki, az kaldı, ihtiyarın üzerine atılacak, öfkesini ondan alacaktı; karısının yüzüne haykırmaya başladı: (s.132/24)

❖ Naim Efendi o gece içinde **adeta kızgın bir demir sac üstünde kıvranan bir mahkûm** gibiydi; bir sağına bir soluna dönüyor, bir tarafı sancıyormuş gibi inliyor, ruhuna kuvvet vermek için birtakım sureler okuyor ve bazen rüzgar fazla bir hamleyle camları sarstığı vakit yatağı içinde doğrulup “Allah’ım, Seniha kulunu sen koru!” diyordu. (s.133/24)

❖ Seniha’nın büyükbabası, bir zamanlar kendi torunlarına karşı duyduğu derin muhabbeti şimdi hemşiresinin torunu yanında hissediyordu ve Seniha’nın sevdalısı da büyük dayısında **aynı derdi, aynı sessiz ıstırabı çeken insanı** buluyordu. (s.137/2)

❖ Tenha bir yere çekilip elimde bir kitap bir kanepenin üzerine oturuyorum ve **beyaz heykellerin omuzlarına düşen yaprakları** seyrediyorum. (s.138/16-17)

❖ Seniha’nın mektuplarında **Hakkı Celis’i alakadar eden şeyler** bu para meseleleri değildi. (s.139/3)

❖ “Ne yazık asansör yok!” diye hayıflanıyordu, fakat, üzerinde zarif beyaz bir plaka Türkçe ve Frenkçe numarası yazılmış, **zil düğmesi parıl parıl parlayan**

kapılardan içeriye girip de burnu boyanmış parkenin kokusunu alır almaz adeta içi açılıyor; ocağı çini taklidi Frenk tuğlalarıyla döşenmiş mutfaklarda dakikalarca kalıyor, sonra o odadan bu odaya fesi elinde hayran hayran dolaşıyordu. (s.141/22-24)

❖ **Bu şubelerin kapıları önünde bekleyen koyu kalabalık** arasında evvela bir sürünün içinde bir koyuna, sonra odadan odaya, daireden daireye dolaşırken kirlenmiş ve buruşmuş bir kâğıt parçasına döndü. (s.148/7-8)

❖ Kimdi, o genç adam ki, hafif akşam karanlıklarında **beyazlığı daha ziyade artan, kokusu daha ziyade sârileşen (bulaşıcı hale gelen) büyülü bir mevcuda,** Verlaine'den Claudel'den birtakım büyülü sözler söylerdi. (s.148/25-26)

❖ Hatta işin en garibi **Şişli'de tutulan evin** altı aylık kirasını bile kendisi vermekten çekinmedi ve göç masrafının mühim bir kısmını cebinden ödedi. (s.144/28)

❖ Her hareketinde **dizlerine kadar sıyrılan bacakları** incecik ipek çorapları içinde canlı, zeki ve harikulade şeyler gibi gözüküyordu. (s.150/4)

❖ Seniha ekseriya dinlemiyor gibi görünüyor ve zavallı çocuk o kadar hararetle anlatırken **bahisle his alakası olmayan bir sual** soruyor, bir hareket yapıyordu. (s.150/25)

❖ Loş bir odada saatlerce **Verlaine şiirlerini inşat eden ve yamru yumru bir kalemle kirli bir kâğıt üstünde birtakım topal mısralar sıralayan o cılız, o solgun çocuk** neydi? (s.153/8-9)

❖ Ve bunu söylerken birden coşup havada salladığı elinden burnuna hafif bir koku geldi; bu, Seniha'nın elinden **onun eline sinen kuvvetli bir kokunun** artığıydı. (s.153/23)

❖ Günler gittikçe **birbirini takip eden birçok vakalar** genç adama bu hissinde ne kadar yanılmadığını ispat etti. (s.154/18)

❖ Naim Efendi, korkulu bir rüya görmüş gibi ürkek ürkek gözlerini açtı, bir ameliyat masası üstünde **cerrahın elindeki alete bakan bir hasta** nazarıyla hemşiresine baktı; hıçkırığı tamamıyla dinmişti. (s.159/29-30)

❖ İçlerinde öyleleri var ki, **bir çocuğa masal anlatan eski dadılar** gibi sihirli bir belagate maliktir; birbiri ardınca birçok hikâyeler anlatıyor. (s.171/26-27)

❖ Hakkı Celis hiçbir yerde, akşamın bu kadar kasvetle, bu kadar fena bir şeyi haber veriri gibi geldiğini hatırlamıyor, bilmiyor, **denizin dibine batan bir adam** gibi tıkanıldığını hissediyordu. (s.172/33)

❖ Harbin başından beri **bir haile (trajedi) perdesiyle örtülen İstanbul**'un ta derinliklerinden çıkan bu boğuk boğuk sesler, bu çılgınca vaveylalar, bu at ve araba gürültüleri yalnız bir büyük zehrin sefahat veya sefaletine ait bir şey söylemiyordu. (s.173/11)

❖ Biraz ötedeki kanlı gürültünün bu sükûta hiç tesiri yoktu, bu sükût ikliminin kapısında o kanlı gürültü, hiç şüphesiz **her şeyden mukaddes olan bu sükûtu** muhafaza etmek içindi, zira bu sükût, dünyanın en ulu evliyalarıyla en kahhar (kahredici) cihangirlerinin uyudukları son uykunun yegâne bekçisiydi. (s.173/27)

❖ Ve **havaya kalkan sekiz yüz bin kılıç**, işte, bu kangren olmuş uzvu kesip atmak içindi. (s.175/5)

❖ Ağzı, **kesilirken sulanan bir meyve** gibiydi; fakat gözlerinde ve elinde hala bir çocuk saffeti vardı; Hakkı Celis bu sefer ürkmedi ve kadını kendi haline bıraktı. (s.177/21)

❖ Birkaç zamandan beri, uzaktan, **mektuplarla kendisini bir gün rahat bırakmayan bu eski sevdalı** kim bilir, şimdi, yüz yüze gelince hırıltı ve zırlıtlarını ne kadar fazla bir dereceye çıkartacaktı. (s.182/14)

❖ Kendisine ilk defa akran muamelesi ediyordu; sesinde **kalbi okşayan bir şey** vardı. (s.183/24)

❖ Hakkı Celis, oturdukları masanın yanında kendi gibi bir ihtiyat zabitini, masadan masaya **her türlü vasıtalık vazifesini gören dilsiz adama** elleriyle, gözleriyle, dudaklarının ucuyla bir şeyler anlatırken gördü; nihayet eline bir kâğıt verdi, salonun sigara dumanları arkasında yarı kaybolmuş bir köşesini gösterdi ve dilsiz o tarafa gitti. (s.185/7-10)

❖ O kızıl saçlı kız, **bir ateşin önünde duran bir cadı** gibi, beni yerden yere, çukurdan çukura sürüklenir gördükçe otuz iki dişini birden gösteren bir gülüşle gülüyor ve memnuniyet mesamelerinden fişkırıyordu. (s.187/26-27)

❖ Gökyüzünde **nereden geldiği bilinmeyen bir aydınlık** geçtiği yerlere beyaz ve tatlı bir gölge salmıştı. (s.191/1)

❖ Herkese karşı kapanan kalbi, yalnız bu çocukla Seniha'ya karşı açık kalmıştı; hayatta o kadar birbirinden ayrı duran bu genç kızla, genç adam, akıbet bu **can çekişen ihtiyarın gönlünde** birleşmişti. (s.193/30)

❖ Vakıa **sağı solu yangın viraneleriyle çevrilmiş olan bu evin** harici manzarası pek mağmum bir şeydi, fakat asıl içine girildikten sonradır ki insanın kalbine korku ile karışık derin bir kasvet çöküyordu. (s.195/27)

❖ **Zili bozulan sokak kapısı** ağır bir tokmakla vuruluyor ve birçok gıcırtilarla, mustarip bir hayvan gibi sarsıla sarsıla açılıyordu. (s.195/30)

❖ Bu **kırk camları örten örümcek ağlarının** arkasında kış, yaz rutubetten, adeta bozulmuş birtakım suyolları gibi sızan yüksek bahçe duvarlarının esmer şekilleri görünüyordu. (s.196/11)

❖ Zira - neden saklamalı - ben **uçurumun kenarında duran bir kadınım.** (s.208/5)

❖ Yalnız gözleriyle konuştu, **gittikçe alevi artan bu gözlerde** evvela korkunç ve gayri insani bir ifade vardı; sonra yavaş yavaş o kadar tatlılaştı, o kadar insanileşti ki, eğilip öpeceğim geldi, alnını okşadım; dedim ki: (s.216/1)

2.2.2.4.2. -Dık / -DUk Ekiyle

❖ **Ağır kavuklu, alacalı, kesif yeniçerilerin demir çarıklarının çiğnediği bu toprakta** hangi tohum, hangi hava bu çiçeği veriyordu? (s.10 / 32)

❖ Tam **Beyoğlu hayatının uyanmaya başladığı bir saatte**, Karaköy köprüsünden koşarak vapura yetişmek, vapuru kaçıncı veya kaçırmak isteyince eve karşı vaziyetini düzeltmek, gece kaçamaklarına makul bir sebep göstermek içim maddi ve manevi birçok zahmetlere girmek onu son derece rahatsız eden işlerdendi. (s.15/33)

❖ **En ziyade zevk aldığı kitaplar**, Gyp'in romanları, yeni tiyatro piyesleri ve Paris'in mizahi gazeteleri idi. (s.17/8)

❖ Genç kız yatağında sinirli bir hareketle döndü, yüzünü duvar tarafına, arkasını Faik Bey'e çevirdi ve bu hareketten sonra **yarıya kadar sıyrılan yorganın açık bıraktığı yerlerden** Seniha'nın sırtı ta beline kadar göründü. (s.22/16)

❖ Faik Bey, bir dürü ufak tefek işlerini, müddeti gelmiş borçlarını, **Boter'e ısmarladığı kostümünü**, oteldeki yatağını, isimleri unutulmuş bazı kadın ve erkek simalarını düşünüyordu. (s.62/22)

❖ Cemiyet aynı cemiyetti, fazla olarak **Faik Bey'in otelde tesadüf ettiği eski tanıdıklarından** Beyoğlulu bir genç kadın ve adaya geldiği günden beri hastalıktan bir türlü baş alamayan Madam Kronschi de vardı. (s.64/3)

❖ Seniha, Ada'nın sevdavî gölgelerinde, Faik Bey'in yanı başında yabani bir kedi gibi dolaştı ve aylardan beri **kâh yatağının içinde, kâh tuvalet masasının başında bilemediği tırnaklarını** nefret ve gayza yakın bir hızla batırmak istediği etin en yumuşak tarafını, en gafil anını yoklamakla meşgul oldu. (s.69/2)

❖ Hakkı Celis, dünkü hırçın kızın şimdiki sükûnu altında kaynayan ihtiras âlemini, **bu yapma tebessümlerin gizlediği yüz ekşitmelerini** ve okşamaların ancak zaptedebildiği tırnakları içgüdü, fakat şayanı hayret bir vuzuh (açıklık) ve isabetle seziyor, görüyordu. (s.87/16-17)

❖ Hakkı Celis, dünkü hırçın kızın şimdiki sükûnu altında kaynayan ihtiras âlemini, bu yapma tebessümlerin gizlediği yüz ekşitmelerini ve **okşamaların ancak zaptedebildiği tırnakları** içgüdü, fakat şayanı hayret bir vuzuh (açıklık) ve isabetle seziyor, görüyordu. (s.87/18)

❖ Yeşil gözlü kız, beş altı aydan beri **adım adım dolaştığı kapalı bahçede**, hayalata dalmayı, her düşen çiçeğe yaşlı gözlerle bakmayı ve karanlıklarda sesler dinlemeyi çok seviyordu. (s.88/5)

❖ Kendi varlığından sızarak kendi varlığını kaplayan sıcak hava içinde bütün yeşil ve ham tarafları sonbahar yemişleri gibi olgun ve pişkin bir hale girdi ve bulunduğu yerden uçarak yükselen veya koşarak uzaklaşan bir insan gibi **arkasında bıraktığı şeyler** ona naçiz, adi, küçük ve gülünç görünmeye başladı. (s.115/25)

❖ O, büyük amcasının torunu çirkin bir ölümle ölmüş zannediyor ve **kaç defa sesini dinlediği, etine dokunduğu, yanında günlerce yaşadığı bu kız**, ona şimdi, bu hadisenin etrafında hasıl olan dedikoduların, zanların, iftiraların, şayiaların dokunduğu esrar perdesi arkasında şekli daima değişen acayip bir hayalet gibi görünüyor. (s.127/32-33) (s.128/3)

❖ Hakkı Celis, Seniha'nın bir zamanlar hakikatte mevcut olduğundan şüpheye düştü; bu kız genç adam için **kitaplarda tanıdığı hayali kızlardan biri** gibiydi. (s.128/6)

❖ Epeyce uzun süren bu mektubu Sekine Hanım okur okumaz hüngür hüngür ağlamaya başladı; Servet Bey ise kızdı, köpürdü; hele **büyükbabası için yazdığı cümleler** o kadar iradesini elinden aldı ki, az kaldı, ihtiyarın üzerine atılacak, öfkesini ondan alacaktı; karısının yüzüne haykırmaya başladı: (s.132/26)

❖ Birkaç aydır genç adam hemen daima konakta gibiydi ve **konakta bulunduğu zamanlar** büyük dayısından başka kimsenin yanına sokulmuyordu. (s.136/22)

❖ Seniha'nın büyükbabası, bir zamanlar **kendi torunlarına karşı duyduğu derin muhabbeti** şimdi hemşiresinin torunu yanında hissediyordu ve Seniha'nın

sevdalısı da büyük dayısında aynı derdi, aynı sessiz ıstırabı çeken insanı buluyordu. (s.136/32)

❖ Bu dargınlıklar çok kısa, Seniha'dan **taze bir haber geldiği günler** vaki olurdu. (s.137/31)

❖ Servet Bey'in **kaynatasına karşı hissetmeye başladığı kin ve gayz** son zamanlarda had bir devreye geldi. (s.140/1)

❖ Hele **yeni işlemeye başlayan elektrikli tramvay arabalarının çıkardığı sesler** ona adeta bir bando mızıka gibi geliyordu. (s.142/2)

❖ Bu genç askerin topukları demir çivili çarıklarla **tırmanmaya hazırlandığı sarp, yüksek ve tehlikeli tepenin** yanında, bu solgun benizli çocuğun çıkmak istediği serin ve gölgeli yokuş ne adi bir yerdi! (s.153/10-11)

❖ **Son devrelerin ortaya çıkardığı cüceler**, birtakım dolaşık yollardan sürüne sürüne bu membalara doğru gidiyorlar ve bize, oradan kâh bir tas, kâh bir avuç, kâh bir katre su getiriyorlar. (s.180/10)

2.2.2.4.3. -Ar, -mAz Ekleriyle

❖ İşte, Cemil için sayfiye hayatı, bütün bu mahzurlar yüzünden **katlanılmaz bir angarya** haline girmiştir. (s.15/32)

❖ Siz ki, o kadar **ince fikirli arif, zarif, kılı kırk yarar bir adamsınız**, doğrusu ya, bazı günler size bir sihir ettiklerine inanacağım geliyor, çünkü, sizin tarafınızdan bu derece vurdumduymazlığa başka bir mana veremiyorum! (s.33/21)

❖ Naim Efendi, hadiseleri böylece tevil etmekle (yorumlamakla) beraber, için için kendisini hemşiresiyle mutabık buluyordu; fakat bu mutabakatta **anlaşılmaz bir acılık** vardı, acılık ona ağır geliyordu. (s.36/19)

❖ Her şeye rağmen, Cihangir’e dönmek için **şiddetli, dayanılmaz bir arzu** duydu; fakat mahcup, korkak ve iradesizdi. (s.38/7)

❖ Ruhunda çılgın cevelanların, **bitmez tükenmez mesafelerin** hasreti vardı. (s.43/14)

❖ Artık harici hayatın bütün belirtileri, ses, söz, şekil ve renk, ona esasından değişmiş, **anlaşılmaz, tanınmaz bir hale** gelmiş görünüyordu. (s.76/16)

❖ Naim Efendi’nin başı bu sefer **anlaşılmaz bir hareketle** kımıldadı. (s.108/26)

❖ Lakin azizim, orada para yapanlar böyle **ciğeri beş para etmez adamlar** değildir. (s.213/20)

2.2.2.4.4.-mİş / -mUş Ekiyle

❖ **Babasından kalmış bir serveti** gençliğinden beri oldukça büyük bir ihtimamla idare ve muhafaza ediyor.(s.9 / 8)

❖ Bununla beraber hiçbir zaman **kenara atılmış bir memur** haline düşmedi, devrin ricaliyle münasebette bulunur ve Muayede merasiminde hiç değilse “defteri mahsusa” imzasını atmaya giderdi. (s.9 / 19)

❖ Çoğu, İkinci Abdülhamit Han devri ricalinden olan bu adamların her biri bir hile ile **efendilerinin arabalarına binmiş seyisleri** andırıyorlardı. (s.11/18)

❖ Naim Efendi adeta **yeni kıraat dersine başlamış bir çocuk** gibi, kelimeleri heceliyor, bir cümleyi bin zahmetle sonuna kadar ya tamamlıyor, ya tamamlayamıyor veya tamamladıktan sonra da okuduğu şeyin mânasını iyice kavrayamıyordu. (s.12/24)

❖ Bu düşkünlükte o derece samimiydi ki, gerek babasının, gerek kayınbabasının muhitinde bütün ahval ve harekâtı hürmetle değilse bile, adeta korku ve endişe ile karşılanırdı; zira gözlerinde **sarsılmaz bir imana ermiş adamların** ateşi vardı. (s.15/12)

❖ Hususiyle, Servet Bey'in oğlu Cemil, henüz yirmi yaşında bir mektep çocuğu olmasına rağmen, Beyoğlu'ndaki büyük lokantaların, gazinoların, barların, bazı eğlenceli evlerin sadık bir gediklisidir; bu yaşında birçok tiryakilikleri, vazgeçemediği birçok ihtiyatları ve **ikinci bir tabiat haline girmiş zevkleri**, hazları vardır. (s.15/28)

❖ Seniha, yağmurlu bir kış günü, elinde tuttuğu bir küçük kamçıyı sağa sola sallayarak, kapılara, duvarlara ve eşyaya vurarak, gayet sıkıntılı bir tavırla evin içinde dolaşıyor, bir aşağı iniyor, bir yukarı çıkıyor, adeta duvarlar arasında **dar bir kafese hapsedilmiş büyük bir kuş** gibi çırpınıp duruyordu. (s.17/20)

❖ Fakat Faik Bey, yine yirmi yaşında bir delikanlıydı ve yine böyle Cemil'in samimi dostu sıfatıyla konağın içinde dolaşırdı, çocukların yatak odalarına girer, çıkardı; bunun içindir ki, Faik bu sefer de Seniha'nın penyuvardan sıyrılarak yatağa atlarken ta kalçalarına kadar açılan biçimli bacaklarına, **ortası derin bir hatla ayrılmış sırtına** ve omuz başlarının fildişi rengindeki yuvarlaklarına dikkat bile etmedi; lenfavi (soğuk kanlı), lakayıt bir tavırla tuvalet masasının önüne yaklaştı. (s.21/18)

❖ Esasen, kadınların hoşuna giden tarafı –zira, kadınlarca Faik Bey **pek çok rağbet kazanmış bir delikanlıdır** –en ziyade bu bakışı idi. (s.21/28)

❖ Onda **hiç uyumamış bir adam hali** vardı, göz kapakları sarkmış ve ağzının iki tarafındaki çizgiler derinleşmişti. (s.22/7)

❖ Seniha, salonun diğer bir köşesinde arkadaşlarından iki genç kızla biraderinin dostlarından iki genç adam ve **yeni evlenmiş bir hanımdan** bileşik bir grup ortasında büyük halasının torunu Hakkı Celis'in kendisine okuduğu şiirleri dinler görünüyordu. (s.23/16)

❖ O, bir köşeye çekilir çekilmez oda, **suyu çekilmiş bir havuza** dönüyor ve hiç kimse ne yapacağını bilemiyordu. (s.23/22)

❖ Demincek onların grubunda bulunan **yeni evlenmiş bir genç kadın**, dinlemek için ta yakına geldi ve bir murakabe(dalıp kendinden geçme) vaziyeti aldı. (s.24/17)

❖ Biçare genç sapsarı kesildi ve ağzında **yarım kalmış bir mısra** ile gülmeye çalıştı. (s.26/15)

❖ Pencerenin önünde **koltuğun içine atılmış bir demet zambak** gibiydi. (s.28/10)

❖ **Şöhreti cihanı tutmuş bir büyük şair** veya şanı dillere destan bir büyük kahraman olsa, acaba kendini ona sevdirebilir miydi? (s.39/5)

❖ Seniha, **tipiye tutulmuş bir kimse** gibiydi; saniyeler ve dakikalar sıkı bir kar kasırgası halinde, yüzüne, göğsüne çarpıyor, nefesi tıkanıyordu. (s.41/2)

❖ Seniha, şimdi böyle **başı boş şahlanmış bir hayvan** üstünde gibiydi. (s.43/12)

❖ Kıyafeti yüzünden daha az şatafatsız değildi; türlü renkte ipekler içinde **tıpkı “egzotik” rollere çıkmış bir opera aktrisine benziyordu.** (s.48/16)

❖ Bütün vücudu **kuvvetli bir rüzgâr hamlesine maruz kalmış bir dal** gibi titredi. (s.51/19)

❖ Yer, üst üste birikmiş kuru çam dikenlerinden **henüz cilalanmış parkeler** gibi kayıyordu. (s.57/27)

❖ Nafile yere Cemil, Belkıs Hanım’ı teselliye gitti; genç kadın, hasırın üstünde **böğrüne kurşun yemiş bir geyik** gibi gözleri yaşlı, ağzı kasık kaldı. (s.60/15)

❖ Faik Bey, bir dürü ufak tefek işlerini, müddeti gelmiş borçlarını, Boter’e ısmarladığı kostümünü, oteldeki yatağını, **isimleri unutulmuş bazı kadın ve erkek simalarını** düşünüyordu. (s.62/23)

❖ Naim Efendi, odanın bir tarafını kaplayan uzun bir erkân minderinin ucundan, **yarı diz çökmüş, yarı bağdaş kurmuş bir vaziyette, kafesi kaldırılmış fakat camı indirilmiş bir pencereden dışarıya bakıyordu.** (s.73/5-6)

❖ **Görülmemiş, işitilmemiş bir şansızlık!..** (s.92/4)

❖ İlk defa **sokakta geç kalmış bir küçük çocuk** gibiydi. (s.106/26)

❖ Bir yol dönümünde **ansızın tuzağa düşmüş bir adam** gibiydi; şu fark ile ki, hiç çırpınmak ihtiyacı duymuyor ve kendini mazlum bir teslimiyete terk ediyordu. (s.129/27)

❖ Ömründe **şehir içinde bile yalnız dolaşmaya alışmamış bu adam** için bir genç kızın tek başına Avrupa seyahatine çıkışı akıl durdurucu bir şeydi. (s.133/11-12)

❖ Fakat Naim Efendi'nin ağır, vakur, kibar tavrı önünde **tecavüze azmetmiş bu adam** zelil bir ricata uğradı. (s.134/23-24)

❖ “Ne yazık asansör yok!” diye hayıflanıyordu, fakat, üzerinde zarif beyaz bir plaka Türkçe ve Frenkçe numarası yazılmış, zil düğmesi parıl parıl parlayan kapılardan içeriye girip de burnu boyanmış parkenin kokusunu alır almaz adeta içi açılıyor; **ocağı çini taklidi Frenk tuğlalarıyla döşenmiş mutfaklarda** dakikalarca kalıyor, sonra o odadan bu odaya fesi elinde hayran hayran dolaşıyordu. (s.141/22-24)

❖ Bu, cadde üzerinde, bir sokak köşesinde gayet muhteşem, **yeni yapılmış bir apartmandı**; içi henüz boya, alçı ve demir kokuyordu. (s.143/7-8)

❖ Birçok Şarkvarî köşeler yapmışlar, bunlar üstünde bağdaş kurup oturmuş Alman zabitleri, ellerinde bir tambur veya bir gitara ile yan yatmış Viyanalı kadınlar; **duvardan indirilmiş bir uzun çubuğu** tutturmeye uğraşan Beyoğlulu gençler var. (s.171/4)

❖ Hakkı Celis, oturdukları masanın yanında kendi gibi bir ihtiyat zabitini, masadan masaya **her türlü vasıtalık vazifesini gören dilsiz adama** elleriyle, gözleriyle, dudaklarının ucuyla bir şeyler anlatırken gördü; nihayet eline bir kâğıt verdi, salonun sigara dumanları arkasında **yarı kaybolmuş bir köşesini** gösterdi ve dilsiz o tarafa gitti. (s.185/7-10)

❖ Seniha, genç adamın bu son cümlesine kahkaha ile güldü; o **kendinden geçmiş bir halde**, sayıklar gibi, sözüne devam etti: (s.202/18)

❖ **Çekirdekten yetişmiş iş adamlarıdır**, parayı yaparlar, tutmasını da bilirler; fakat bunun gibiler... (s.213/20-21)

2.2.2.4.5. -AcAk Ekiyle

❖ Ne Cihangir'deki konağında, ne Kanlıca'daki yalısında **ihhtiyar ve yorgun vücudunu dinlendirecek bir köşecik** kalmıştır. (s.13/11)

Ayrıca söz dizimsel olarak sıfat tamlamaları diğer kelime grupları içinde de görev alırlar:

2.2.3.Tekrar Grubu

Bir nesneyi, bir niteliği, bir hareketi karşılamak üzere eş görevli iki kelimenin meydana getirdiği kelime grubudur.

▪ eğri büğrü, çoluk çocuk, er geç, senli benli, ezildi büzüldü, deli dolu, şırıl şırıl, içli dışlı

Özellikleri:

a. Grupta yer alan kelimeler arasında hem şekil, hem de anlam ilişkisi vardır.

Unsurları aynı olan tekrar grupları:

▪ mışıl mışıl, yavaş yavaş, koşa koşa, ılık ılık, geze geze

Unsurları yakın anlamlı olan tekrar grupları:

▪ doğru dürüst, eğri büğrü, kılık kıyafet, dayalı döşeli, güle oynaya

m ünsüzünün kelime başına ilâvesi ile yapılan tekrarlar da bu gruba dahildir.

m ünsüzü, ünlü ile başlayan bir kelimenin başına eklenir. Bu ünsüz, ünsüzle başlayan bir kelimenin de ilk ünsüzünün yerini alır.

- okul mokul, oyun moyun, halı malı, çanta manta

"Masa musa, masa filân" örneklerinde olduğu gibi "m" ünsüzü ile başlayan kelimelerde tekrar, ya kelimenin yapısı değiştirilerek yapılır, ya da böyle kelimeler için "filân " kelimesine başvurulur.

Unsurları zıt anlamlı olan tekrar grupları:

- bata çıka, irili ufaklı, ölüm kalım

b. Tekrarlar, anlamı kuvvetlendirir; nesne ve harekete çokluk, süreklilik ve beraberlik anlamı kazandırır.

- **mini mini** çocuklar (anlamı kuvvetlendirme)
- **Diyar diyar** dolaştım. (çokluk)
- **Yaza yaza** usandı. (süreklilik)
- **İyi kötü** bir şeyler yaptı. (beraberlik)

c. Bağlama ve çekim edatları, dışında bütün kelimelerle tekrar grubu kurulabilir. Ünlemler, tekrara elverişli kelimelerdir.

- ah vah, oh oh, fısıl fısıl, şırıl şırıl, zıp zıp, yavaş yavaş, sabah sabah, baka baka, gide gele, olmaz olmaz, bitmez tükenmez, demet demet, öbek öbek, ona buna

ç. Grubu meydana getiren unsurlar çekim eki taşıyabilir.

- evi barkı, sağa sola, işinde gücünde, varını yoğunu, dereden tepeden, oradan buradan

d. Grup içindeki kelimeler, eş görevlidir. Genellikle kelimeler arasında belirli bir ses düzeni bulunur. Bundan dolayı, tekrar gruplarının birçoğunda unsurların yeri değiştirilemez. Meselâ "eğri büğrü" tekrar grubu, "büğrü eğri" şeklinde ifade edilemez.

e. Grupta yer alan kelimelerden biri, zaman içinde tek başına kullanımdan düşmüş olabilir.

- ele güne, bet beniz, soy sop, yorgun argın, boy bos

f. Tekrar grupları, söz dizimi içinde isim, **sıfat**, zarf ve fiil görevi yapar.

▪ Dişi arslan bu **mini miniyi** kendi yavruları yanında görünce, onu da doğurduğunu sandı. AHM (isim)

- **Kahve mahve** yapmam sana ben. TB (isim)

- Havuzda su **şırıl şırıldır**. CST (isim)

- Takınsam **kanat manat**

Kuş muş olsam seğirtsem. NFK (isim, isim)

▪ **Sürü sürü** kargalar, hisarın üstünden uçarken **acı acı** bağıırıyordu. ÖS (**sıfat**, zarf)

- Maviliğin çeşmesi **gürül gürül**,

Ardından bir ses kopar. Artık durul. MNK (isim)

- Gök **mavi mavi** gülümsüyordu,

Yeşil yeşil dallar arasından. CST (zarf **sıfat**)

- Bu **kubbe kubbe** ezanlar. FH (sıfat)

- **Yorgun argın dönüyorum** her akşam eve. YBB (zarf)

- Çamurlara **bata çıka** yürüdü. El (zarf)

- Sevdiklerim göçüp gidiyorlar **birer birer**. YKB (zarf)

▪ Her sabah yeniden ezan sesiyle **müslüman müslüman** uyanan şehir. YBB (zarf)

- Çözülüyor yüreğimden bir hüznün **iplik iplik**. YBB (zarf)

- Sesler **perde perde** susar. Renkler **damla damla** erir. Çizgiler **ağır ağır** silinir. Uzaklıklar **yavaş yavaş** inceler. AŞH (zarf, zarf, zarf zarf)
- Deniz kenarından Bebek Bahçesine veya Baltalimanı'na **gider gelirdik**. AŞH (fiil)
- Tavan arasından sokağa, kayıkhaneden havuzun iki karış suyuna kadar her yeri **arayıp taramışlar**. RNG (fiil)
- Yalıya ara sıra bir doktor **gelip giderdi**. RNG (fiil)
- Köşk, boyacılar, dülgerler, terziler, uzak semtlerden gece yatısına gelmiş akrobalarla **dolup boşalıyordu**. RNG (fiil)
- Duvarın arkasında, komşu bahçelerinde başka insanlar da **yiyip içiyorlar**. HEA (fiil)

Aşağıdaki cümlede geçen bağlama edatı kalıplaşmış bir tekrar grubudur:

- **Olsa olsa** bir yaşlılık hastalığıdır bu. SÇ

g. Bu grupta her unsur kendi vurgusunu taşır. Kelimeler arasına virgül konmaz.

❖ Zira, bu beyaz pantolonlu, beyaz yelekli ve lüstrin kaloşlu Türkler, ince bir halattan ibaret endamları ile biraz evvelki **boğum boğum** adamlara hiç benzemiyorlardı. (s.11/1)

❖ Bu nihayetsiz bahçenin bölümlerinde **türlü türlü çiçekler** fişkırıyor; görmüyor musunuz, bu bölümler arasındaki yollar ki dolaşa dolaşa ta ufuklara kadar gidiyor. (s.62/1)

❖ Şu çerçevesi birer parmak ayrılmış **koca koca pencerelere** bakınız, bunlar neyi ifade ediyor; hangi ihtiyaç, hangi lüzum üzerine yapılmıştır? (s.165/7)

❖ Harbin başından beri bir haile (trajedi) perdesiyle örtülen İstanbul'un ta derinliklerinden çıkan bu **boğuk boğuk sesler**, bu çılgınca vaveylalar, bu at ve araba gürültüleri yalnız bir büyük zehrin sefahat veya sefaletine ait bir şey söylemiyordu. (s.173/12)

2.2.4. Edat Grubu

Bir isim unsuru ile bir çekim edatından meydana gelen kelime grubudur.

isim unsuru + çekim edatı = edat grubu

- yaşadığım + gibi = yaşadığım gibi
- çocuklar + için = çocuklar için

Özellikleri:

a. Bu grupta isim unsuru başta, çekim edatı (ile, için, kadar, göre, diye, rağmen, karşı, doğru, gibi, dolayı vb.) sonda bulunur.

- insan / gibi, çalışmasına / rağmen, bir demet çiçek / ile

b. Bu grupta birleşme, isim unsurunun ve edatın türüne göre ekli veya eksiz olur.

- yaşamak / için (eksiz.)
- **senin** / gibi (-in eki)
- denize /doğru (-e eki)
- **bundan** / dolayı (-dan eki)

"Onun gibisi, onun gibiler, onun kadarı" örneklerinde olduğu gibi, edat unsuru isim çekim eki alan edat grupları, cümlede isim olarak kullanılır.

- Fakat ben, **bu kadarından** da memnundum. RNG

ç. Edat grubunda, isim unsuru kelime grubu olabilir.

- **hür maviliğin bittiği son hadde** / kadar YKB (isim unsuru: **sıfat tamlaması**)
- **karanlık kıyılarına doğru ilerlediğimiz ölüm denizinden sıçrayan köpük serpintileri** / gibi AH (isim unsuru: **sıfat tamlaması**)
- **en çok düşündüğümüz kelimeyi en az kullanmaya bizi mecbur eden gururumuzu aldatmak** / için PS (isim unsuru: isim-fiil grubu)
- **bozulup dağılmak** / üzere FRA (isim unsuru: isim-fiil grubu)
- **ilk uçuştan sonra yuvaya dönmeyi başaran yavru serçeler** / gibi AHA (isim unsuru: **sıfat tamlaması**)
- **ıslak yapraklarda yuvarlanan yağmur taneleri** / gibi CE (isim unsuru: **sıfat tamlaması**)
- **düşen yaprakların arkasından çırpınan bir dal** / gibi FNÇ fişim unsuru: **sıfat tamlaması**)

Şu örneklerde isim unsuru, bir cümledir:

- "Eyvah ki savaşı önce kendimize **karşı kazanmak zorundayız.**"diye düşündü. TB
- İhtiyar sipahiler "**Biz burasını imdat gelmeden alamaz, mıyız? İki top yetmez mi? Ne duruyoruz?**" diye çadırlarında dedikodu yapıyorlardı. ÖS
- **Seni göremedim diye bu bahar**
İçimde bin türlü duygunun isyanı var. YBB

c. İsim unsuru zarf-fiil veya zarf-fiil grubu olan edat grupları da vardır.

- **Babam şehirden çıkalı** / **beri** somurtmuştu. SFA

d. Bu grupta birden fazla isim unsuru bulunabilir.

- yorgunluğuna, uykusuzluğuna / rağmen
- bir avuç buğday, bir tutam ot, bir karış toprak / için YBB

e. Edat grubu, söz dizimi içinde, sıfat, zarf ve isim görevi yapar. Grup, yapısındaki edatın türüne göre zaman, yön, durum, benzetme, sebep, miktar, şart vs. bildirir.

- Bizim perişanlığımız, **gönülleri toplamak içindir**. AHT (isim)
- Devleti sadece idare edenlerin sorumluluğuna bırakmak ve bir daha onu düşünmemek, **sosyal şuurda sahip olmamak demektir**. MKA (isim)
- O, savaşta **arslan gibi** kardeşini kaybetti, (sıfat)
- Derenin sağ tarafındaki sırtta **on beş yirmi kadar** çadır vardı. ÖS (sıfat)
- Vücudum, **büyük bir korku ile / öne doğru** eğildi. PS (zarf, zarf)
- Keskin bir ışık, etrafımızda **bir zafer borusu** gibi çınlıyor. AHT (zarf)
- **Dokuzuncu Hariciye Koğuşuna doğru** ağaçların bile sıhhatine imrenerek yürürdüm. PS (zarf)
- **Denize ve denizciliğe ait** sözler, **birkaç yıl önce deniz kıyısı kumlarının üzerinde deniz böceklerinin sedefli ve pırıltılı kabuklarını ilk bulduğum zamanki kadar** beni sevindiriyordu. HB (sıfat, zarf)
- **Bir korku sarayının simsiyah koridorlarında dolaşan yalnız ve mahpus bir kraliçe gibi** gözleri karanlığı emiyor. PS (zarf)

f. Grubun vurgusu, isim unsuru üzerindedir,

❖ Bununla beraber, Naim Efendi'nin iki esaslı fazileti daha vardı: Bir ana kadar müşfik ve **bir dul kadın kadar titizdi**. (s.10 /13)

❖ Eskiden **ay aydınlığı gibi gözlerine** ise, çok yıldızlı gecelerin renginin andırır laciverde yakın bir koyu gölge çöktü, fakat bu gölge, kirpiklerinin gittikçe çoğalan sürmesinden mi, yoksa göz kapaklarının adeta çürümüş gibi görüne esmerliğinden mi geliyor, bir türlü anlaşılmıyordu. (s.66/19)

❖ Sevilen adam, bizi çağıran seslerden biridir; fakat hayat yoldaşı bizi o seslere doğru götüren kimsedir; bu kimse kâh önümüzden kâh arkamızdan yürür, bizi birtakım kazalardan siyanet eder (korur), birtakım zahmetlerden kurtarır ettiğimiz hataları tamire çalışır, masraflarımızı öder, **tıpkı çocukluğumuzda bizimle beraber dolaşan lalam gibi bir şey...** (s.111/5)

2.2.5. Bağlama Grubu

Bağlama edatları ile birbirine bağlanmış iki veya daha fazla isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur.

Özellikleri:

a. Bağlama edatı (ve, veya, ile, ilâ, fakat, ama, değil vb.) isim unsurlarının arasında bulunur. İsim unsurları, grubun kuruluşuna eşit olarak katılırlar.

isim unsuru + bağlama edatı + isim unsuru = bağlama grubu

- kırmızı + ve + siyah = kırmızı ve siyah
- babalar ile oğulları,
- olmak + veya + olmamak
- üç ilâ beş, çalışkan fakat şanssız, para değil mutluluk, güzel ama vefasız, Ayaşlı ve Kiracıları

b. İçinde ikiden fazla isim unsuru bulunan bir bağlama grubunda "vs" bağlama edatı, son iki isim unsurunun arasında yer alır.

isim unsuru + isim unsuru + bağlama edatı + isim unsuru = bağlama grubu

- okumak + anlamak + ve + uygulamak - okumak, anlamak ve uygulamak
- ufak tefek + sinirli + ve + inatçı = ufak tefek, sinirli ve inatçı

▪ masmavi bir gök + masmavi bir göl + ve + yeşilin, sarının, kızılın her çeşidi ile süslenmiş yamaçlar TB

c. "ne... ne...", "hem... **hem...**" "...da ...de", "ister... ister...", "ya...ya.." "...mi ...mi", "gerek...gerek..."**gibi bağlama edatlarıyla** kurulan bir bağlama grubunda edatlar, isim unsurunun başında veya sonunda bulunur.

bağlama edatı + isim unsuru+bağlama edatı+isim unsuru+.... = bağlama grubu

▪ ne + sevinç + ne + üzüntü = **ne sevinç** ne üzüntü

isim unsuru + bağlama edatı +isim unsuru+bağlama edatı + ... = bağlama grubu

▪ eli + de + ayağı + da =eli **de ayağı da**

Bu yapıdaki bir bağlama grubunda, isim unsurunun sayısı kadar bağlama edatı bulunur.

▪ **ne** mendil, **ne** de bir kol YKB

▪ **ne** yer, **ne** yâr YKB

▪ O manevranın bir kayıkta yapıldığını görmek sevincinden, **ben de ustam da** yoksunduk HB

▪ **hem** Hediye Hanım, **hem** Şevket Bey. **hem** de çocukları

▪ zengin **mi** fakir **mi**

▪ **ya** bunu, **ya** şunu, **ya da** onu

▪ **Kâh** pencereden teneffüs bahçesini seyrederek, **kâh** duvardaki levhaların karışık yazılarını okumaya çalışarak yarım saate yakın onu bekledim. RNG

▪ Seniha öteden beri giyinişinde **olsun**, yaşayışında **olsun** herkese benzemekten korkardı. YKK

ç. "ile" bağlama edatının ekleşmiş şekli olan -(y)la bağlama eki de isim

unsurlarını bağlayabilir. Bu yapı, iki unsurlu bir yapı olup, birinci unsur -(y)lA eki taşır.

- Kadın sabahlığını çıkarıp **kahverengi bir pantolonla sarı bir kazak** giyindi.

SÇ

- Babam, **annemle beni** bu köye getirmeye mecbur kalmış. RNG

d. Bu grupta isim unsurları kelime grubu olabilir.

- **İçeri girmek ve annesinden niçin kovulduğunu sormak** istedi. ÖS (isim unsurları: isim-fiil grubu)

- **Bursa ovasında her bahar açan nergislere bakarken ve her akşam uzak dağların üstünde batan güneşi seyrederken** neler düşünürdü? AHT (isim unsurları: zarf-fiil grubu)

- **Hicranla ağaran bu saçlar değil sevgisiz kalan kalp** ihtiyarlarmış. FNÇ (isim unsurları: sıfat tamlaması)

- Defterdar **Mehmet Paşa ile Erzurum 'a gelen ve orada gümrük kâtipliği yapan** Evliya Çelebi AHT (isim unsurları: sıfat-fiil grubu)

- O gece Yıldız Dağının eteğinde yatarken, benim çocuk hayalim **bugün bile ne olduğunu bilmediğim fakat hangi derin kaynaklardan geldiğini az çok tahmin edebildiğim** bu tesirin altında idi. AHT(isim unsurları: sıfat-fiil grubu)

- Gelenekler **arkasından başkaları geldiği için ve kendilerine ihtiyaç kalmadığı için** giderler. AHT (isim unsurları: edat grubu)

- Fırtınaya karşı **yaprak değil kökünü toprağın derinliğine salmış çınar** dayanır. AHT (ikinci isim unsuru: sıfat tamlaması)

- **Ne gülen, ne el sallayan ne de bir çift lâf eden** oldu. TB (ikinci ve üçüncü isim unsuru: sıfat-fiil grubu)

e. Bağlama grubu içine cümlelerin başka öğeleri girebilir.

- **O, benim yüzüme değil hiçbir şey görmeden sağ veya sol tarafa** bakmaktadır. PS

f. Bağlama grubu, söz dizimi içinde isim, sıfat ve zarf görevi yapar.

▪ "Çoluk çocuğu kırk yılda bir görecektir, belki de görmeyecek olduktan sonra, **onlara da kendime de** ecel terleri döktürmenin anlamı yok." dedi. HB (isim)

▪ O vakit elimde **ne gül, ne karanfil, ne menekşe ve ne yasemin** kalırdı. AŞH (isim)

▪ Naim Efendi, yeni sazdan, yeni şarkılardan zevk almak şöyle dursun son senelerde artık **yazılan ve konuşulan** Türkçeyi de anlatılıyordu. YKK (sıfat)

▪ Tenha sokakta kaldım **oruçsuz ve neşesiz**. YKB (zarf)

g. Bu grupta her unsur kendi vurgusunu taşır.⁵⁹

❖ Fakat, titizliği asla bir huysuzluk derecesine varmazdı; bu, temiz ruhunun ve temiz vücudunun **maddi ve manevi pislikler** önünde bir nevi tiksinişinden gelirdi. (s.10 / 15)

❖ Zira, bu **beyaz pantolonlu, beyaz yelekli ve lüstrin kaloşlu Türkler**, ince bir halattan ibaret endamları ile biraz evvelki boğum boğum adamlara hiç benzemiyorlardı. (s.11 / 1)

❖ Nitekim Naim Efendi'nin bütün hatıraları, bütün zevkleri, bütün muhabbetleri, **kendisini güldüren ve ağlatan her şey** mutlaka bundan kırk sene evveline aittir. (s.11/33)

❖ Ne Cihangir'deki konağında, ne Kanlıca'daki yalısında **ihtiyar ve yorgun vücudunu** dinlendirecek bir köşecik kalmıştır. (s.13/11)

❖ Nasılsa küçükten beri Fransızca bilmek, bir müddet Galatasaray Mektebinde bulunmak bir müddet Beyoğlu muhitinde tatlı su Frenkleriyle düşüp kalkmış olmak ona bir softa evinde, çıplak kadın resimlerinden, dizi dizi Fransızca kitaplarından,

⁵⁹ L. Karahan (2005), age. s. 60-68.

vazolardan, biblolardan müteşekkil bir halvet yapmak ve bu halvette yaylı bir şezlonga uzanıp, gözleri tavanda, ayakları havada, bir taraftan Hollanda “sigar” ını emerek, diğer taraftan **yabani ve perişan bir sesle** birtakım opera parçaları terennüm ederek saatlerce vakit geçirmek hakkını vermiştir. (s.14/30)

❖ Tam Beyoğlu hayatını uyanmaya başladığı bir saatte, Karaköy köprüsünden koşarak vapura yetişmek, vapuru kaçırmak veya kaçırmak isteyince eve karşı vaziyetini düzeltmek, gece kaçamaklarına makul bir sebep göstermek içim **maddi ve manevi birçok zahmetlere** girmek onu son derece rahatsız eden işlerdendi. (s.16/4)

❖ **Körpe, ince ve çalâk vücudu**, ipekböcekleri gibi daimi bir istihale (başkalaşma) içindedir. (s.16/31)

❖ **Tembel ve mahmur bir sesle** Fransızca: (s.20/16)

❖ **Kumral, zayıf, uzun ve saçları iyi taranmış bir gençti** o. (s.21/24)

❖ Naim Efendi, Kasımpaşa – Faik Bey’in babası – ile **pek eski ve pek samimi ahabap** olmakla beraber, oğluna, **birçok sevimsiz ve serbest hareketleri** bir yana, asıl bu kötü huyu için hiç tahammül edemezdi. (s.22/23)

❖ İhtiyar; **dindar ve namuslu kimseler** nazarında kumar, seyyiatın (kötülüklerin, günahların) en müthişidir. (s.22/29)

❖ **Düzgün ve narin endamı** şeklini kaybetmiş bu ılık yaz akşamında sanki eriyordu. (s.28/11)

❖ Zira, Madam Kronschi – kendi iddiasına göre – Lehistan’ın **en eski ve asil ailelerinden** birine mensup bir devlet düşkünü idi. (s.28/30)

❖ Bütün bunlara rağmen Seniha, yine büyük babasının lüzumundan pinti, babasını hâlâ ağlanacak derecede züğürt bulur ve bazı böyle sıkıntılı akşamlarda kendisini **dünyanın en bedbaht ve en yoksul kızlarından** biri telakki ederdi. (s.30/10)

❖ Fakat, genç kızlığından beri ailenin içinde herkesten ziyade kendisine hürmet ettiren **ağır, haşmetli ve amirane bir hali** vardı. (s.32/4)

❖ Naim Efendi konağa avdetinde, kapının önünde yeğeninin oğlu Hakkı Celis’e rast geldi; ihtiyar adam, bu çocuğu da torunları derecesinde severdi; **pek ağırbaşlı ve mahcup tavırlı bir gençti**. (s.37/7)

❖ Seniha’nın etrafındakilerden de tiksiniyordu; fakat Faik Bey’e karşı **hususî ve derin bir kini** vardı. (s.38/20)

❖ “O da benim gibi bilir ki, bu adam gayet sathi, **hissiz ve gösterişten ibaret bir mahluktur!**” (s.38/34)

❖ Avrupa’nın **şenlik ve aydınlık şehirleri**, onu büyümlü bir surette kendine doğru çekiyordu. (s.43/20)

❖ “Avrupa mı? Ah! J’an ai soupé ma chere” derdi ve bu genç adam, Seniha’ya bu cihetten de harikulâde görünüyordu, zira kendi kalbinde en ateşli arzuları, en yüksek emelleri teşkil eden şeyler bu adam için **evvelce tadılmış duyulmuş ve bıkılmış bir takım bayatlamış tatlardan** ibaretti. (s.44/8)

❖ Ona devamlı hisler telkin edecek, ancak **olgun ve bilgiç kadınlardı**. (s.45/20)

❖ “Otuzundan aşağısını geç!” derdi ve hayatta yegâne emeli, **seçkin ve zengin bir dulla** evlenmekti. (s.45/23)

❖ Köşkü, Hristos'ta tamamıyla çamlar içinde, **gölgeli ve asude bir köşedir.** (s.47/8)

❖ O gece Büyükada'da zümrüt renginde **tatlı ve durgun bir mehtap** oldu. (s.50/27)

❖ Karşıdan, sağdan soldan deniz görünüyordu; **tenha, durgun ve cilalı bir deniz...** (s.57/6)

❖ Gözlerinin etrafındaki esmer daire yanaklarına kadar genişlemişti; ağzında **olgun, sulu, serin ve taze bir meyvenin cazibesi** vardı. (s.59/9)

❖ **Epeyce dik ve tehlikeli bir yokuştan**, elleriyle çam dallarına, ayaklarıyla taş parçalarına tutunarak, nihayet sahile indiler. (s.61/23)

❖ Genç kız şimdi, mahzun ve dalgın görünüyordu; neden sonra başını kaldırdı, **munis ve durgun bir sesle:** (s.62/14)

❖ Hakkı Celis, yanında kâh arabalar dolusu kadın erkek hep bir ağızdan Türkçe, Rumca ve Fransızca şarkılar söyleyerek, kâh bir alay eşekli, bin türlü neşeli şamatalarla tozu dumana katarak, birer rüzgâr hamlesi halinde gelip geçenlere çevrilmiş hayvanın üstünde yolun yegâne **meyus ve avare yolcusu** kalıyordu. (s.65/22)

❖ Evvelden rengi yanaklarının uçlarına doğru hafifçe pembe ve şekli değişmeye yakın olan bu yüze **sıcak bir solukluk ve narin bir uzunluk** geldi, bütün kanı dudaklarına toplanmış gibiydi. (s.66/17)

❖ Faik Bey için de böyle oldu; bu ana kadar zevkinin en doğru ölçüsünü **olgun ve usta kadınların** sinesinde bulan bu genç, birden bire Seniha'nın ham ve sert göğsünde hiç tatmadığı müstesna bir lezzet duydu. (s.68/3)

❖ Genç kız, **düzgün cevval ve taze bir erkek vücudunun** bütün sırlarını bu hareketlerde, bu oyunlarda öğreniyor, hayran kalıyordu. (s.70/1)

❖ Yemekten sonra, **yumuşak ve geniş kanepelerdeki** gevşek gevşek uzanılan, tembel tembel konuşulan veyahut dalgın bir tavırla ekarte ve piket partileri yapılan ılık gölgeli saatler geliyordu. (s.70/20)

❖ Necibe Hanımefendi'nin **yakın ve uzak komşularından birçok kimseler**, Nizam, Dil ve Hristos gezintilerine alışkın Ada halkından birçok mütecessisler, bu iki genç arasındaki maceranın bin türlü esrarına yakından, günü gününe vakıftır. (s.71/11)

❖ Zevcesi zamanından beri kendi hizmetinde bulunan, kısmen Seniha'ya dadılık etmiş **yaşlı ve emektar bir kadını** iki gencin peşinde casusluğa sevk etmek istedi; fakat bir türlü söylemeye dili varmadı. (s.80/27)

❖ Nitekim günün birinde, kâhyası Ragıp Efendi, **gayet kederli ve esrarlı bir tavırla** yanına girip: (s.81/2)

❖ Ragıp Efendi, **kırçıl ve dik kaşlarını** çattı; bir müddet düşündü, sonra **yavaş ve matemli bir sesle** şöyle bir tasavvurdan bahsetti: (s.81/26-27)

❖ Büyükannesi Selma Hanımefendi, ikide bir **sert ve kalın sesiyle** evin içinde: (s.86/7)

❖ Hayat bir an içinde, ona, **en çıplak ve en kaba haliyle** görünmüştü. (s.93/26)

- ❖ Aşktan evvelki **alaycı, havai, şuh ve işveli haline** avdet etti. (s.94/23)
- ❖ İşte, bu hadisenin ve bu itirafın ferdası günüydü ki, Madam Kronski, **gayet resmi ve ciddi bir tavırla** Servet Bey'in odasına girdi. (s.99/2)
- ❖ Hiç sevmediği kimselerden biri de Naim Efendi'ydi; zira, bu **vekarlı, dürüst ve kibar adam**, onun taban tabana zıddı bir şahsiyeti. (s.103/26)
- ❖ İhtiyar adam, **uzun ve hazin bir nazarla** kızının yüzüne baktı ve dedi ki: (s.107/32)
- ❖ Seniha, gözlerinde **sert ve madeni bir pırıltıyla** büyük babasının yüzüne dik dik baktı: (s.111/9)
- ❖ Genç kız şu son sözlerini söylediği esnada, Naim Efendi'yi **sürekli ve inatçı bir hıçkırık** tutmuştu. (s.111/21)
- ❖ Her gün, her dakika, kendi kendine bundan böyle **iyi, uslu ve şefkatli bir kız** olmaya ahdediyordu. (s.115/7)
- ❖ Kendi varlığından sızarak kendi varlığını kaplayan sıcak hava içinde bütün yeşil ve ham tarafları sonbahar yemişleri gibi **olgun ve pişkin bir hale** girdi ve bulunduğu yerden uçarak yükselen veya koşarak uzaklaşan bir insan gibi arkasında bıraktığı şeyler ona naçiz, adi, küçük ve gülünç görünmeye başladı. (s.115/23)
- ❖ Seniha: **"Bu kuytu ve çukur bahçe, benim mezarım;"** dedi, "bu rutubetli topraklara, bu yıkık setlerin altına, bu yosunlu havuzun suları içine ne arzular, ne emeller, ne hulyalar gömdüm!" (s.118/13)

❖ Çok geçmedi, Seniha, **bu ihtilalcı, yakıcı ve kızgın** halden sıyrılıp bir başka vaziyet aldı, bir başka tavır takındı. (s.119/17)

❖ Kaynatasının bu **mağrur ve azametli cevabı** Servet Bey'i büsbütün çıldırtmıştı. (s.135/1)

❖ Naim Efendi, gayet **kuru ve düz bir sesle**: (s.135/9)

❖ Ahzı asker şubelerinin o dürüst (kaba, sert) muameleleri bu **içli ve hayali genci** dört gün zarfında düşünce ve duygudan mahrum mihaniki bir varlık haline sokmuştu. (s.148/5-6)

❖ Bu şubelerin kapıları önünde bekleyen koyu kalabalık arasında evvela bir sürünün içinde bir koyuna, sonra odadan odaya, daireden daireye dolaşırken **kirlenmiş ve buruşmuş bir kâğıt parçasına** döndü. (s.148/10)

❖ Seniha, Hakkı Celis'i kendisinden **çok yaşlı ve nadir görülen bir teyze tavrıyla** karşıladı. (s.149/30)

❖ Her hareketinde dizlerine kadar sıyrılan bacakları incecik ipek çorapları içinde **canlı, zeki ve harikulade şeyler** gibi gözüküyordu. (s.150/5)

❖ Hakkı Celis, Seniha'da bir şeye daha dikkat etti; vücudu eski kımıldanışlarını, eski ahengini, eski manasını kaybetmişti; bu **çevik ve kıvrak bir kızdan** ziyade, **olgun ve yorgun bir kadına** benziyordu. (s.150/11-12)

❖ Bu genç askerin topukları demir çivili çarıklerle tırmanmaya hazırlandığı sarp, **yüksek ve tehlikeli tepenin** yanında, bu solgun benizli çocuğun çıkmak istediği **serin ve gölgeli yokuş** ne adi bir yerdi! (s.153/11-12)

❖ Birtakım yapma tavırlar, sahte bakışlar ve isteksiz gülüşlerle Avrupa'dan avdet etmiş **sathi (yüzeysel) ve kokulu bir mahlûk**un ateşe, dumana ve kör kurşun yağmurlarına doğru ağır ağır ilerleyen bir adam üzerinde hala hüküm sürüşü pek gayri tabi bir şey, adeta bir ayıp değil miydi? (s.153/26-27)

❖ Varlığının bütün o yüksek heyecanları, sakın biraz evvelki tavırları, bakışları ve gülüşleri gibi birtakım **düzme ve yapma şeylerden** mi ibaretti? (s.154/2)

❖ Naim Efendi'nin böyle nezaret altında bulunmaya ihtiyacı vardı; zira, o şimdi yalnız kimsesiz bir ihtiyar değil aynı zamanda **alil ve sefil bir adam** haline de girmişti. (s.158/3-4)

❖ Birkaç zamandan beri bu hıçkırıklar, **bu ıssız ve koca evin** içinde işitilebilen yegâne sestir ve bu ses etrafı yangın harabeleriyle çevrilmiş, bu eski, metruk konağın bir nevi nabız vuruşu gibiydi. (s.164/1)

❖ Bu yel **yüksek ve karlı tepelerden** inmiş gibidir; bize her temas edişinde derimiz biraz daha sertleşiyor; kemiklerimiz biraz daha katılaşıyor; bu yel, bazen denizlerde esen hafif rüzgârları, sıcak yaz günlerinin sonundaki serin meltemleri andırıyor; bin türlü karmakarışık sıtmalarla yanan göğsümüz üstünde **tatlı ve teselli verici bir öpücük** halinde dolaşırları var. (s.168/6-11)

❖ Hakkı Celis, şimdi böyle düşünüyordu ve onun için şimdi, geride kalan âlem, Senihalardan Faik Beylerden, Naim Efendilerden, Sekine Hanımlardan müteşekkil olan **karışık, mayasız ve çürümüş âlemdi**. (s.168/21)

❖ Bir diğeri, **gülünç ve manidar menkıbeler** anlatıyor, öbürü mütemadiyen cinaslı sözler söylüyordu. (s.172/2)

❖ Hakkı Celis'e genç kadının **bu samimi ve laubali hali** biraz emniyet ve sükûnet verdi. (s.176/13)

❖ “Bu yavan, bu **tuzsuz ve mayasız edebiyata** -affedersiniz- bir tek isim bulabiliyorum: (s.179/23)

❖ Bu, şimdiden, için için heyecanlı, **tehditkâr ve sitemkâr sessiz bir aşk sahnesiydi**. (s.182/21)

❖ Bunlar insanlarla hayvanların haricinde, başka bir cinsten **acayip ve korkunç birtakım mahlûkattır**. (s.186/1-2)

❖ Faik Bey, **vahşi ve acı bir gülüşle**: (s.190/5)

❖ Gökyüzünde nereden geldiği bilinmeyen bir aydınlık geçtiği yerlere **beyaz ve tatlı bir gölge** salmıştı. (s.191/1)

❖ Bütün insanların o kadar coşkunlukla, o kadar humma ile tırmandıkları hayat, hep bu **yavan ve boş unsurlardan** mürekkep değil miydi? (s.191/21)

❖ Bununla beraber, divanhaneler ve dehlizler çepeçevre **geniş, perdesiz ve pervazları sökülmüş pencerelerle**, muhattı(çevrilmiş) ve bu pencerelerin camlarından birçoğu kırık; (s.196/8-9)

❖ Yerde her tarafından yırtılmış bir eski keçe her adımda insanın ayağını çeliyordu, sonra **loş ve çıplak bir dehlizden** boş odaların kapalı kapıları önünden geçiliyordu. (s.196/23)

❖ Kendisine mebus ve zengin süsü veren **acayip ve esrarengiz bir serseriydi**. (s.198/8)

❖ Belki de ‘Arsen Lüpen’ tarzında **zarif ve kibar bir hırsızdı**. (s.198/9)

❖ Bunları söyleyerek gözünün ucuyla Seniha’ya baktı, ona da birdenbire mahcup bir tavır gelmiş, **yarı kapanmış, uzun, kıvrıcık ve sürmeli kirpiklerinin** altında gözlerindeki mana seçilemiyordu; fakat yüzünün çizgilerinde zorla gizlenmek isteyen hareketler ve ifadeler vardı. (s.200/21-22)

❖ “Demek beni hala seviyorsun!” suali üzerine o kadar saffetle, o kadar coşkunlukla hatta o kadar haz ve neşve ile akan gözyaşları bulanarak, bozularak, yudum yudum zehir halinde içine döküldü ve keskin kokulu, ateşin renkleri içinde hıçkıran deminki genç birdenbire soğuk **sükuti ve çekingen bir çocuk** haline girdi. (s.206/5)

❖ Bu yamru yumru kalıp içinde ruhum rahatsızdır, yeni şahsiyetim **dar ve biçimsiz bir esvap** gibi beni sıkıyor. (s.207/8-9)

❖ Yalnız gözleriyle konuştu, gittikçe alevi artan bu gözlerde evvela **korkunç ve gayri insani bir ifade** vardı; sonra yavaş yavaş o kadar tatlılaştı, o kadar insanileşti ki, eğilip öpeceğim geldi, alnını okşadım; dedim ki: (s.216/1-2)

2.2.6. Sayı Grubu

Basamak sistemine göre sıralanmış sayı isimleri topluluğudur.

Özellikleri:

a. Gruptaki sayı isimlerinin dizilişi basamak sistemine göredir. Sayılar sondan başa doğru büyür. Küçük sayı sonda bulunur. Sayı isimleri eksiz birleşir. Sayı isimleri ayrı yazılır.

- altmış dört, seksen dokuz, yüz yetmiş beş, beş yüz on iki

b. Kelime grubu hâlindeki sayılar, **sıfat tamlaması veya sayı grubu** kuruluşundadır. Genellikle ana sayılar sıfat tamlaması, ara sayılar sayı grubudur. Vurgu, **sıfat tamlamasında** başta, sayı grubunda sonda bulunur.

- iki yüz, beş bin, otuz milyon (**sıfat tamlaması**)
- on bir, doksan iki, yüz elli dört (sayı grubu)

c. Sayı grubunda milyona kadar iki unsur vardır. Milyonlu sayılar üç, milyarlı sayılar dört unsurludur. Her unsur kendi içinde sayı grubu, **sıfat tamlaması** veya tek kelime olabilir.

- yedi yüz /elli: sayı grubu (yedi/yüz: **sıfat tamlaması**).
- elli dört bin/altı yüz doksan: sayı grubu

(elli dört / bin: sıfat tamlaması, elli / dört: sayı grubu, altı yüz / doksan: sayı grubu, altı /yüz: **sıfat tamlaması**)

- üç milyon / sekiz yüz otuz bin / dokuz yüz: sayı grubu

(üç / milyon: **sıfat tamlaması**, sekiz yüz otuz / bin: **sıfat tamlaması**, sekiz yüz / otuz: sayı grubu, sekiz / yüz: **sıfat tamlaması**, dokuz /yüz: **sıfat tamlaması**)

- beş milyar / yedi yüz milyon / dokuz yüz elli bin / üç yüz on: sayı grubu

(beş / milyar: **sıfat tamlaması**, yedi yüz / milyon: **sıfat tamlaması**, yedi /yüz: **sıfat tamlaması**, dokuz yüz elli / bin: **sıfat tamlaması**, dokuz yüz / elli: sayı grubu, dokuz / yüz: **sıfat tamlaması**, üç yüz / on: sayı grubu, üç /yüz: **sıfat tamlaması**)

ç. Sayı grubu, söz dizimi içinde isim ve **sıfat** görevi yapar.

▪ **Yirmi beşinde** şöhretin zirvesine erişen şair, **elli beşinde** unutulmuştu. CM (isim, isim)

- Yaptığı sarayların adedi ise **kırk iki** idi. YKB (isim)
- Elime **bin iki yüz** kadar bir şey geçti. ÖS
- Düşman, **altmış dört** ceset bırakmış. ÖS (sıfat)
- İki senedir Goça taraflarını alan on altı bin kişilik Türk ordusundan, şimdi bu kalede yadigâr gibi **yüz elli** asker kalmıştı. ÖS (sıfat)
- **Yüz bir** odalı evin

Haşmetli konukları. NFK (sıfat)

d. Grubun vurgusu, küçük sayı ismi üzerindedir.⁶⁰

❖ Vakıa o, **yirmi beş yaşından** beri daima şaşan, tiksinen, ürken ve kaybolmuş bir ömrün hasretinin çeken bir adamdır. (s.12/4)

❖ Bundan **on beş yıl** evveldi, bir gün eline damadının okuduğu kitaplardan biri geçti; kırmızı kaplı ve üstünün yazıları beyaz bir kitap... (s.12/16)

❖ O tepede al bayrağın çırpınışları, **yüz bin kişinin** haykırıışları, ateşin söylenişleri, çelik sesleri ve kıvılcımlı dumanlar vardı; bu yokuşta ise birkaç yeşil defne dalından, biraz su şırıltısından ve melul bir ıssızlıktan başka ne vardı? (s.153/14)

❖ Hakkı Celis **on iki saat** zarfında **on iki senelik** bir hayat tecrübesi yapmış gibiydi. (s.191/8)

⁶⁰ L. Karahan (2005), age. s.72-73.

❖ Yirmi, **yirmi beş kişilik** uzun bir sofra baştan aşağı, çiçeklerle donanmıştı. (s.211/3)

2.2.7. Kısaltma Grupları

Kelime grupları ve cümlelerden yıpranma veya kalıplaşma yoluyla ortaya çıkan gruplardır.

Özellikleri:

a. Bu gruplar genellikle isim-fiil, sıfat-fiil veya zarf-fiil gruplarından kısaltmış ve bunların bir kısmı kalıplaşmıştır.

- karnı tok (olan): **sıfat-fiil grubu**
- başı açık (olarak): zarf-fiil grubu
- fikrine müracaat (etmek): isim-fiil grubu
- Seniha, **gözleri yarı kapalı** (olarak), uzun kirpikleri arasından Faik Beyi süzdü. YKK
- Yüzünde peçeye benzeyen, **örümcek ağından daha ince** (olan) bir sis tabakası var. PS
- Rabia fırladı, **dükkânı teftişe** (teftiş etmeye) koyuldu. HEA

b. Kısaltma grupları, iki isim unsurundan meydana gelir. Bu grupta ikinci unsur, genellikle bir nitelik ismidir. İkinci unsuru nitelik ismi olmayan kısaltma grupları da vardır.

- cana /yakın (arkadaş), senden / ayrı (günler)
- el/ele (dolaşmak), başa/baş (gelmek)

c. Kısaltma gruplarının unsurları da kelime grubu olabilir.

- geleneklere / çok bağı (adam) (ikinci unsur: sıfat tamlaması)
- sırt çantası / ağır (öğrenci) (birinci unsur: isim tamlaması)

ç. Bu gruplar, söz dizimi içinde isim, **sıfat** ve zarf görevi yaparlar.

- **Eğlenceye düşkünler**, zamanlarını hep burada geçirir, (isim)
- **Ondan daha heyecanlıya** hiç rastlamadım, (isim)
- Kaç **gözü yaşlıy** teselli etti. (isim)
- Şu **çenesi düşüğe** sen aldırma, (isim)
- Sığmıyor **başı boş** gönlüm şu beton yığınlarına. MÇ (**sıfat**)
- **Dili bir, gönlü bir, imanı bir** insan yığını. YKB (**sıfat**)
- **Akif'i döveceğinden emin** üstüne yürüdü. MŞE (zarf)
- Saatlerdir **kapıya dönük** oturuyordu, (zarf)
- Yemeği **gece yarısına yakın** yerler. ÖS (zarf)

d. Vurgu ikinci unsur üzerinde bulunur.

2.2.7. 1. Kısaltma Gruplarının Yapısı:

a. Unsurlarında çekim eki bulunmayan veya sadece birinci unsurunda iyelik eki bulunan kısaltma grupları (isnat grubu)

▪ baş / açık (olarak), ayak / yalın (olarak), eli_ açık_ (arkadaş),
sohbeti / tatlı (insanlar), canı /tez (çocuk), cebi / dolu (adam),
gözü-/ açık (adam), başı /boş (hayvanlar), eteği /son moda (kadın),
iki düğmesi / kopuk (palto)

- Gurbet akşamlarının **bağrı yanık** yolcusuyum, FNÇ
- **Hortumu kopuk, dişi kırık, bacağı sakat** filler. HEA
- **Yürekleri temiz, alınları ak.**
Duyguları bile haramdan uzak.
Sıcak analar bilirim. YBB

- Bahçenin ötesine berisine dağılan **tepesi sivri, altı geniş**, kısa çamlardan birinin önünde durup anlattı. AH

- Bekir önce anlamadı, **ağız açık** bir süre baktı. El
- uçurum kovuklarında iki büküm **baş aşağı** yatan HEA

b. Birinci unsuru yükleme hâli eki taşıyan kısaltma grupları (yükleme grubu)

- insanı / takdir, memuru / teftiş
- küçük çocukları / af, evi / iyice tamir
- **Yüzü aşkın** insan meydanda toplanmıştı.
- **Seni istikbal** için önce gelmek cihana. FNÇ
- **Burasını tayin**, güçtür. AHT

c. Birinci unsuru yönelme hâli eki taşıyan kısaltma grupları (yönelme grubu)

- oyuna / düşkün (çocuklar), geçmişe / bağlı (insanlar), sözüne /sadık (arkadaş), içe I dönük (çocuk), dile / kolay (işler), güzel sanatlara / meraklı (kız)

- **Mehlika Sultana âşık** yedi genç

Gece şehrin kapısından çıktı. YKB

- Yanında **iki bine yakın** muharibi vardı. ÖS
- **Bizim köşke yakın** bir bakkal dükkânı. HEA
- Adam **sırıklara bağlı** fasulyelerin küçük ürkek çiçeklerini gördü. SÇ
- Tanzimat'tan sonra Türk aydınları **çağdaş medeniyete uygun** yeni bir Türkiye'nin rüyasını görmüşlerdir. MKA

- **Yaşama iradesi bu kadar büyük olan ve bütün varlığının devletin varlığıyla kabil olduğunu çok iyi bilen bir milletin cömertliğine müracaattan utanıyor muyuz?** AHT

ç. Birinci unsuru bulunma hâli eki taşıyan kısaltma grupları (bulunma grubu)

arada / bir, dörtte / üç, solda /sıfır, yükte / hafif, beş günde / bir

- **Arada bir** çocukluğumda çok işittiğim kahkahalarından birini atardı. PS
- Ekmeğin **dörtte birini** yanındakine uzattı.
- **İşinde usta** insanlarla bir arada çalışıyor.
- **İkide bir** avuçlarıma toz doldurarak yüzüne serperdim. RNG

d. Birinci unsuru uzaklaşma hâli eki taşıyan kısaltma grupları (uzaklaşma grubu)

- içten / pazarlıklı (çocuk), kendisinden / emin (adam), benden / gizli (iş), gözden / ırak (dostlar), yandan / çarklı (kahve)
- **Camdan keskin, kıldan ince** kılıcın Bir zehirli kıymık gibi beynimde. NFK
- Evde **çekirgeden bol** bir şey yoktu. ŞK
- İşlenmemiş duygu, hayal ve düşünceye yönelmiş, **estetik endişeden uzak** eserleri edebî eser saymak oldukça güçtür. ST
- **Bin yıldan uzun** bir gecenin bestesidir bu. YKB
- Bir öğle paydosunda **herkesten geç** çıktı sınıftan. ŞK
- **Yatağa yattıktan hemen sonra**, yine o sesi duydum.
- Sakin ve **kendisinden emin** çalışıyor. PS
- Keder, **sevinçten daha derin** görüldüğü için, Fuzulî, **Nedim 'den daha büyük** görünür. YKB
- Taşlık **hatırladığından daha serin, daha, çok daha loştu**. TB
- **En ahlâklı adamdan daha zararsızım**. PS

e. Birinci unsuru vasıta hâli eki taşıyan kısaltma grupları (vasıta grubu)

- seninle / dost (insanlar), bayrakla / süslü (sınıf), sırmayla / işli (cepken), parayla / yüklü (olarak)
- **garip çizgilerle dolu** han duvarları FNÇ
- bahçenin **bülbül sesleri ve serçe cıvıltılarıyla dolu** yeşil derinlikleri AH
- **Bıçakla yaralıları** öteki tarafa taşıdılar.
- **Annesiyle dargın** gitti.

f. Birinci unsuru eşitlik eki taşıyan kısaltma grupları (eşitlik grubu)

- sayıca /fazla (düşman), zekâca / üstün (çocuklar), vücutça / zayıf (insanlar), kendilerince haklı (sebepler)

g. Birinci unsuru uzaklaşma hâli, ikinci unsuru yönelme hâli eki taşıyan kısaltma grupları.

- Kapının yanına oturmuş ve ayaklarını **boydan boya** uzatmıştı. YKK
- Topkapı sarayında bir gün geçiren insan, bu sözün kuvvetini **derinden derine** duyar. YKB
- **Derinden derine** ırmaklar ağılar
Uzaktan uzağa çoban çeşmesi. FNÇ
- Aynalar **baştan başa** تنها. CST

ğ. İkinci unsuru yönelme hâli eki taşıyan kısaltma grupları

- Kokusuyla **baş başa** kaldı çiçek. CST
- Bir nefes olmuşum Fatih 'in ordusunda
Yürüyorum **omuz omuza** sipahilerle. MNK
- Başka bir çerçevedir **gitgide** dünya artık. YKB
- **El ele** tutuşarak yola koyuldular.

h. İkinci unsuru bulunma hâli eki taşıyan kısaltma grupları

- **Silâh elde** yola çıktı.
- Hüseyin Çavuş **kucağında bir tutam çalı çırpı** ile odaya girdi. YKK

NOT: Bunlar dışında da farklı yapılarda kısaltma grupları ile karşılaşyoruz.

- **kendileri için manalı** semboller MKA

- **bana göre güzel** sözler
- **anne gibi şefkatli** bir hanım⁶¹

2.2.8. Aitlik Grubu

Bu grup aitlik ekine dayanan bir kelime grubudur. –ki aitlik eki ile ondan önceki bir kelime ile grubunun yalın hali, genitif ve lokatif hali ile kurulur:

tarihten önceki

yaşlı adamınki örneklerinde olduğu gibi. Son kelimesinin yalın, genitif, veya lokatif hali –ki’yi kabul eden her kelime grubundan aitlik grubu yapılabilir ve bu grup yapıldığı kelime grubuna göre her genişlikte olabilir. Kelime grubu olarak tek başına zamir olan aitlik grubu diğer kelime gruplarında veya cümlede zamir veya sıfat vazifesi görür.⁶²

❖ Onda hiç uyumamış bir adam hali vardı, göz kapakları sarkmış ve **ağzının iki tarafındaki çizgiler** derinleşmişti. (s.22/8)

❖ Mamafih, **Seniha’nın yanındaki genç kızlar** bu şiirlerden pek çok zevk alır gibiydiler. (s.24/3)

❖ “Hangi elinizdi, bakayım, **önümdeki fişlere** dokunan?” (s.27/14)

❖ Bu kadın, ona Avrupa’da sürülen yüksek hayatın bazı safahatına dair hikâyeler anlatır ve **hayalindeki âleme** can verirdi. (s.28/29)

⁶¹ L. Karahan (2005), age. s.79-84.

⁶² M. Ergin (2002), age. s.355-356.

❖ Gerçi, Vefa Hanındaki merhun (rehin edilmiş) hissesinden, **Çemberlitaş'taki satılık arsasından, Kanlıca'daki yalısından,** bir de tekaüt maaşından başka nesi kalmıştı. (s.31/23-24)

❖ Ve şimdi, o da **yanındaki genç kızlar** gibi yürürken Cemil'e asılıyordu; Cemil ise bir eliyle onu belinden tutuyordu. (s.52/7)

❖ **Gözlerinin etrafındaki esmer daire** yanaklarına kadar genişlemişti; ağzında olgun, sulu, serin ve taze bir meyvenin cazibesi vardı. (s.59/8)

❖ Bu nihayetsiz bahçenin bölümlerinde türlü türlü çiçekler fişkırıyor; görmüyor musunuz, **bu bölümler arasındaki yollar** ki dolaşa dolaşa ta ufuklara kadar gidiyor. (s.62/2)

❖ Faik Bey, bir dürü ufak tefek işlerini, müddeti gelmiş borçlarını, Boter'e ısmarladığı kostümünü, **oteldeki yatağını,** isimleri unutulmuş bazı kadın ve erkek simalarını düşünüyordu. (s.62/23)

❖ İnce uzun çehresi her vakitten ziyade solgun ve çizgili, gözleri her vakitten ziyade çukurlaşmış görünüyordu; damadı içeri girer girmez yerinden kalkmak ister gibi bir hareket yaptı ve eliyle **önündeki koltuğu** işaret ederek: (s.73/12)

❖ Eskiden her şeye rağmen, onun yanında bulunmak, onun sesini işitmek, **etrafındaki havayı** teneffüs etmek genç adam için bir büyük ihtiyaçtı. (s.86/16)

❖ Tavır ve hareketlerine heyecanlı bir üslup, sesine ve bakışlarına hissi bir ahenk verebilmek için her gün, her saat şekilden şekle giriyor, adeta kendi kendini **bir bezin üzerindeki resim** gibi silip yapıyor, yapıp siliyordu; Seniha, öteden beri giyinişinde olsun, yaşayışında olsun, herkese benzemekten korkardı. (s.89/27)

❖ Genç adam gittikçe artan bir telaşla **dolabın yan taraflarındaki küçük gözleri** birer birer çekmeye başladı. (s.124/27)

❖ Bununla beraber Seniha, Hakkı Celis üzerindeki nüfuzundan bir şey kaybetmedi; zira, muhayyilesiyle ve muhayyilesi için yaşayan bu genç için **kitaplardaki kızlar, hayattaki kızlardan** daha az canlı ve daha kudretsiz değildir; (s.128/10)

2.2.9. Unvan Grubu

Unvan grubu, iki ad ögesiyle kurulan dil birliğidir. Bu iki ögeden biri şahıs adı, biri de unvan adıdır. Unvan adları; insanların işlerini, mesleklerini veya toplum içindeki durumlarını (meslek, makam, statü) ifade eden adlardır. Bu adlar, bir bakıma insanların toplum içindeki ünleri, şanları, sanlarıdır. Bunlardan başka insanlarla ilgili saygı bildiren veya insanları şu veya bu yönleriyle belirten adlar da unvan adıdır: **bey, beyefendi, hanım, hanımefendi, sultan, binbaşı, çavuş, onbaşı, albay, han, paşa, asteğmen, öğretmen, hoca, dekan, rektör...** vb. İşte bu saydığımız unvan adları ile bir şahıs adı hiçbir çekim eki almadan doğrudan doğruya yan yana gelerek unvan grubunu oluşturur. Şu örnekler unvan grubudur: **Selim Bey, Nazlı Hanım, Yaşar Efendi, Kemalettin Sami Paşa, Şehri Hanım, Bekir Albay, Erol Üsteğmen, Semra Öğretmen, İl-bilge Hatun, İleriş Kağan.** Unvan gruplarında ad ögesi tek kelimelik olabileceği gibi, **sıfat tamlaması** veya birleşik ad durumunda olan özel adlar da olabilir: **General Mustafa Kemal Paşa, Profesör Akar Hoca** gibi.

Teyze, yenge, amca, hala, görümce, dayı, bacanak, dede, nine, gelin, abla, elti, kardeş gibi akrabalık adlarıyla insan adlarının meydana getirdiği kelime grupları da unvan grubudur: **Ali amca, Lütfi dayı, Müberra teyze, Veli enişte, Asiye hala, Nilay kardeş, Naime nine, Berna abla, Hesna ana, Fatma gelin...** gibi.

Unvan ve akrabalık adlarının şahıs adlarının başına geldiği de olur. Bu durumda ya birleşik ad veya **sıfat tamlaması** meydana gelir. Hangi grup kelime çeşidi olduğu

grubun vurgusundan anlaşılır. Eğer vurgu, şahıs adı üstünde ise grup birleşik kelimedir; unvan ögesinde ise, grup sıfat tamlamasıdır. Unvan bildiren kelime birleşik adlarda özel ad durumunda; sıfat tamlamasında ise sıfat özelliğindedir. Bu fark, grubun vurgusu dışında grubun yer aldığı cümleden de anlaşılır.

birleşik özel ad

sıfat tamlaması

Profesör Muharrem ERGİN

profesör Muharrem ERGİN

Üsteğmen Erol

üsteğmen Erol

Doktor Mustafa

doktor Mustafa

Dayı Bekir

dayı Bekir⁶³

2.2.10. KURULUŞ ŞEKİLLERİ BAKIMINDAN SIFAT TAMLAMALARI

2.2.10.1. Basit Yapılı Sıfat Tamlamaları:

Bir isim unsurunun, bir veya birden çok bir sıfat unsuruyla nitelenmesinden ibarettir. Birden çok sıfatla niteleniyorsa, sıfatların hepsi sıfat topluluğu adını alır:

Bahçedeki yaşlanmış heybetli çınar ağacı...

Sıfat-1 Sıfat-2 Sıfat-3 (İsim)

Niteleyen (Sıfat Topluluğu) Nitelenen

Öteki alelade dostluklar...

Sıfat-1 Sıfat-2 İsim

Sıfat Topluluğu Nitelenen (İsim)

2.2.10.2. Zincirleme Sıfat Tamlamaları:

Sıfat unsuru, ayrıca kendi içinde bir sıfat tamlamasından ibaret ise, bu sıfat tamlamalarına zincirleme sıfat tamlaması denir:

⁶³ O. Göker (2001), age. s.36-38.

Sarı saçlı çocuk.

Üç ayaklı masa.

Sıfat isim I

Sıfat İsim I

Nitlyn.(Sıf.T.) Nitelenen Nitlyn.(Sıf.T.) Nitelenen

Kapısı yıllardır kapalı olan evdeki esrar.

Yüklnn Zarf Tüm. Yükleyen I I

Niteleyen(Sıfat-fiil Grubu) Nitlhen. I

Sıfat Tamlaması I

Niteleyen (Aitlik Grubu) Nitelenen

❖ Büyük Hanım'ın yetiştirmesi ne kadar hizmetçi varsa hepsine yol verdi, evin içini Beyoğlu'ndan gelmiş **beyaz önlüklü başı topuzlu hizmetçilerle** doldurdu ve bütün bunların idaresini, çocuklarına mürebbiyelik eden Lehistanlı bir kadına verdi. (s.14/13)

❖ İhtiyar adam, kürküne bürünmüş, elinde **kalın ciltli bir kitap**, bir odadan öbür odaya geçiyordu. (s.17/23)

❖ Seniha, şikârını (avını) bekleyen bir tazı gibi, Naim Efendi'nin üzerine atıldı ve kamçısıyla **kalın ciltli kitabın** üstüne birkaç kuvvetli darbe indirerek: (s.17/26)

❖ Fakat **otuz yaşında bir gencin** hayatını sürüyor. (s.18/14)

❖ Fakat ne yazık ki, o **zayıf kalpli bir büyükbaba** idi. (s.18/25)

❖ Fakat Faik Bey, yine **yirmi yaşında bir delikanlı**ydı ve yine böyle Cemil'in samimi dostu sıfatıyla konağın içinde dolaşırdı, çocukların yatak odalarına girer, çıkardı; bunun içindir ki, Faik bu sefer de Seniha'nın penyuvarından sıyrılarak yatağa atlarken ta kalçalarına kadar açılan biçimli bacaklarına, ortası derin bir hatla ayrılmış sırtına ve omuz başlarının fildişi rengindeki yuvarlaklarına dikkat bile etmedi; lenfavi (soğuk kanlı), lakayt bir tavırla tuvalet masasının önüne yaklaştı. (s.21/13)

- ❖ Zira, Selma Hanımefendi, **pek ziyade tok sözlü bir kadındır.** (s.32/14)
- ❖ Yalnız **bu yeşil gözlü, beyaz çocuk** tombul bacakları üstünde odadan odaya koşmaya başladığı günden beridir ki sabık Evkaf Nazırının günde hiç olmazsa birkaç kere kıskıs güldüğü duyulurdu. (s.36/32)
- ❖ Biçare ihtiyar, ömrü boyunca **bu kadar acılı bu kadar heyecan verici bir manzara** görmemişti. (s.41/6)
- ❖ Kıyafeti yüzünden daha az şatafatsız değildi; **türlü renkte ipekler** içinde tıpkı “egzotik” rollere çıkmış bir opera aktrisine benziyordu. (s.48/15)
- ❖ Halasıyle mükâlemelerinin (konuşmalarının) ertesi günü, İstanbul’a döndü ve çarçabuk bir arabaya bindi, doğru Belkıs Hanımın evine gitti, üç ay evvel **zengin bir ihtiyar mebusla** evlenen bu genç kadın, evinde can sıkıntısından çatlıyordu. (s.49/13)
- ❖ Seniha’ya yaklaştı, **gayet ölçüsüz bir sesle** ve bir çırpıda, dedi ki: (s.52/27)
- ❖ Seniha, **yarı şaka, yarı ciddi bir tavırla:** (s.54/18)
- ❖ Zira Faik Bey, **pek çapkın bir delikanlı** ve Seniha, **pek şuh bir genç kızdı.** (s.67/12)
- ❖ Servet Bey, **geniş satrançlı robdöşambrı** ile kayınpederinin odasına girdi: (s.73/1)
- ❖ Arkasında beyaz pikeden iki sıra iri, **sedef düğmeli, pamuksuz bir uzun hırka,** başında aynı pikeden bir takke vardı. (s.73/8)

❖ İki pencere arasında bir büyük tablo, Naim Efendi'nin perdelerini yuvarlak Mahmudiye fesiyle, **yeşil kaplı bir samur kürk** içinde gösteriyordu. (s.76/22)

❖ Üçte bir hissesinin bu **donuk renkli, kirli binanın** hangi tarafına isabet ettiğini de bilmiyordu. (s.82/19)

❖ Fındık cesametinde (büyüklüğünde), küçücük bir altın kutu, **üstü işlemeli mini mini ipekli bir kese**, hiyeroglif işaretlerle oymalı bir madalyon, sapı fildişinden küçük parmak uzunluğunda bir hançer, Faik Beyin Seniha'yı sevmeye başladığı günden beri daima üzerinde taşımaya mecbur olduğu büyümlü eşyadan dı; bunların her biri Seniha'nın vücudundan esrarlı bir şey saklamaktadır. (s.88/14)

❖ Seniha, kalbinin bu **bir günlük imtihanından** epeyce değişmiş çıktı. (s.94/22)

❖ Madam Kronski bu mukaddmeden sonra, **gayet samimi bir hasbıhal sesiyle**, bir senelik macerayı baştan nihayete kadar hikâye etti. (s.100/14)

❖ **Pek rint, hoş, cana yakın neşeli bir kadın** olmaktan başka dikkati çekici hiçbir hali yoktu. (s.120/2-3)

❖ O solgun benizli, uzun saçlı genç kimdi ki, kâh bir koruda, mehtaplı bir saatte, kâh bir odada bir öğle zamanı **yeşil gözlü bir kıza** bakıp içine çeker ve birtakım tatlı hayalâta daldı. (s.148/23)

❖ Bu genç askerin topukları demir çivili çarıklerle tırmanmaya hazırlandığı sarp, yüksek ve tehlikeli tepenin yanında, **bu solgun benizli çocuğun** çıkmak istediği serin ve gölgeli yokuş ne adi bir yerdi! (s.153/12)

❖ “Bu salon, bu süsleri, bu şaşaaası ve etrafında kölelerle dolaşan bu kadın bütün bu cazibesi, bütün bu zarafeti ile benimdir, benim malımdır!” diyen o adamdan, **o şüpheli aile dostundan** hiç bahsetmiyordu. (s.172/14-15)

❖ Genç adam, millet denilince Naim Efendiler gibi müstehaselerle(fosillerle) Senihsalar ve Faik Beyler tarzında **sefil iştahlı yaşarları** hatırlıyordu. (s.174/18)

❖ “Hayır! Hayır! Millet denilen şey Naim Efendi gibi müstehaselerle(fosillerle), Senihsalar ve Faik Beyler gibi **sefil iştahlı insanlardan** mürekkep bir varlık değildi. (s.175/3)

❖ Son devrelerin ortaya çıkardığı cüceler, birtakım dolaşık yollardan sürüne sürüne bu membalara doğru gidiyorlar ve bize, oradan kâh bir tas, kâh bir avuç, kâh **bir katre su** getiriyorlar. (s.180/12)

❖ Locaların birinde, kıyafetlerinden dışarlıklı veya harp zengini olduğu anlaşılan iki şişman adam yanlarında saçları ve suratları boyalı **yarı çıplak kadınlarla** mütemadiyen şampanya içiyorlar, meyve yiyorlar ve mütemadiyen sırtarak birbirlerine bakıyorlardı. (s.185/3)

❖ **O kızıl saçlı kız**, bir ateşin önünde duran bir cadı gibi, beni yerden yere, çukurdan çukura sürüklenir gördükçe otuz iki dişini birden gösteren bir gülüşle gülüyor ve memnuniyet mesamelerinden fişkırıyordu. (s.187/26)

❖ İçeriye atılan ilk adımda göze tesadüf eden manzara kırık dökük, yırtık pırtık birtakım eşya yığınları, buruna çarpan koku bir nevi toz ve küf kokusuydu; kımıldamaktan ve söz etmekten bıkmış yarı derviş, **yarı meczup kıyafetli bir uşak** arkasından ve bu eşya yığınları arasından iç avluyu geçip de harem dairesine varıldı mı insanı istila eden hüzün daha ziyade artıyordu. (s.196/1)

❖ Nuriye ve Neyyire Hanımlar ise, bu hadiseden dünyanın **en hayali romanlarını** yapıyorlardı. (s.198/6)

❖ Hakkı Celis’le Faik Bey, Doğruyol’da böyle konuşarak yürürken, birdenbire ta yanlarından **lastik tekerlekli bir arabada** Seniha geçiverdi. (s.199/21)

Not: Bir sıfat tamlamasında, nitelenen unsur (isim unsuru) bir isim tamlamasından ibaret ise;

1. Nitelenen unsurun belirtisiz isim tamlaması olması halinde; niteleme olayı, bu tamlamayı bir bütün olarak kapsar. Fakat isim tamlamalarında belirtilen, (asıl) unsur ikinci unsur (tamlanan) olduğu için, niteleme olayı doğrudan doğruya onunla ilgilidir.

Bozuk çamaşır makinesi.

I Tamlayan Tamlanan

I Belirtisiz İsim Tam.

Sıfat İsim

(Bozuk olan çamaşır değil, çamaşır makinasıdır!)

Ekilmiş buğday tarlası.

I Tamlvn. Tamlnn.

I B.siz İsim Tam.

Sıfat İsim

(Ekilmiş olan buğday değil, buğday tarlasıdır!)

Çarpıtılmış gazete haberi.

I Tamlayan Tamlanan

I B.siz İsim Tamlaması

Sıfat İsim

(Çarpıtılan şey, gazete değil, gazete haberidir!)

Derin öğle uykusu.

I Tmlvn. Tmlnn.

I B.siz İs.Tam.

Sıfat İsim

(Derin olan, öğle değil, öğle uykusudur)

Asfaltlar üzerinde biriken toz toprak kokuları...

Yer Tamlayıcısı Yükleyen Tamlayan Tamlanan

Niteleyen (Sıfat-fiil Grubu) Nitelenen (B.siz İs. Tam.)

(...biriken, toz toprak değil, toz, toprak kokularıdır!)

Türkiye Büyük Millet Meclisi.

I I Tmlyn. tmlnn.

I I B .siz İsim Tam.

I Sıfat isim

I Sıfat Tamlaması

Tamlayan Tamlanan

Belirtisiz İsim Tamlaması

(Belirtilmek istenen büyüklük, milletle ilgili değil, millet meclisi ile ilgilidir!)

Şayet, sıfat unsuru doğrudan doğruya bir belirtisiz isim tamlamasının birinci unsurunu (tamlayanını) niteliyorsa; meydana gelen söz sıfat tamlaması değil, **tamlayanı sıfat tamlamasından ibaret olan** bir belirtisiz isim tamlamasıdır:

Yıllanmış çınar gölgesi.

Sıfat İsim I

Sıfat tamlaması I

Tamlayan Tamlanan

Belirtisiz İsim Tam.

Kızarmış ekmek kokusu.

Sıfat İsim I

Sıfat tamlaması I

Tamlayan Tamlanan

Belirtisiz İsim Tam.

Önemli: Niteleneni (isim unsuru) belirtisiz isim tamlamasından ibaret olan sıfat tamlamalarında; vurgulamak veya nitelemenin isim tamlamasının ikinci unsuruyla tamlananıyla) ilgili olduğunu belirtmek maksadıyla da olsa, sıfat unsurunun, iki isim unsuru arasında kullanılması yanlıştır. Bu hata, Türkçe' nin işleyişini iyi bilmemekten kaynaklanmaktadır. Bazı basın ve yayın organlarında gittikçe yaygınlık kazanan bu gibi kullanışlardan kaçınmak gerekmektedir. Şu örnek, böylesi yanlışlardan biridir:

Sağlık (eski) Bakanı.

Tamlyn. Sıfat Tamlanan. = Bu kullanışta, sıfat unsuru iki isim unsurunun arasında yer almakta; böylelikle belirtisiz isim tamlamasından ibaret olan "Sağlık Bakanı" birleşik ismindeki bütünlük zedelenmektedir.

2. Bir sıfat tamlamasında, eğer isim unsuru belirtili isim tamlamasından ibaret ise; niteleme işi birinci isim unsuruyla (tamlayanla) ilgilidir:

O, gül yapraklarını andıran dudakların köşesindeki gölge...

Belirtili Nesne ____ Yükleyen I I

Niteleyen (Sıfat-fiil Grubu) ____ Nitelenen I

Sıfat Tamlaması I

Tamlayan Tamlanan

Belirtili İsim Tamlaması

2.2.10.3. Yargı Nitelemesi (Epitet) :

Bazen, bir varlıkla ilgili niteleme olayı, gizli bir yargıya dönüşebilir. Bu olayın, iki şekilde cereyan ettiğini görmekteyiz:

2.2.10.3.1.Unvan belirterek niteleme: Nitelenen isim önce, niteleyen sıfat unsuru sonra kullanılır; niteleme olayı ünvan belirtme şeklinde gerçekleşir:

Hava yağmurlu. Su soğuk. Çocuk hasta...

Henüz güneş gören dorukları parıl parıl, ateş ateş; erimiş maden ışığı gibi...

Nitelenen (İsim) <— Niteleyen (Sıfat Topluluğu)

İnce yüzü, bir pan gibi sivri ve aydınlık, manzaraya ve ufka uzanmış, ne bahçedeki gölge-ışık oyunlarını, ne çimenin tatlı yeşilini, ne ağaçların tepelerindeki yumuşak ışığı kaçırdı.

(A.H.Tanpınar: Yaşadığım Gibi)

ince yüzü bir pan gibi, sivri ve aydınlık...

Nitlen.(isim) <— Niteleyen (Sıfat Topluluğu)

Not: Unvan ve isnat grupları da, bu niteleme şekline giren söz yapılarıdır.

İsnat şeklinde niteleme:

Eli açık(tır). Bağrı yanık(tır).

İsim Sıfat İsim Sıfat

Unvan şeklinde niteleme:

Handan Öğretmen. Osman Çavuş.

İsim Sıfat İsim Sıfat

2.2.10.3.2. Yan cümle ile Niteleme: Bazen isimden önce gelen ve o ismi niteleyen bir sıfat-fiil grubu (yan cümle), niteleme görevini aşmakta, nitelediği ismin ait olduğu cümledeki yüklemenin dışında, ayrı bir yükleme görevi taşımaktadır:

Ama **ne vezin, ne de kafiye**den ibaret olmayan şiir, vezinsizlik ve kafiyesizlikten ibaret değildir.

(S.Kemal Yetkin)

Yukarıdaki cümlede yer alan "ne vezin, ne de kafiye"den ibaret olmayan" sözü, anlamca ön plana çıkarılarak, bağımsız bir cümle gibi kullanılmıştır: "Şiir vezin ve kafiye"den ibaret değildir, ama vezinsizlik ve kafiyesizlikten de ibaret değildir.."64

2.2.11. BİRDEN FAZLA SIFATLA MEYDANA GETİRİLMİŞ SIFAT TAMLAMALARI

2.2.11.1. Sıfat + Sıfat Tamlaması

❖ Zamanlar artık eski zamanlar değil, iki sene içinde **pek çok adetler** değişti. (s.9/2)

❖ Babasından kalmış bir serveti gençliğinden beri **oldukça büyük bir ihtimamla** idare ve muhafaza ediyor.(s.9 / 8)

❖ Göğüs üstünde bir yağ lekesi, **bir kaba söz, mübalatasız bir hareket**, onu müsavi derecede kederlendiren şeylerdendir; fakat pek içli, **pek nazik bir adam** olduğu için kederlendiğinin kimse farkına varmazdı. (s.10 / 17)

⁶⁴ S. Güneş (1997), **Türk Dili Bilgisi**, D.E.Ü. Rektörlük Matbaası, İzmir, age. s.347-351.

❖ Bu kıyafet dünyaya yeni bir insan tipi çıkardı ve Türkler bu kıyafet içinde ilk defa olarak vahşi Asya ile haşin Avrupa'nın arasında gayet hususi **yeni bir millet** gibi göründü. (s.10 /26)

❖ Sonra redingot devri geldi ve redingotu içinden yarı uşak, yarı kapıkulu, riyakâr, **adi bir nesil** türedi. (s.11 /15)

❖ Zira, bu beyaz pantolonlu, beyaz yelekli ve lüstrin kaloşlu Türkler, **ince bir halattan** ibaret endamları ile biraz evvelki boğum boğum adamlara hiç benzemiyorlardı. (s.11 /1)

❖ Fakat **öyle bir zamanda** yaşadı ki, bunların hepsi yasaktı; olmasa bile, eski devrin meclislerini, sohbetlerini, ziyafetlerini, misafirlerini bulmak ne mümkündü? (s.12 /10)

❖ Biçare adam, kızı evlendiği günden beri, aşağı yukarı yirmi senedir, her gün **bir eski itiyada** veda etmekten ve her gün **yeni bir mecburiyete** katlanmaktan başka bir şey yapmıyor. (s.13/8-9)

❖ Zira, **bu ihtiyar kadın** ölünceye kadar, evinin içinde hakim ve amir kaldı. (s.13/15)

❖ Naim Efendi'nin haremî Nefise Hanımefendi'nin bu nizamı eski usul ile töreler arasında muhafaza ve idare etmek için dışarıda **bir ihtiyar uşaktan**, içeride **geçkin bir kalfadan** başka icraî (yapma, yerine getirme) vasıtası olmadığı halde, evin her şeyi yine yolunda giderdi; zira her yeni gelen hizmetçiye birkaç gün içinde istediği terbiyeyi vermek bu kadına has fevkaladeliklerdendi. (s.13/24)

❖ Alafranga hayat namına sabahdan akşama kadar bin türlü garabet yapan bu adam, Büyük Hanım'ın vefatını müteakip, evi kendi heveslerine göre esasından

değiştirmeye kalktı; ne kadar eski eşya varsa hepsini tavan aralarına ve mahzenlere attırdı, her odayı Avrupa'dan gelmiş mobilya kataloglarına göre **ayrı bir üslupta ayrı bir renkte** Pisaltıye döşetti. (s.14/10)

❖ Aldığı terbiye ile yaşadığı muhit birbirinin aksi olan her insan gibi Servet Bey de **daimi bir ihtilaç** (çarpıntı, çırpınma), **daimi bir isyan** içinde yaşar. (s.14/20-21)

❖ İşte, Cemil için sayfiye hayatı, **bütün bu mahzurlar** yüzünden katlanılmaz bir angarya haline girmiştir. (s.15/32)

❖ Tam Beyoğlu hayatının uyanmaya başladığı bir saatte, Karaköy köprüsünden koşarak vapura yetişmek, vapuru kaçırınca veya kaçırmak isteyince eve karşı vaziyetini düzeltmek, gece kaçamaklarına **makul bir sebep** göstermek içim maddi ve manevi birçok zahmetlere girmek onu son derece rahatsız eden işlerdendi. (s.16/3)

❖ Biraderinin küçük sırlarına pek yakından vakıf olan Seniha ise, babası böyle söylerken **çapkın bir tebessüm** ile bıyık altından gülerdi; zaten bu **alaycı genç kız** için etrafındakilerin hangi hareketi ve hangi sözü gülünç değildir! (s.16/21-22)

❖ Seniha, yağmurlu bir kış günü, elinde tuttuğu **bir küçük kamçıyı** sağa sola sallayarak, kapılara, duvarlara ve eşyaya vurarak, gayet sıkıntılı bir tavırla evin içinde dolaşıyor, bir aşağı iniyor, bir yukarı çıkıyor, adeta duvarlar arasında dar bir kafese hapsedilmiş büyük bir kuş gibi çırpınıp duruyordu. (s.17/17)

❖ Bu Lehli kadın zannederim ki, bunlara **yanlış bir terbiye** verdi. (s.18/11)

❖ Ne kıza, ne oğlana ağzımı açıp bir kelime söylemiyorum; maazallah, bana karşı da bir itaatsizlik ederler, **bir ters cevap** verirler diye korkuyorum... (s.18/21)

❖ Damadı Servet Bey, **sinirli bir hareketle** sözünün kesti: (s.19/7)

❖ Naim Efendi, son cümledeki **bu vahşi imayı** hissetti. (s.19/26)

❖ Avrupa'nın **bütün kibar kadınları** gibi o günleri giyinir; kuşanır ve tam saat beşte konağın büyük salonunda kendisinde nadir görülen bir hanımefendi vakarıyla ziyaretçilerini beklerdi. (s.20/1)

❖ Bunların bazısı, mürebbiyesi Madam Kronski vasıtasıyla tanıdığı birkaç Beyoğlu madam ve matmazelleri; diğerleri çocukluk arkadaşlarından genç kızlar ve aile dostu genç kadınlardı; bunlar arasında, biraderi Cemil'in arkadaşlarından **bazı genç adamlarda** bulunurdu. (s.20/9)

❖ Seniha, **sunî bir huysuzlukla** mırıldanarak yataktan indi, arkasına bir penyuvar aldı, kapıyı açtı ve **şımarık bir tebessümle**; (s.21/3-4)

❖ Fakat Faik Bey, yine yirmi yaşında bir delikanlıydı ve yine böyle Cemil'in samimi dostu sıfatıyla konağın içinde dolaşırdı, çocukların yatak odalarına girer, çıkardı; bunun içindir ki, Faik bu sefer de Seniha'nın penyuvardan sıyrılarak yatağa atlarken ta kalçalarına kadar açılan biçimli bacaklarına, ortası derin bir hatla ayrılmış sırtına ve omuz başlarının fildişi rengindeki yuvarlaklarına dikkat bile etmedi; lenfavi (soğuk kanlı), **lakayit bir tavırla** tuvalet masasının önüne yaklaştı. (s.21/20)

❖ Uzun bir müddet aynada kendine baktı, sonra bir tırnak takımı içinden **ince bir törpü** aldı, şezlonga uzandı ve tırnaklarını yontmaya başladı. (s.21/22)

❖ Fakat gözlerinin yorgun ve aynı zamanda **hummalı bir bakışı** vardı. (s.21/26)

❖ Naim Efendi, Kasımpaşa – Faik Bey'in babası – ile pek eski ve pek samimi ahabap olmakla beraber, oğluna, birçok sevimsiz ve serbest hareketleri bir yana, asıl **bu kötü huyu** için hiç tahammül edemezdi. (s.22/25)

❖ Seniha, salonun diğerk bir köşesinde arkadaşlarından **iki genç kızla** biraderinin dostlarından **iki genç adam** ve yeni evlenmiş bir hanımdan bileşik bir grup ortasında büyük halasının torunu Hakkı Celis'in kendisine okuduğı şiirleri dinler görünüyordu. (s.23/15-16)

❖ “Belkıs, kendine gel, çaldığımız bir bar havası idi;” diyerek güldü ve salonun bir tarafında pokerciler grubunu, diğerk köşesinde **o genç kızlarla** küçük Celis'i görür görmez derin bir can sıkıntısıyla tekrar piyanosuna döndü: (s.24/30)

❖ Cemil, gayet **gevrek bir kahkaha** ile gülüyor: (s.26/6)

❖ Seniha, şimdi **munis bir kedi** gibi Hakkı Celis'e sokuluyor, bir kolunu genç adamın ensesinden geçirip, dizlerinin üstüne oturuyor, diğerk eliyle çenesini okşuyordu. (s.26/24)

❖ Faik Bey, **geniş bir kahkaha** ile cevap verdi: (s.27/23)

❖ Onlar, Faik Bey daha söze başlamadan kırıtıp gülüşmeye koyuldular; zira biliyorlardı ki **bu genç adam**, tuhaf ve şakacıdır. (s.27/26)

❖ Faik Bey biraz da onların yanında kaldı, sonra piyanoya yaklaşarak, ayak üstünde **yarım bir hava** çaldı. (s.27/30)

❖ Daha sonra birden **mihanikî bir hareketle** salondakilere döndü. (s.27/31)

❖ Seniha alaca karanlıkla dolan salonda bir müddet yalnız kaldı, alaca karanlıkta, **bu genç kız**, bembeyaz görünüyordu. (s.28/9)

❖ Bütün gece **bu koca evin** içinde yapayalnız ne yapacaktı? (s.28/15)

- ❖ Madam Kronski **şeytani bir tebessümle** gülerdi: (s.29/8)
- ❖ Gerçi, Nis'te, Kontes bilmem kimin, parmağındaki zümrüt yüzük de **efsanevi bir kıymeti** haizdi. (s.29/15)
- ❖ Naim Efendi'nin hemşiresi Selma Hanımefendi Çemberlitaş civarında **büyük bir konakta** oturur. (s.32/2)
- ❖ Nitekim torunu ile o garip konuşmaların ertesi günü, derin hasbıhal ihtiyacıyla hemşiresine koşan Naim Efendi, Selma Hanım tarafından o kadar **sert bir muameleye** maruz kaldı, o kadar sarsıldı ve tartaklandı ki, adeta kendini tutmasa konağa dönerken arabasının içinde hıçkırarak ağlayacaktı. (s.32/19)
- ❖ Siz ki, o kadar ince fikirli arif, zarif, kılı kırk yarar bir adamsınız, doğrusu ya, bazı günler size bir sihir ettiklerine inanacağım geliyor, çünkü, sizin tarafınızdan bu derece vurdumduymazlığa **başka bir mana** veremiyorum! (s.33/24)
- ❖ Selma Hanım, **büyük bir hayretle** biraderinin yüzüne baktı: (s.34/17)
- ❖ Hakkı Celis, birdenbire yorgun olduğunu hissetti; kan ter içindeydi ve kalbinde **nihayetsiz bir azap** vardı. (s.38/5)
- ❖ Sesi ve nefesi dişlerinin arasına sıkışmış, **uzun, parlak tırnakları** birer ince hançer uçları halinde avucunun etine saplanmıştı. (s.41/10)
- ❖ Naim Efendi, **mutaassıp bir adam** değildi; harem ve selamlık usullerinden çoktan vazgeçmişti. (s.42/27)
- ❖ Fakat, **bazı yeni âdetleri** sadece güzel ve hoş bulmuyordu. (s.42/30)

❖ Herkesin önünde Seniha'nın ta gözleri içine bakışları, yanına yaklaştığı zaman dizleri ile dizine bir temas edişleri, yalnız kaldıkları vakit derin derin susuşları vardı ki, genç kıza o zamana kadar hiç tanımadığı **tatlı bir korku** verirdi. (s.44/29)

❖ Zira, Seniha'ya karşı düşkünlüğü **geçici bir hevesten** ibaretti. (s.45/19)

❖ Bunun içindir ki, o da ara sıra Faik Bey gibi, **zengin bir izdivaç** hulyasına kapılıyor ve fakat aynı hulyayı başkalarına bir ayıp şeklinde göstermekten de vazgeçemiyordu. (s.46/6)

❖ Çamların altında, yollarda **sessiz bir kalabalık** vardı. (s.50/28)

❖ “Ah, ne **sevdavi(sevda dolu) bir gece**, ne **sevdavi bir gece!**..” (s.51/26)

❖ Belkıs, beyaz dişlerinin dizisini ta uçlarına kadar gösteren **geniş bir tebessümle** gülerek soruyordu: (s.56/17)

❖ Bugün içimde çok gam var; **birtakım mağmum endişeler**, birtakım matemli ilahiler bilip söylemek isterdim. (s.58/3)

❖ Belkıs Hanım'ın yattığı yerden onu çağırışı, Seniha'nın ona, “Gitmeyeceksiniz” deyişi, Faik Bey'e, birdenbire, iki dişi arasında paylaşılamayan bir erkeğin nüfuzunu verdi ve o andan itibaren **bu genç adam**, Ada'da eğlenen **bu küçük grubun** yegâne ağırlık merkezi oldu. (s.60/8-9)

❖ Hatta yüzüne ve gözlerine bile **yeni bir mâna, yeni bir ifade** geldi. (s.66/14)

❖ Seniha, bazen de sarhoş gibi görünüyordu; bakışlarını **sert bir süzgünlük** ve yürüyüşüne, oturuşuna, kalkışına **latif bir perişanlık** geldi; rüzgârda kımıldayan dallar gibiydi. (s.66/29-30)

- ❖ Seniha, Faik Bey'in bu ani iptilasından **nihayetsiz bir gurur** duydu. (s.68/16)
- ❖ Seniha, Ada'nın sevdavî gölgelerinde, Faik Bey'in yanı başında **yabani bir kedi** gibi dolaştı ve aylardan beri kâh yatağının içinde, kâh tuvalet masasının başında bilediği tırnaklarını nefret ve gayza yakın bir hızla batırmak istediği etin en yumuşak tarafını, en gafil anını yoklamakla meşgul oldu. (s.69/1)
- ❖ Yemekten sonra, yumuşak ve geniş kanepelerdeki gevşek gevşek uzanılan, tembel tembel konuşulan veyahut **dalgın bir tavır**la ekarte ve piket partileri yapılan ılık gölgeli saatler geliyordu. (s.70/21)
- ❖ Seniha ile Faik Bey arasındaki macera da bu mevsim sonunun **en nadir, en tatlı meyvelerinden** biri olmak istidadını gösteriyordu. (s.71/26)
- ❖ Bunun içindir ki, az zaman içinde Seniha ile Faik Bey arasındaki **bu ateşli samimiyet** İstanbul'un bu iki büyük ailesine ait bir namus ve haysiyet davası halini aldı ve evvela Ada'nın Türk muhitinde başlayıp İstanbul'un **bütün büyük evlerine** sirayet ederek kadın, erkek, genç ve ihtiyar herkesin başka türlü işgal eden hummalı bir dedikodu mevzuu olmaya başladı. (s.71/33), (s.72/3)
- ❖ **İnce uzun çehresi** her vakitten ziyade solgun ve çizgili, gözleri her vakitten ziyade çukurlaşmış görünüyordu; damadı içeri girer girmez yerinden kalkmak ister gibi bir hareket yaptı ve eliyle önündeki koltuğu işaret ederek: (s.73/9)
- ❖ Ben de sizin gibi, **çirkin bir dedikodudan** ibaret... (s.75/10)
- ❖ İki pencere arasında **bir büyük tablo**, Naim Efendi'nin perdelerini yuvarlak Mahmudiye fesiyle, yeşil kaplı bir samur kürk içinde gösteriyordu. (s.76/21)

❖ Nitekim Servet Bey’le **bu feci muhaverenin** ertesi günü, akşamüzeri, Seniha Madam Kronski’nin refakatinde konağa döner dönmez, büyük pederi tarafından öyle bir şefkat ve iştihak tıyanıyla (özlem coşkunluğuyla) karşılandı, saatlerce o kadar okşandı, o kadar nazlandırıldı ki, kendini adeta ilk çocukluk devrine avdet etmiş zannetti. (s.77/30)

❖ **Eski, sessiz konağın** içinde **genç bir ceylan** gibi, o odadan bu odaya, bu odadan odaya koşup duruyordu. (s.78/5)

❖ Naim Efendi, meselenin Seniha’ya ait bir şey olmadığını hisseder etmez **geniş bir nefes** aldı ve güya Ragıp Efendi, ona bir müjde getiriyormuş gibi **beşuş (gülen) bir çehreyle**: (s.81/23-24)

❖ Esasen bu müşterek temellükün (sahip olmanın) mânası, onun beyinde öteden beri müphem, **mecazi bir mefkum** mahiyetindedir. (s.82/22)

❖ Affınızı rica ederim, dize **acı bir söz** söyleyeceğim: (s.83/10)

❖ Benzine **bir tatlı solukluk**, gözlerine **bir derin bakış** ve başına **acayip bir dalgınlık** geldi. (s.86/4-5)

❖ Eskiden her şeye rağmen, onun yanında bulunmak, onun sesini işitmek, etrafındaki havayı teneffüs etmek genç adam için **bir büyük ihtiyaçtı**. (s.86/17)

❖ Fakat, için için **bir gizli endişe** ile meşgul ve dalgın gözüküyordu ve işte asıl bu halidir ki Hakkı Celis nazarında Seniha’yı yabancılaştırıyordu. (s.87/12)

❖ Ve genç adamın **saf, taze kalbinde** ilk defa olarak, muhabbetin balına nefretin zehri karışıyordu. (s.87/24)

❖ Tavır ve hareketlerine **heyecanlı bir üslup**, sesine ve bakışlarına **hissi bir ahenk** verebilmek için her gün, her saat şekilden şekle giriyor, adeta kendi kendini bir bezin üzerindeki resim gibi silip yapıyor, yapıp siliyordu; Seniha, öteden beri giyinişinde olsun, yaşayışında olsun, herkese benzemekten korkardı. (s.89/25-26)

❖ Bu dünyada güzellik bir hayal, sezgi bir efsane, asalet ve zarafet, insanın üstünde **hafif bir cilaydı**. (s.93/29)

❖ Sözlerinde o kadar **tabîî bir heyecan**, bakışlarında o kadar **okşayıcı bir ateş** var ki, doğrudan doğruya insanın ruhuna giriyor ve ne tabîlik, ne sadelik, ne kolaylık !.. (s.95/23-24)

❖ Servet Bey; onu birkaç aydan beri biriken aylıklarını istemeye geliyor sandı ve **fuzuli bir nezaketle** kadına yer gösterdi. (s.99/9)

❖ “Hayır, hayır, yemin ederim ki ilk defa işitiyoruz, bize pek **yeni bir şeyden** bahsediyorsunuz, madam...” dedi. (s.100/1)

❖ Bunu müteakip, **derin bir sükûna** daldı ve o gece, sabaha kadar neler çektiğini kimseler bilmedi. (s.101/28)

❖ “**Fena bir rüzgâr**, çok fena bir rüzgâr!” dedi. (s.103/6)

❖ Bütün terbiye, ahlak eksikliklerini **birtakım babayani tavırlarla** örtmeye çalışır, en fena şeyleri hoş görür ve iyilere karşı birden kıvrılırdı. (s.103/23)

❖ Naim Efendi, **ümitsiz bir tavırla**: (s.105/26)

❖ Vakıa, **havai bir genç** gibi görünür ama, için için pek tedbirli, pek hesabidir. (s.106/12)

❖ **Böyle bir memlekette, etrafımda böyle bir halkla?** (s.110/4-5)

❖ Sekine Hanım, **büyük bir perişanlık** içinde babasının yanına döndü. (s.113/1)

❖ Son aylar zarfında Naim Efendi'nin konağında **epeyce mühim şeyler** oldu. (s.114/1)

❖ İlk zamanlar genç kız **böyle bir tecrübeye** müsait gibi göründü. (s.116/2)

❖ Kalbini, hedefi muayyen olmayan bir kin, **kör bir yılan** gibi sarmıştı. (s.118/27)

❖ Seniha: “Bu kuytu ve çukur bahçe, benim mezarım;” dedi, “**bu rutubetli topraklara, bu yıkık setlerin altına, bu yosunlu havuzun suları** içine ne arzular, ne emeller, ne hulyalar gömdüm!” (s.118/13)

❖ Çok geçmedi, Seniha, bu ihtilalcı, yakıcı ve kızgın halden sıyrılıp **bir başka vaziyet** aldı, **bir başka tavır** takındı. (s.119/18)

❖ Madam Kronski, son iki ay zarfında, Seniha'yı **pek çok defalar, birtakım irili ufaklı paketlerle** çıkarken gördüğünü şimdi hatırlıyordu. (s.125/6)

❖ O, büyük amcasının torunu **çirkin bir ölümle** ölmüş zannediyor ve kaç defa sesini dinlediği, etine dokunduğu, yanında günlerce yaşadığı bu kız, ona şimdi, bu hadisenin etrafında hasıl olan dedikoduların, zanların, iftiraların, şayiaların dokunduğu esrar perdesi arkasında şekli daima değişen acayip bir hayalet gibi görünüyor. (s.127/32)

❖ Faik Bey'den, eskisinden bir kat daha nefret ediyordu ve Seniha onun için muhayyel olmak sihrini çoktan kaybetmişti, **bütün eski yaraları** tazelenmişti. (s.126/6)

❖ Ümit ve teselli kapısı yirmi yaşında bu gence ilk defa olarak bu akşam kapandı; bu ilk felaket duygusunun önünde hissettiği şey **acı bir şaşkınlıktı**. (s.129/26)

❖ Bir yol dönümünde ansızın tuzağa düşmüş bir adam gibiydi; şu fark ile ki, hiç çırpınmak ihtiyacı duymuyor ve kendini **mazlum bir teslimiyete** terk ediyordu. (s.129/29)

❖ Düşündüm ki, hayatımın sonuna kadar **böyle boş vaatlerle** avunup oyalanacağım ve ömrümün yegâne gayesine vasıl olmadan öleceğim. (s.132/1)

❖ Zira, orada kalmış olsaydım, muhakkak intihar edecektim; son zamanlarda kalbimi ne kesif bir kasvet istila etti, beynime ne vahim, ne **korkunç bir fikir** saplandı bilmezsiniz. (s.132/8)

❖ Ömründe şehir içinde bile yalnız dolaşmaya alışmamış bu adam için bir genç kızın tek başına Avrupa seyahatine çıkışı **akıl durdurucu bir şeydi**. (s.133/13)

❖ Bir sabah sokağa çıkmak üzereyken elinde bastonu, sırtında pardösüsü, ağzında **bir kalın sigarayla** ihtiyarın odasına girdi: (s.135/5)

❖ Servet Bey önüne dikildi; bir müddet **acayip bir şey** seyreder gibi ihtiyarın yüzüne baktıktan sonra bastonunu yere vurdu: (s.135/21)

❖ Bu yirmi yaşındaki gençle yetmişlik ihtiyar arasında birden bire **acayip bir dostluk** teessüs etmişti. (s.136/25)

❖ **Yeni bir mektup** geldiğini, Hakkı Celis, konağın içine ilk adımında hissedirdi. (s.137/31)

❖ **Tenha bir yere** çekilip elimde bir kitap bir kanepenin üzerine oturuyorum ve beyaz heykellerin omuzlarına düşen yaprakları seyrediyorum. (s.138/15)

❖ Hem doğrusu bu evde bir türlü rahat edemiyordum; senelerden beri **bu geniş odalarda** altı ay kış bir türlü ısınmanın, senelerden beri altı ay yaz bir taraftan nefes almanın imkânını bulamadım. (s.141/1)

❖ İşte bu söz üzerinedir ki, Servet Bey, apartmana çıkmak emelini **ciddi bir tasavvur** halinde ortaya atmıştı; güya bu tasavvur aynı zamanda Naim Efendi hesabına bir hal çaresiydi: (s.143/31)

❖ Hatta işin en garibi Şişli’de tutulan evin altı aylık kirasını bile kendisi vermekten çekinmedi ve göç masrafının **mühim bir kısmını** cebinden ödedi. (s.144/30)

❖ Hakikaten, Naim Efendi’nin mali vaziyeti gittikçe **müthiş bir devreye** giriyordu. (s.146/3)

❖ Bugün iki saat talim etmiş ve altı saat yol yürümüşü; ayaküstünde duracak hali kalmamıştı; bir an evvel eve yetişmek ve esvaplarını çıkarmadan yüzükoyun yerer atılıp **rüyasız bir uykuya** dalmak istiyordu. (s.147/8)

❖ Ahzı asker şubelerinin o dürüş (kaba, sert) muameleleri bu içli ve hayali genci dört gün zarfında düşünce ve duygudan mahrum **mihaniki bir varlık** haline sokmuştu. (s.148/7)

❖ Genç adam hala ne olduğunu bilmiyor, başında **bir garip sersemlik** bütün idrakini altüst ediyordu. (s.148/16)

❖ O solgun benizli, uzun saçlı genç kimdi ki, kâh bir koruda, **mehtaplı bir saatte**, kâh bir odada bir öğle zamanı yeşil gözlü bir kıza bakıp içine çeker ve **birtakım tatlı hayalâta** daldı. (s.148/22-23)

❖ Kimdi, o genç adam ki, hafif akşam karanlıklarında beyazlığı daha ziyade artan, kokusu daha ziyade sârileşen (bulaşıcı hale gelen) büyülu bir mevcuda, Verlaine'den Claudel'den **birtakım büyülu sözler** söylerdi. (s.148/27)

❖ Saçları yüksek, fakat aynı zamanda **dağınık bir tarzda** düzeltilmişti. (s.150/3)

❖ Her hareketinde dizlerine kadar sıyrılan bacakları **incecik ipek çoraplar** içinde canlı, zeki ve harikulade şeyler gibi gözüküyordu. (s.150/4)

❖ Esasen bunun **hırçın bir sitem** olmaktan başka bir manası yoktu. (s.151/31)

❖ Fakat ekseriya dilimize dolaşan ve günlerce ağzımızdan hiç düşmeyen **bazı manasız lakırdılar** gibi bu da, nedendir bilinmez, birden bire Hakkı Celis'in beynine ve diline saplandı. (s.152/2)

❖ **Loş bir odada** saatlerce Verlaine şiirlerini inşat eden ve yamru yumru bir kalemle kirli bir kâğıt üstünde birtakım topal mısralar sıralayan o cılız, o solgun çocuk neydi? (s.153/7)

❖ Bu genç askerin topukları demir çivili çarıklerle tırmanmaya hazırlandığı sarp, yüksek ve tehlikeli tepenin yanında, bu solgun benizli çocuğun çıkmak istediği serin ve gölgeli yokuş ne **adi bir yerdi!** (s.153/13)

❖ O tepede al bayrağın çırpınışları, yüz bin kişinin haykırışları, ateşin söylenişleri, çelik sesleri ve kıvılcımlı dumanlar vardı; bu yokuşta ise birkaç yeşil defne dalından, biraz su şırıltısından ve **melul bir ıssızlıktan** başka ne vardı? (s.153/17)

❖ **Birtakım yapma tavırlar**, sahte bakışlar ve isteksiz gülüşlerle Avrupa'dan avdet etmiş sathi (yüzeysel) ve kokulu bir mahlûkun ateşe, dumana ve kör kurşun yağmurlarına doğru ağır ağır ilerleyen bir adam üzerinde hala hüküm sürüşü pek gayri tabi bir şey, adeta bir ayıp değil miydi? (s.153/25)

❖ Ara sıra, talim dönüşü, Neyyire ve Nuriye Hanımlara tesadüf eden Hakkı Celis, bu iki hemşireden büyük dayısının torununa dair **en taze havadisleri** alıyordu; genç kızlar diyorlardı ki: (s.155/17)

❖ Yanındaki sedef kakmalı çekmecedeki Seniha'nın her yaşta resimlerinden **bir büyük deste** vardı. (s.156/32)

❖ Naim Efendi, **korkulu bir rüya** görmüş gibi ürkek ürkek gözlerini açtı, bir ameliyat masası üstünde cerrahın elindeki alete bakan bir hasta nazarıyla hemşiresine baktı; hıçkırığı tamamıyla dinmişti. (s.159/28)

❖ Biçare ihtiyar, **bu çelikten irade** karşısında ne yapacağını bilemedi, mukavemeti kırılmak üzereydi; birden hatırına bir hile geldi; sonuncu defa olarak büyük bir lando içinde kendisini almaya gelen hemşiresine dedi ki: (s.161/18)

❖ Büyük kapının çingırağı **sinirli bir kadın** çılgılığı gibi günde hiç olmazsa üç dört defa iç avlunun sükûnunu tarumar ediyordu. (s.163/3)

❖ Tarzında **birtakım perişan cevaplar** vermek istiyordu. (s.163/13)

❖ Hasan ağa az kaldı, bir şey söyleyecek, **kaba bir harekette** bulunacaktı; kendini güç zapt etti. (s.164/32)

❖ Ne Almanya'nın Şark ve Garp taarruzları, ne bizim müdafaa hatlarımız, hatta ne de son günlerde **müthiş bir safhaya** girdiği söylenen Çanakkale Harbi, Naim Efendi'nin vazifesinde değildi. (s.169/5)

❖ Eskiden **sabırsız bir çocuktü**. (s.171/22)

❖ İçlerinde öyleleri var ki, bir çocuğa masal anlatan eski dadılar gibi **sihirli bir belagate** maliktir; birbiri ardınca birçok hikâyeler anlatıyor. (s.171/27)

❖ Bu, ne bir ülke, ne bir şehri ne de bazılarının dediği gibi **büyük bir köydü**; İstanbul'un güzelliğini, çirkinliğini, ihtişamını ve sefaletini yapan şeyler neydi? (s.173/5)

❖ Biraz ötedeki kanlı gürültünün bu sükûta hiç tesiri yoktu, bu sükût ikliminin kapısında o kanlı gürültü, hiç şüphesiz her şeyden mukaddes olan bu sükûtu muhafaza etmek içindi, zira bu sükût, dünyanın **en ulu evliyalarıyla en kahhar (kahredici) cihangirlerinin** uyudukları son uykunun yegâne bekçisiydi. (s.173/28-29)

❖ Hakkı Celis, **bu müthiş fikir** ve **bu korkunç şüphe** ile bir hafta sonra Çanakkale'ye sevk edileceğini düşündü. (s.174/24)

❖ Hakkı Celis, biraz evvelki **o şanlı rüyadan** hakikat denilen bu mezbeleye düşer düşmez bir müddet muvazenesini kaybeder gibi oluyor ve sendeliyordu. (s.174/30)

❖ Şairler **birtakım suni adamlardır**. (s.178/18)

❖ Geçen gün **bir eski mecmuanın** sayfalarını çeviriyordum; yan yana bir mensur **bir manzum şiir** gözüme ilişti; bunlardan birisi ‘İntizar’ unvanlıydı ve unvanın altında ‘pembe yeldirmeliye’ diye bir ithafı vardı: (s.179/10-12)

❖ Genç kızın yarı kocası olacak adama gelince o da **mühimce bir iş** için Sofya’ya kadar **küçük bir seyahate** çıkmıştı. (s.181/7-8)

❖ Hakkı Celis, **kibirli bir tavırla**, dudaklarını büktü: (s.181/32)

❖ Bilakis pek memnunum, ilk defa **adamakıllı bir harp** göreceğim; adeta içim içime sığmıyor. (s.182/2)

❖ Faik Bey, **kaygısız bir eda** ile seyahatini anlattı; geçtiği yerlere dair malumat verdi. (s.183/8)

❖ Faik Bey, yemekten evvel üst üste dört viski ve sonrada bir hayli şarap içtiği halde, yine bir parça neşelenemedi; gittikçe kasvetli, gittikçe **sükûtu bir tavır** aldı. (s.183/13-14)

❖ Hiçbir şey kâr etmedi, hınzır kız beynimin içinde **burgulu bir çivi** gibi saplanmış kaldı. (s.188/9)

❖ Masalarının üstü çiçekle ve **birtakım ufak tefek eşya** ile dolmuştu. (s.188/29)

❖ Bütün bunları kendisine temin eden adam nazarında bir ilah kesilir; zira bu adam bütün taptığı putları avucunun içinde getiren **harikulade bir mahlûktur**. (s.190/2-3)

❖ Faik Bey'in sesi, yüzü, konuşması, hareketleri bütün muvazenesini kaybetmiş, mevcudiyeti **karmakarışık bir hale** girmişti. (s.190/18)

❖ **Bu avare adam** belki bu sözü bir şey söylemiş olmak için söylemişti. (s.191/28)

❖ Bununla beraber etrafındaki boşluk derinleştikçe derinleşti; evvelce hemen her gün gibi konağa gelen Sekine Hanım, yavaş yavaş haftada bir iki defa gelmeye başladı, bu da ekseriya babasının yanına girmeyerek ve Cenân Kalfa ile **eşyasız, soğuk odalarda**, ayakta fısıl fısıl görüşmeye mecbur olmak şartıyla...(s.193/6-7)

❖ İki de birde yatağın içinden **ince uzun kollarını** uzatıyor. (s.194/4)

❖ Sofadaki **o güzel halıların** hepsi gitti evladım, girerken dikkat etmedin mi? (s.195/14)

❖ Vakıa sağı solu yangın viraneleriyle çevrilmiş olan bu evin harici manzarası pek mağmum bir şeydi, fakat asıl içine girildikten sonradır ki insanın kalbine korku ile karışık **derin bir kasvet** çöküyordu. (s.195/30)

❖ Zili bozulan sokak kapısı **ağır bir tokmakla** vuruluyor ve birçok gıcırtilarla, mustarip bir hayvan gibi sarsıla sarsıla açılıyordu. (s.195/31)

❖ Bu, her cihetten **esrarengiz bir gaybubetti** ve bin türlü faraziyeye meydan açıyordu. (s.197/27)

❖ Berlin'de böyle kaç Alman ailesi, Viyana'da kaç Avusturyalı kız **bu zengin nişanlının** yolunu bekliyormuş. (s.197/33)

❖ Faik Bey, o “bar” gecesindeki kadar geveze değildi; ne de Seniha’ya dair birtakım yeni hasbıhallere meyilliydi; yalnız için için **birçok mühim şeyler** yapmış, **birçok mühim şeyler** öğrenmiş gibi manidar bir ketumluğu ve izdivacın bozuluşunu kendine atfettirmek isteyen **esrarlı bir tavrı** vardı. (s.199/4-5-6)

❖ Ve bir öpücükten daha **tatlı bir tebessümle** genç adamın yüzüne bakıyordu. (s.200/11)

❖ Bunları söyleyerek gözünün ucuyla Seniha’ya baktı, ona da birdenbire **mahcup bir tavır** gelmiş, yarı kapanmış, uzun, kıvrırcık ve sürmeli kirpiklerinin altında gözlerindeki mana seçilemiyordu; fakat yüzünün çizgilerinde zorla gizlenmek isteyen hareketler ve ifadeler vardı. (s.200/21)

❖ Seniha, bu ani hadise karşısında ne fazla hayrete, ne de fazla telaşa düştü; güya Hakkı Celis’in uğradığı hal pek tabi bir şeymiş gibi **şuh bir eda** ile başını çevirdi. (s.204/2)

❖ **Bu hudutsuz karanlıkta** yol alabilmek için ya çok cesaretli, ya çok tecrübeli ve bir ilhama mazhar olmuş kadar ermiş bulunmak lazım gelir. (s.205/20)

❖ Diyordum ki, ben ta uçurumun kenarına gelmiş bir kadını; **bir yanlış adım** daha, **ufacık bir hesapsızlık** beni bu uçurumun ta dibine yollamaya kâfi gelecek... (s.208/26)

❖ Esasen pek **kaba saba bir adamdır**. (s.209/21)

❖ Taşralı, saf, **görgüsüz bir adam...** (s.209/25)

❖ Yirmi, yirmi beş kişilik **uzun bir sofra** baştan aşağı, çiçeklerle donanmıştı. (s.211/3)

❖ Fakat **bazı samimi dostlarına** yavaşça “Azmi Bey, nişanlım!” diyordu. (s.211/11)

❖ Vaka Servet Bey’le herkesten uzak bir köşeye çekilmiş gayet ciddi bir tavırla işten konuşuyorlar, ara sıra ceplerinden **bir uzun kâğıt** çıkarıp tetkik ediyorlar ve sigara paketlerinin arkasına birtakım rakamlar çiziyorlardı. (s.212/29)

❖ Azmi Bey **sinirli bir tavırla** Hüsnü Bey’in sözünü kesiyordu: (s.213/17)

❖ Zira sofranın ta bir ucunda, **çirkin bir kadınla**, akşamdan beri bir tek kelime konuşmayan ve hiç kimseyi dinlemez görünen acayip bir adamın arasına düşmüştü. (s.214/11)

❖ Lakin nedendir, bilmiyorum, içimize girdiği ilk günden beri fevkalade mağmum ve **düşünceli bir hali** vardı. (s.215/14)

❖ “Azizim,” dedi; “lütfen bana bir gün bu çocuğun metfun olduğu yeri gösteriniz; ona **bir muhteşem mezar** yaptıralım.” (s.217/24)

2.2.11.2. Sıfat + Sıfat + Sıfat Tamlaması

❖ **Esmer, zayıf bir gençmiş**, mutlaka o çapkın Faik olacak. (s.34/9)

❖ Şöhreti cihanı tutmuş bir büyük şair veya **şanı dillere destan bir büyük kahraman** olsa, acaba kendini ona sevdirebilir miydi? (s.39/6)

❖ Siz bu kuşu **gayet beceriksiz bir tarzda ve pek büyük bir ıstırapla** taşıyorsunuz. (s.58/30)

❖ Eskiden ay aydınlığı gibi gözlerine ise, çok yıldızlı gecelerin renginin andırır **laciverde yakın bir koyu gölge** çöktü, fakat bu gölge, kirpiklerinin gittikçe çoğalan sürmesinden mi, yoksa göz kapaklarının adeta çürümüş gibi görünene esmerliğinden mi geliyor, bir türlü anlaşılmıyordu. (s.66/20)

❖ İkide bir **gayet lâubali bir tarzda**, zamanın vükelasından bahsederdi; mesela bazen: (s.80/2)

❖ Fındık cesametinde (büyüklüğünde), **küçük bir altın kutu**, üstü işlemeli mini mini ipekli bir kese, hiyeroglif işaretlerle oymalı bir madalyon, sapı fildişinden küçük parmak uzunluğunda bir hançer, Faik Beyin Seniha'yı sevmeye başladığı günden beri daima üzerinde taşımaya mecbur olduğu büyümlü eşyadan dı; bunların her biri Seniha'nın vücudundan esrarlı bir şey saklamaktadır. (s.88/14)

❖ Lakin Kasım Paşa, **gayet soğuk bir nezaketle** şu cevabı veriyordu: (s.105/21)

❖ Fakat Naim Efendi'nin **ağır, vakur, kibar tavrı** önünde tecavüze azmetmiş bu adam zelil bir ricata uğradı. (s.134/23)

❖ “Ne yazık asansör yok!” diye hayıflanıyordu, fakat, üzerinde **zarif beyaz bir plaka** Türkçe ve Frenkçe numarası yazılmış, zil düğmesi parıl parıl parlayan kapılardan içeriye girip de burnu boyanmış parkenin kokusunu alır almaz adeta içi açılıyor; ocağı çini taklidi Frenk tuğlalarıyla döşenmiş mutfaklarda dakikalarca kalıyor, sonra o odadan bu odaya fesi elinde hayran hayran dolaşıyordu. (s.141/21)

❖ Diyorlar ki, Seniha Avrupa'dan gayet şüpheli bir yoldaşla avdet etti, vakıa bu, haddizatında kırkını geçmiş, basit, sathi bir sefarete memurundan başka bir adam değildi ve Seniha ile tanışması yolda kendisine refakat ederken **oldukça samimi bir dostluk** halini almıştı. (s.154/30)

❖ Naim Efendi'nin böyle nezaret altında bulunmaya ihtiyacı vardı; zira, o şimdi **yalnız kimsesiz bir ihtiyar** değil aynı zamanda alil ve sefil bir adam haline de girmişti. (s.158/2-3)

❖ Bu iki genç kızın **bu garip gülünç hikâyelerini** dinleyenlerden bazıları bir tuhafılık olsun diye: (s.198/14)

❖ Yere **yumuşak, kadifemsi bir kırmızı halı** döşenmişti... (s.201/27)

❖ Bahusus böyle bir memlekette, batıl akidelerin, riyanın, korkunun bu kadar şiddetle hüküm sürdüğü **böyle karanlık bir memlekette**... (s.208/19)

2.2.12. SIFAT VE İSİM UNSURUNUN NİTELİĞİNE GÖRE SIFAT TAMLAMALARI

2.2.12.1.İsim + Sıfat Tamlaması

❖ Avrupa'nın bütün kibar kadınları gibi o günleri giyinir; kuşanır ve tam saat beşte **konağın büyük salonunda** kendisinde nadir görülen bir hanımefendi vakarıyla ziyaretçilerini beklerdi. (s.20/3)

❖ Son haddine inen bu işleri bir uşak pekâlâ idare edebilirdi; nitekim **evin emektar uşağı** Hasan, her aybaşı Naim Efendi'nin maaşını almaya gitmek ve her gün bir miktar etle bir iki türlü sebzedden ibaret olan gündelik yemek masrafına bakmak için lüzumundan fazla kâfi geliyordu. (s.146/12)

2.2.12.2. Sıfat + İsim Tamlaması

❖ Göğüs üstünde **bir yağ lekesi**, bir kaba söz, mübalatasız bir hareket, onu müsavi derecede kederlendiren şeylerdendir; fakat pek içli, pek nazik bir adam olduğu için kederlendiğinin kimse farkına varmazdı. (s.10 / 17)

❖ Hepsi de umumi işlerden çekinir, hiddetlerinde ve hazlarında ölçülü, **namuslu aile babaları** ve **kibar konak sahipleri** idiler. (s.11/8-9)

❖ Bizde, Çerkes halayıkları, harem ağaları, Boşnak bahçıvanlarıyla **büyük ev hayatı** asıl bu devirden başlar. (s.11/11)

❖ **Yüksek rütbeli devlet adamlarının** tesis ettikleri Osmanlı kibarlığının kundağı canfes astarlı ve serapa (baştan başa) ilikli İstanbul idi. (s.11/11)

❖ Bütün çocukluğu ve bütün gençliği İstanbul'un **en kalabalık bir konağında** geçen Naim Efendi eğlenceli meclisleri, ahabap arasında sohbetleri, misafirlere ziyafetleri pek severdi. (s.12/8)

❖ Nasılsa küçükten beri Fransızca bilmek, bir müddet Galatasaray Mektebinde bulunmak bir müddet Beyoğlu muhitinde tatlı su Frenkleriyle düşüp kalkmış olmak ona **bir softa evinde**, **çıplak kadın resimlerinden**, dizi dizi Fransızca kitaplarından, vazolardan, biblolardan müteşekkil bir halvet yapmak ve bu halvette yaylı bir şezlonga uzanıp, gözleri tavanda, ayakları havada, bir taraftan Hollanda “sigar” ını emerek, diğer taraftan yabani ve perişan bir sesle birtakım opera parçaları terennüm ederek saatlerce vakit geçirmek hakkını vermiştir. (s.14/26)

❖ En ziyade zevk aldığı kitaplar, Gyp'in romanları, **yeni tiyatro piyesleri** ve Paris'in mizahi gazeteleriydi. (s.17/9)

- ❖ Sonra **bir mahalle çocuğu tavrıyla** ıslık çalarak uzaklaştı, gitti. (s.17/29)
- ❖ Nuriye ve Neyyire Hanımlar sıra ile ellerini Hakkı Celis'in göğsü üstüne koydular ve aynı hayretle **genç adamın yüzüne** baktılar. (s.27/4)
- ❖ “Sevgili el biraz dokunur dokunmaz öyle bir şans getirdi ki, bu adeta **bir peri eli...**” (s.27/17)
- ❖ Araba gelmiş, beş altı kapı ötede **bir evin önünde** durmuş. (s.34/10)
- ❖ Sofranın üstünde birçok bira ve şarap şişeleri vardı, bunların arasında **taze balık ızgaralarının kokusu** tütüyordu. (s.54/1)
- ❖ Seniha'nın son sözlerine cevap vermekte biraz gecikti; Seniha bir kadeh şarabı bir yudumda içti ve şimdiden **süzgün gözlerinin ucuyla** Faik Bey'e bakarak: (s.54/17)
- ❖ Yer, üst üste birikmiş **kuru çam dikenlerinden** henüz cilalanmış parkeler gibi kayıyordu. (s.57/27)
- ❖ Kızıla bakan saçları, başörtüsünün altından bir alev gibi fışkırıyordu; yeşil gözleri insana ta derinden ve **bir pars bakışıyle** bakıyordu. (s.59/12)
- ❖ O gece Hakkı Celis, büyük dayısının torununu Necibe Hanımefendi'nin bahçesinde ta fecre kadar bekledi ve akıbet, başı kolunun üstünde, **bir tahta kanepede** uyuyakaldı. (s.66/6)
- ❖ Birkaç sene evvel, yatağının ayak ucuna seccadesini serip namazını kılan, sonra derinden birtakım dualar mırıldanarak köşesine oturan ve müteakiben sabah kahvesini yudum yudum içerken, üç gün üç gecedir kalıbının rahatını kaçıran bütün

dedikodulara, o imzasız mektuplara dair damadıyle samimi bir hasbıhal ihtiyacını duyan bağı dolu **ihitiyar aile reisi** bizzat o muydu? (s.77/2)

❖ Seniha'nın mektuplarında Hakkı Celis'i alakadar eden şeyler **bu para meseleleri** değildi. (s.139/4)

❖ Daima **büyük felaket günlerinde** metanetini hiç kaybetmeyen Naim Efendi, bu sefer de sonuna kadar vakarlı ve sabırlı kaldı. (s.144/26)

❖ Birtakım yapma tavırlar, sahte bakışlar ve isteksiz gülüşlerle Avrupa'dan avdet etmiş sathi (yüzeysel) ve kokulu bir mahlûkun ateşe, dumana ve **kör kurşun yağmurlarına** doğru ağır ağır ilerleyen bir adam üzerinde hala hüküm sürüşü pek gayri tabi bir şey, adeta bir ayıp değil miydi? (s.153/27)

❖ Naim Efendi **beyaz pike takkesi**, beyaz entarisi ile boylu boyuna ayakta duruyordu. (s.165/33)

❖ Zira **geniş iş projelerinden** hiçbirisinin ne muvaffakiyete erdiği ne de bir vagon ticareti yaptığı görülmedi. (s.212/16)

2.2.12.3.Sıfat + Sıfat + İsim Tamlaması

❖ Bu kıyafet dünyaya **yeni bir insan tipi** çıkardı ve Türkler bu kıyafet içinde ilk defa olarak vahşi Asya ile haşin Avrupa'nın arasında gayet hususi yeni bir millet gibi göründü. (s.10 /25)

❖ Gerçi, her biri kendi havasına, kendi dairesine ve kendine göre bir hayat yapmıştı; fakat gerek yalının, gerek konağın umumi nizamı **bu iradeli ev kadının** elinde idi. (s.13/21)

❖ Seniha, **yağmurlu bir kış günü**, elinde tuttuğu bir küçük kamçıyı sağa sola sallayarak, kapılara, duvarlara ve eşyaya vurarak, gayet sıkıntılı bir tavırla evin içinde dolaşıyor, bir aşağı iniyor, bir yukarı çıkıyor, adeta duvarlar arasında dar bir kafese hapsedilmiş büyük bir kuş gibi çırpınıp duruyordu. (s.17/17)

❖ Bu genç, kendisinden ancak bir iki ay küçük olmasına ve şimdiden birçok şiirleri bazı mecmualarda çıkmış olmasına rağmen, ona, parmakları mürekkep lekeli ve pantolonunun dizleri çıkmış **zavallı bir mektep çocuğu** gibi görünmekten kurtulamıyordu. (s.23/29)

❖ “Belkıs, kendine gel, çaldığımız bir bar havası idi;” diyerek güldü ve salonun bir tarafında pokerciler grubunu, diğer köşesinde o genç kızlarla küçük Celis’i görür görmez **derin bir can sıkıntısı**yle tekrar piyanosuna döndü: (s.24/31)

❖ Seniha, gittikçe artan bir asabiyetle şiir okuyanlara doğru gitti ve **afacan, şımarık bir çocuk tavrıyla** Hakkı Celis’in uzun perçemli saçlarından yakalayıp yukarı doğru çekti. (s.26/12)

❖ Düzgün ve narin endamı şeklini kaybetmiş **bu ılık yaz akşamında** sanki eriyordu. (s.28/11-12)

❖ **Derin bir iç sıkıntısı** bu alacakaranlık gibi asabını sarmıştı. (s.28/13)

❖ Fakat Naim Efendi bunu söylemekle beraber, birdenbire, ta içinden bütün eksik şeyleri hissetti ve o güne kadar, genişlik ve bolluk içinde yetişmiş kimselere mahsus bir itminan (güven) ile sefalete, zarurete inanmak şöyle dursun, hatta bir parça müzayakaya (geçim sıkıntısına) bile ihtimal veremeyen **bu ihtiyar adamın kalbine** genç kızın bu çılginca suali üzerine ilk defa olarak **korkunç bir yoksuzluk endişesi** düştü. (s.31/21-22)

- ❖ Hemşiresi, **yarı hiddetli, yarı müstehzi bir tavırla** ona demişti ki: (s.33/4)
- ❖ Seniha, tipiye tutulmuş bir kimse gibiydi; saniyeler ve dakikalar **sıkı bir kar kasırgası** halinde, yüzüne, göğsüne çarpıyor, nefesi tıkanıyordu. (s.41/3)
- ❖ Dört gün içinde **birbirinden şiddetli iki sinir buhranı** geçirdi. (s.41/4)
- ❖ Bazen bir mısradaki **ateşli bir dudağın temasını** duyarlardı. (s.51/11)
- ❖ Seniha'ya **çok maharetli jimnastik hareketleri** yaptırıyordu. (s.69/33)
- ❖ Birkaç sene evvel, yatağının ayak ucuna seccadesini serip namazını kılan, sonra derinden birtakım dualar mırıldanarak köşesine oturan ve müteakiben sabah kahvesini yudum yudum içerken, üç gün üç gecedir kalıbının rahatını kaçıran bütün dedikodulara, o imzasız mektuplara dair damadıyle **samimi bir hasbıhal ihtiyacını** duyan bağı dolu ihtiyar aile reisi bizzat o muydu? (s.77/1)
- ❖ Arabasının penceresinden geçtiği yerlere bakarken, kendini **yabancı bir şehrin sokaklarında** kaybolmuş, nereye gideceğini, kime başvuracağını bilmeyen bir garip sandı. (s.106/20)
- ❖ Düşün **adamakıllı bir akşam kıyafetim** bile yok. (s.116/30)
- ❖ Bahusus, Seniha'nın Faik Bey'i İstanbul'da bırakıp gidişi, bütün eski yaraların üstüne **tatlı bir teselli merhemi** sürüyordu ve hatta Faik Bey'i **bir eski dert yoldaşı** gibi seviyordu. (s.128/17-18)
- ❖ Ümit ve teselli kapısı yirmi yaşında bu gence ilk defa olarak bu akşam kapandı; **bu ilk felaket duygusunun** önünde hissettiği şey acı bir şaşkınlıktı. (s.129/25)

- ❖ Servet Bey evvela **öfkeli bir baba tavrı** takınıyor: (s.130/24)
- ❖ Koca evde **adamakıllı bir banyo odası** bile yok. (s.141/9)
- ❖ **Bu genç askerin topukları** demir çivili çarıklerle tırmanmaya hazırlandığı sarp, yüksek ve tehlikeli tepenin yanında, bu solgun benizli çocuğun çıkmak istediği serin ve gölgeli yokuş ne adi bir yerdi! (s.153/10)
- ❖ O tepede al bayrağın çırpınışları, yüz bin kişinin haykırıışları, ateşin söylenişleri, çelik sesleri ve kıvılcımlı dumanlar vardı; bu yokuşta ise **birkaç yeşil defne dalından**, biraz su şırıltısından ve melul bir ıssızlıktan başka ne vardı? (s.153/16)
- ❖ Hayatta şöyle dursun, bütün okuduğu romanlarda bile bu kadar **trajik bir ihtiyar simasına** tesadüf etmemişti; bu adam, ona, gittikçe bir şeye alamet veya bir şeyin timsali gibi görünmektedir. (s.166/21)
- ❖ Şair denilen **birtakım meçhul kimselerin elemelerini** de çekmeye hiç değilse dinlemeye mahkûm olmakta biraz fazla fedakârlık bulmuyor musunuz? (s.178/31)
- ❖ İçeriye atılan ilk adımda göze tesadüf eden manzara kırık dökük, **yırtık pırtık birtakım eşya yığınları**, buruna çarpan koku bir nevi toz ve küf kokusuydu; kımıldamaktan ve söz etmekten bıkmış yarı derviş, yarı meczup kıyafetli bir uşak arkasından ve bu eşya yığınları arasından iç avluyu geçip de harem dairesine varıldı mı insanı istila eden hüznün daha ziyade artıyordu. (s.196/1)
- ❖ Biraz düşündü, daldı, dudaklarını ısırıp ve **küçük bir kız tavrıyla** Hakkı Celis'e sokulup dedi ki: (s.201/12)

❖ Seniha, birdenbire **bir büyük abla tavrı** takınmıştı, ilacını almaktan imtina eden (çekinen) bir hasta çocuk gibi Hakkı Celis'i azarlamaya başladı: (s.204/21)

❖ Seniha, şimdi de **dargın bir çocuk tavrı** takındı: (s.210/7)

❖ Ve **kibar bir ev hanımı tavrıyla** ayağa kalkarak: (s.210/23)

SONUÇ

Yaptığımız çalışmanın sonucunda bulunan sıfatların kullanımı en çok olandan en az olana doğru aşağıdaki gibi gösterebiliriz.

Sıfat + İsim	: 265
Birden Fazla Sıfatla Meydana Getirilmiş Sıfat Tamlamaları	: 213
Ek Halindeki Sıfatlar + İsim	: 187
Bağlama Grubu	: 83
Sıfat ve İsim Unsurunun Niteliğine Göre Sıfat Tamlamaları	: 58
Zincirleme Sıfat Tamlamaları	: 33
Aitlik Grubu	: 15
Sayı Grubu	: 6
Tekrar Grubu	: 4
<u>Edat Grubu</u>	<u>: 3</u>

TOPLAM : 867

Çalışmamızdan elde ettiğimiz yukarıdaki veriler sonucunda kullanım alanı en geniş olanının sıfat+isimden oluşan sıfat tamlamalarının oluşturduğu görülmüştür. Bunu birden fazla sıfatla meydana getirilmiş sıfat tamlamaları takip etmiştir. Ek halindeki sıfatların oluşturduğu sıfat tamlamalarında en fazla sıfat-fiil eklerinin kullanıldığı görülmüştür. Veriler içerisinde kullanım sıklığı en az olanının da edat grubu olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- BANGUOĞLU, Tahsin (2000), Türkçenin Grameri, Ankara: TDK Yayınları.
- BİLGİN, Muhittin (2006), Anlamdan Anlatıma Türkçemiz, Ankara: Anı Yay.
- BOZKURT, Fuat (2000), Türkiye Türkçesi, Ankara: Hatiboğlu Yay.
- DELİCE, H. İbrahim (2003), Türkçe Sözdizimi, İstanbul: Kitabevi.
- DEMİR, Tufan (2004), Türkçe Dilbilgisi, Ankara: Kurmay Yayınevi.
- EDİSKUN, Haydar (2007), Türk Dilbilgisi: Dil-Ses Bilgisi,-Biçim Bilgisi-Cümle Bilgisi, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- ERGİN, Muharrem (2002), Üniversiteler İçin Türk Dili, İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım.
- ERGİN, Muharrem (1998), Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri İçin: Türk Dil Bilgisi, İstanbul: Bayrak Basım Yayım Dağıtım.
- HENGİRMEN, Mehmet (1997), Türkçe Dilbilgisi, Ankara: Engin Yayınları.
- GENCAN, Tahir Nejat (2001), Dilbilgisi, Ankara: Ayraç Yayınevi.
- GÖKER, Osman (2001), Uygulamalı Türkçe Bilgileri III, Ankara: MEB yayınları.
- GÜNEŞ, Sezai (1997), Türk Dili Bilgisi, İzmir: D.E.Ü. Rektörlük Matbaası.
- KABAHASANOĞLU, Vahap; DEMİRCİ, Selahattin (2000), Üniversitelerde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım Dersleri, İstanbul: Der Yayınevi.
- KARAHAN, Leyla (2005), Türkçede Söz Dizimi, Ankara: Akçağ Yayınları.
- KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri(1983), Kiralık Konak, İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- KOÇ, Nurettin (1990), Yeni Dilbilgisi, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- KORKMAZ, Zeynep vd. (2005), Türk Dili ve Kompozisyon, Ankara: Ekin Kitabevi.
- KORKMAZ, Zeynep (2003), Türkiye Türkçesi Grameri, Ankara: TDK Yayınları

KÜKEY, Mazhar (2003), Türkçenin Dilbilgisi 1, Samsun: Cem Ofset.

MEHMETOĞLU, Alaeddin (2001), Türk Dilinde Bağımlı Birleşik Cümle Söz
Dizimi, Adapazarı: Aşyan Yayınları.

ŞİMŞEK, Rasim (1987), Örneklerle Türkçe Sözdizimi, Trabzon: Kuzey Gazetecilik
Matbaacılık ve Ambalaj Sanayi A.Ş.

Türkçe Sözlük (2005), Ankara: TDK Yayınları.

VARDAR, Berke (1998), Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü, İstanbul: ABC
Kitabevi.

Yazım Kılavuzu (2005), Ankara: TDK Yayınları.

YILMAZ, Engin (2004), Türkiye Türkçesinde Niteleme Sıfatları, İstanbul:Değişim
Yayınları.

KISALTMALAR

Adı Geçen Eser	age.
Bakınız	bkz.
Belirtili Nesne	bln
Belirtisiz Nesne	bsn
Sayfa	s.
Tamlanan	Tmlnn
Tamlayan	Tmlvn
Ve benzeri	vb.
Ve diğerleri	vd.
Yer Tamlayıcısı	yt
Yüklem	y
Zarf	z
Abdülkadir Hayber	AHA
Abdülhak Şinasi Hisar	AŞH
Ahmet Hamdi Tanpınar	AHT
Ahmet Haşim	AH
Ahmet Hikmet Müftüoğlu	AHM
Cahit Sıtkı Tarancı	CST
Cemil Meriç	CM
Coşkun Ertepinar	CE
Emine Işınsoy	Eİ
Falih Rıfkı Atay	FRA
Faruk Nafiz Çamlıbel	FNÇ
Feyzi Halıcı	FH
Halide Edip Adıvar	HEA
Halikarnas Balıkcısı	HB
Kemalettin Kamu	KK
Mehmet Akif Ersoy	MAE
Mehmet Çınarlı	MÇ
Mehmet Kaplan	MKA

Memduh Şevket Esendal	MŞE
Mustafa Necati Karaer	MNK
Mustafa Necati Sepetçioğlu	MNS
Necip Fazıl Kısakürek	NFK
Osman Çeviksoy	OÇ
Ömer Seyfettin	ÖS
Peyami Safa	PS
Reşat Nuri Güntekin	RNG
Sadık Tural	ST
Sait Faik Abasıyanık	SFA
Sevinç Çokum	SÇ
Şükrü Karaca	ŞK
Tarık Buğra	TB
Yahya Akengin	YA
Yahya Kemal Beyatlı	YKB
Yakup Kadri Karaosmanoğlu	YKK
Yavuz Bülent Bakiler	YBB

ÖZGEÇMİŞ

Demet ATAKAN, 12.04.1985 tarihinde Niğde iline bağlı Fertek Kasabası'nda dünyaya geldi. İlkokulu Niğde merkez Selçuk İlköğretim Okulu'nda, Ortaokulu Niğde merkez Cumhuriyet İlköğretim Okulu'nda, liseyi Niğde Anadolu Öğretmen Lisesi'nde tamamladı. 2007 yılında Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği bölümünden mezun oldu. Aynı yıl Konya Karapınar ilçesi 75. Yıl İlköğretim Okulunda Türkçe Öğretmenliğine başladı. Şu an Niğde Merkez Kömürcü Çanakkale Şehitleri İlköğretim Okulu'nda görev yapmaktadır.